

Turun sotavankileiri arkiston kertomana

Paula Pakkanen

Pro gradu -tutkielma

Folkloristiikka

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Huhtikuu 2017

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos / Humanistinen tiedekunta
PAKKANEN, PAULA: Turun sotavankileiri arkiston kertomana.

Pro gradu -tutkielma, 76 sivua, 6 liitesivua

Folkloristiikka

Huhtikuu 2017

Käsittelen pro gradu –tutkielmassani Turun sotavankileiriä ja sitä koskevaa arkistoaineistoa. Turun sotavankileiri oli yksi vuonna 1918 toimineista punavangeille tarkoitetuista vankileireistä. Vankileiri toimi Sirkkalan kasarmialueella huhtikuun lopulta syyskuun puoliväliin asti, jolloin kaikki vankileirit muutettiin pakkotyölaitoksiksi. Turun sotavankileiriä on tutkittu vähän eikä siitä ole päätynt kovinkaan paljon aineistoa arkistoihin. Kansallisarkistoon kuuluva Turun sotavankileirin arkisto on ainoa nimenomaan Turun sotavankileiriä koskeva asiakirjakokonaisuus. Tämä arkisto toimii tutkimuksessani lähteenä, mutta myös tutkimuskohteena.

Selvitän ennen kaikkea, mitä arkisto kertoo vankileiristä. Tutkin kuitenkin myös samalla, missä määrin aineisto kertoo ihmisten kokemuksista ja missä määrin kyse on vankileirin hallinnollisista seikoista. Käsittelen työssäni lisäksi arkistoaineiston yhdenmukaisuutta. Kyse on siis hyvinkin arkistopainotteisesta folkloristiikan tutkielmasta. Käytän kuitenkin erilaista aineistoa kuin esimerkiksi muistitietotutkimuksessa. Myös menetelmät ja lähestymistapa ovat siitä poikkeavat. Selvitän, millaisia teemoja aineistosta nousee esiin. Taulukoimalla ja analysoimalla teemoja pureduin vankileirin arkeen, arkistoaineiston merkitykseen ja eheyteen.

Aineisto osoittautui mielenkiintoiseksi, mutta samalla myös ristiriitaiseksi. Tilastotiedot sekä vartijoita ja vankeja koskevat luettelot ovat vaillinaiset ja epäloogiset sekä keskenään että verrattuna muihin lähteisiin. Aineistosta selviää muun muassa, että vartijoille pidettiin kovaa kuria, vangit työskentelivät paljon myös leirin ulkopuolella, vankeja vihittiin niin puolison kotona kuin leirilläkin, vankileirillä valmistettiin itse erilaisia tarvikkeita, vain yksi vanki ammuttiin ja alle 15-vuotiaita lapsivankeja leirillä ei ollut lainkaan. Vankien omia kokemuksia aineistosta ei nouse esiin, mutta vankileirin työntekijöiden ja Sotavankilaitoksen johdon vuorovaikutus näkyy. Vaikka aineisto on ristiriitainen, tarjoaa se kuitenkin muista vankileiritutkimuksista poikkeavan näkökulman.

Asiasanat:

Turun vankileiri, Sirkkalan kasarmi, 1918, Kansallisarkisto, Sotavankilaitos

Sisällys

1.	JOHDANTO	1
1.1	Tutkimuskohde	1
1.1.1	Vuoden 1918 tapahtumat	1
1.1.2	Sotavankileirien perustaminen	4
1.1.3	Punainen Turku	7
1.1.4	Sirkkalan alueen historia	8
1.2	Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen rakenne	11
1.3	Tutkimuseettiset seikat ja tutkijan positio	13
2.	AIKAISEMPI TUTKIMUS	15
2.1	Arkistotieteellinen tutkimus ja vuosi 1918.....	15
2.2	Vankileirejä koskeva tutkimus	18
2.3	Vuosi 1918 folkloristisessa tutkimuksessa.....	21
3.	TUTKIMUSMETODI JA AINEISTO.....	24
3.1	Teemoista taulukointiin	24
3.2	Turun sotavankileirin arkisto.....	25
3.3	Asiakirjojen rakenne ja sisältö	28
4.	VANKILEIRIN ARKI ARKISTON KERTOMANA	34
4.1	Vankileirin arkea	34
4.2	Vankiryhmät ja kirjanpito	59
5.	SIRKKALAN KASARMI ENNEN JA TÄNÄÄN.....	65
	LÄHTEET.....	69
	LIITTEET	77

1. JOHDANTO

Tutkin opinnäytetyössäni Turussa vuonna 1918 sijainnutta sotavankileiriä. Tutkielmani liittyy Turun yliopiston folkloristiikan, museologian ja uskontotieteen *Sirkkala 1918–2018: vankileiristä muistin paikaksi ja kulttuuriperintökohteeksi* –hankkeeseen¹. Tämä opinnäytetyö valottaa lisää vankileiriä siitä löytyvien arkistoaineistojen avulla. Tutkin, millaista tietoa vankileiristä on säilynyt Kansallisarkistossa sijaitsevassa Turun sotavankileirin arkistossa. Kyseinen arkistokokonaisuus on tärkeä lähde tutkimuskohteen kannalta ja tarjoaa uuden näkökulman vankileireistä. Koska kyse on arkistopainotteisesta folkloristiikan gradusta, korostan arkistoaineiston antia työlleni.

1.1 Tutkimuskohde

Tutkimuskohteeni on Turun sotavankileiri ja vankileirin arkisto, mutta ne kuuluvat laajempaan kokonaisuuteen. Käsittelen siis ensimmäiseksi vuoden 1918 tapahtumien taustoja ja tapahtumia. Taustoittamisen kannalta on tärkeää käydä läpi myös vankileirien perustamista sekä sitä, millainen osa Turulla oli tapahtumissa. Lopuksi esittelen Sirkkalan kasarmia, missä vankileiri sijaitsi.

1.1.1 Vuoden 1918 tapahtumat

Vuoden 1918 sodalle on monta nimeä riippuen siitä, kenen näkökulmasta ja mistä ajasta on kyse. Lukuisat nimet johtuvat siitä, että sodasta ja sen kulusta oli ja on edelleen erilaisia käsityksiä, sillä osapuolet, kuten valkoiset, punaiset, puolueettomat, heidän jälkeläiset sekä tutkijat eri aikoina kokivat tapahtumat eri tavoin. Koska nimityksiä on niin paljon, käsittelen ne taulukon muodossa, jossa ne ovat helpommin hahmotettavissa:

¹ Sirkkala 1918.

Taulukko 1.

	Nimitys	Kuka	Miksi	Koska	Muuta huomioitavaa
1	itsenäisyysota	valkoiset	itsenäistyminen Venäjältä	kesä 1918	
2	kansalaissota	punaiset ja valkoiset	toista osapuolta syytettiin sotatoimista	syksy 1917-	nimitystä käyttivät enemmän sodan aikana valkoiset ja sodan jälkeen punaiset, yleistyi tutkimuksissa 1960-luvulta alkaen
3	kapina	punaiset	kapina hallitusvaltaa vastaan	talvi 1918-	käytettiin sodan jälkeen muistelmissa ja arkipuheessa
		valkoiset	kapinan ehkäisy ja kukistaminen	talvi 1918	nimitys jäi pois kirjoituksista sodan jälkeen
4	luokkasota	punaiset	kyse oli yhteiskunnallisesta sorrosta	talvi 1918-	nimitystä käyttivät radikaaleimmat punaiset, sodan jälkeen nimitys siirtyi kommunistien historiankirjoitukseen ja puolueen julkaisuihin
5	sisällissota	tutkijat	poliittisesti neutraalein nimitys	1990-luvulta lähtien	
6	vallankumous	punaiset	taistelu vallasta	talvi 1918-	jäi pian pois arkipuheesta mutta säilyi muistelmissa ja historiankirjoituksissa, nimitys tullut uudelleen käyttöön tutkimuksissa
7	vapaussota	valkoiset	sota Neuvosto-Venäjää vastaan ja itsenäisyyden puolesta	kevät 1918-	vakiintui viralliseksi nimitykseksi sodan jälkeen, nimitys on edelleen käytössä esimerkiksi tutkijoiden ja valkoiisiin samaistuneiden parissa
8	vapaustaistelu	valkoiset	Suomi vapaaksi Venäjän vallasta	talvi 1918	
		punaiset	kansa vapaaksi kapitalismista	talvi 1918	

Vuoden 1918 sodan nimityksiä. Lähde: Haapala 2009a, 10–14.

Koska itse sota ei ole omassa tutkimuksessani keskiössä, käytän työssäni nimitystä *vuoden 1918 tapahtumat*. Mielestäni se on kaikkein neutraalein ja puolueettomin tapa kuvata niin sotaa, vankileirejä kuin muitakin sen vuoden tapahtumia. Opinnäytetyöni tarkoituksena ei ole ottaa kantaa, vaan käsitellä yhtä arkistoa, joka tosin on syntynyt valkoisten toimesta. Tapahtumissa oli mukana useampi osapuoli, joten siksi myös nimityksiä ja näkemyksiä on monta. Tämä ilmenee myös aihetta koskevissa aineistoissa, joita on tallennettu erilaisiin arkistoihin. Jokainen arkisto tuo esiin näkemystään niin arkiston omassa kuin kokoelmienkin taustoissa².

Vuoden 1918 tapahtumien juuret ulottuvat kauas, mutta oleellisinta on mielestäni nostaa esiin vuotta 1917. Ensimmäinen maailmansota pisti liikkeelle monta tekijää. Maata hallitsi venäläinen senaatti ja sotilaskunta, talouselämä romahti, elintarvikesäännöstely alkoi ja työllisyys oli epävarmaa. Yhteiskunta pysyi kuitenkin koossa niin kauan kuin venäläinen sotilashallinto oli vallassa. Muun muassa tappiot sodassa, elintarvikepula ja epäusko hallitusta kohtaan johtivat Pietarin mellakoihin maaliskuussa 1917, mikä taas oli keisarivallan kukistumisen taustalla. Valtiovallan kriisi tuli myös Suomeen, mistä seurasi poliittinen valtataistelu, arkielämän ongelmat ja lopulta yhteiskunnan mureneminen. Kun Venäjälle saatiin väliaikaishallitus, nimitettiin Suomelle senaatti. Yleisestä järjestyksestä alkoivat vastata niin miliisit, järjestyskaartit kuin suojeluskunnatkin. Nämä aseistetut joukot ottivat osaa poliittiseen valtataisteluun eikä vuoden 1917 lopussa kukaan enää tiennyt, ketkä oikeastaan olivat vallassa. Senaatin valta kuitenkin mureni, mutta lopulta uusi P. E. Svinhufvudin senaatti, niin kutsuttu ”itsenäisyssenaatti”, pääsi aloittamaan marraskuussa 1917 ja joulukuun alussa he hakivat kansainvälistä tunnustusta Suomen itsenäisyydelle. Senaatti oli vastuussa suojeluskunnista, joiden avulla se voimisti laillista järjestysvaltaa. Samalla myös punakaartit järjestäytyivät ja useat mellakat seurasivat toisiaan, kunnes varsinainen sota alkoi tammikuun lopulla 1918.³

Pääasiallinen syy punaisten ja valkoisten yhteenotoille oli aluksi aseet, joista molemmilla osapuolilla oli pulaa. Osapuolten johto ei myöskään ollut vielä täysin järjestäytynyt eikä käskyjä siksi kuultu tai kuunneltu. Lisäksi epäselvyys venäläisten

² McKeough 2017, 48–49, 58–59; Peltonen 1996, 65–89.

³ Haapala 2009b, 58–77.

aikeista jarrutti varsinaisia sotatoimia. Venäläisten suunnitelmia taas hankaloitti esimerkiksi suojeluskuntien julistaminen osaksi senaattia tammikuun lopulla. Punakaarti taas julistettiin osaksi vallankumousohallitusta. Varsinaisen sodan on katsottu alkaneen 28.1.1918, jolloin esimerkiksi punaiset ottivat vallan Helsingissä, vaikka haltuunottoja tapahtui ympäri Etelä-Suomea jo ennen tätä. Samoihin aikoihin valkoiset aloittivat aseistariisunnan Pohjanmaalla ja Etelä-Pohjanmaalla. Helmikuun alussa rintama kulki Porin, Tampereen, Mikkelin ja Viipurin paikkeilla, missä punaiset pitivät hallussaan rintaman eteläpuolta ja valkoiset pohjoispuolta. Helmi- ja maaliskuussa käytiinkin useita rintamataisteluista ja molemmat osapuolet valtasivat uusia alueita eri puolilla Suomea. Sodan ratkaisu alkoi selkeytyä maaliskuun loppupuoliskolla, kun valkoisten ylipäällikkö Mannerheim katsoi lopullisen voiton olevan mahdollinen Tampereella, jossa sijaitsi punaisten tärkeä tukikohta. Tampereen valtaus alkoi 28.3 yhdellä sodan verisimmällä taistelulla. Punaiset antautuivat 6.4 ja lähes 10 000 punavankia koottiin Tampereen kauppatorille. Punaiset alkoivat perääntyä myös Etelä-Suomessa, kun saksalaisjoukot nousivat maihin huhtikuun alussa. Viimeiset punakaartilaiset antautuivat 5.5 Pyhtäällä. Sota päättyi 14.5.1918 venäläisten hallussa olleen Inon linnakkeen evakuointiin.⁴

1.1.2 Sotavankileirien perustaminen

Sodan aikana niin valkoiset kuin punaisetkin ottivat vankeja. Esimerkiksi Oulussa punaisia sijoitettiin aluksi erilaisiin tilapäisiin paikkoihin, kuten lääninvankilaan, elokuvateatteriin, lääninhallituksen talon kellariin ja koulurakennukseen. Muilla paikkakunnilla vankeja sijoitettiin esimerkiksi kirkkosaliin, veturitalliin, palokuntataloon ja konepajaan, mutta esimerkiksi Sortavalassa Kansa-lehden toimitussihteeri Pekka Railo vietiin hotelli Seurahuoneeseen.⁵ Punaisilla ei ollut yhtä suurta ongelmaa vankien suhteen kuin valkoisilla, sillä heidän vankimääränsä jäi noin tuhanteen, ja vankien olot olivat hyvät.⁶

⁴ Hoppu 2009, 95–109, 145–222.

⁵ Paavolainen 1971, 17, 31.

⁶ Suodenjoki 2009, 336–337.

Valkoisilla sen sijaan vankien määrä kasvoi heti nopeasti, kun venäläistä sotaväkeä alettiin riisua aseista tammikuussa 1918. Vankimäärään vaikutti myös se, että vangitsemisperusteista ei ollut tarkkoja ohjeita. Kevään 1918 aikana vangittiin paljon asevelvollisuuskutsunnoista kieltäytyneitä, joista suurin osa kuului työväenyhdistykseen. Vangitsemisperusteisiin riitti myös esimerkiksi viinan valmistaminen, kieltäytyminen hevosten luovuttamisesta valkoisille, oleskelu venäläisellä kasarmilla sekä työväenliikkeeseen ja punakaartiin kuuluminen. Keväällä 1918 valkoiset voittivat sodan punaisia vastaan ja tuolloin vangittiin yhteensä kymmeniä tuhansia punaisia ympäri Suomea. Suuri vankimäärä, joka oli lopulta yli 80 000, johti kuitenkin siihen, että heistä ei saatu heti luotua kunnollisia nimiluetteloita.⁷ Vankien määrä vaihteli suuresti, sillä suurin osa pidätetyistä vapautettiin kuulusteluiden jälkeen. Kuulusteluissa kuitenkin tuli esiin lisää nimiä, mikä tarkoitti uusia pidätyksiä sekä jo vapautettuja saatettiin pidättää uudelleen. Vankien siirroista ja työvoimapulasta johtuva suuri vankimäärä aiheutti vajavaisuuksia kirjanpidossa.⁸ Mielenkiintoista kuitenkin on, että Turun alueen vankitilanteesta tehtiin ”erityisen tarkka selvitys” toisin kuin vaikka Viipurista, jossa oli yksi suurimmista vankileireistä⁹. Tämä ei kuitenkaan valitettavasti tule esiin käyttämässäni lähteessä¹⁰.

Vastuu vankileireistä vaihteli vuoden 1918 aikana. Vankileirejä hoitivat aluksi vankeinhoitoviranomaiset, mutta heidän resurssinsa eivät riittäneet pitkään, joten valvonta siirrettiin maaliskuussa 1918 Vaasan senaatin ja Mannerheimin toimesta valloitetujen alueiden turvaamisosastolle eli VATO:lle, joka toimi päämajan alaisuudessa ja jonka tarkoitus oli luoda maahan järjestystä¹¹. Sotavankilaitos oli yksi VATO:n jaostoista¹². Huhtikuun lopulla Mannerheim antoi päiväkäskyn, jonka mukaan Sotavankilaitoksen päällikön, jonka virkaan oli kutsuttu Oulun läänin vankilan johtaja V. O. Juvelius, tulisi järjestää vankileireihin johtajat, vartijat ja ohjeistukset sekä saada leirien talous, sairaanhoito ja muonitus kuntoon. Sotavankilaitokseen kuului kuusi osastoa, jota päällikkö johti: intendentuuri, johon kuului muonitus-, vaatetus-, jalkine-,

⁷ Suodenjoki 2009, 338–340

⁸ Paavolainen 1971, 26, 31, 37.

⁹ Turun vankileirillä oli enimmillään 3300 vankia ja Viipurin vankileirillä enimmillään 10 350 vankia (Paavolainen 1971, 58, 111).

¹⁰ Aiheesta lisää luvussa 4.

¹¹ Kekkonen 1991, 90.

¹² Paavolainen 1971, 90.

kalusto-, kirjanpito- ja rahasto-osastot, Sotavankilaitoksen ylilääkäri, kasvatusosasto, majoitus- ja kuljetusosasto, tiedonanto-osasto sekä vankien tavaroiden huolto-osasto.¹³ Kesäkuussa 1918 Sotavankilaitos siirrettiin päämajan alaisuudesta sota-asiain toimituskunnalle. Myöhemmin syksyllä 1918, kun pääosa vangeista olivat saaneet tuomionsa, siirtyi vastuu vankileireistä oikeusministeriölle.¹⁴

Vankileirejä oli aluksi yli neljäkymmentä, mutta toukokuussa 1918 määrä väheni, kun tilapäiset leirit suljettiin ja vangit siirrettiin entisille venäläisten kasarmeille, joista oli tehty vankileirejä¹⁵. Alkuperäinen nimitys vankileireille oli keskitysleiri, mutta sillä tarkoitettiin nimenomaan vankien keskittämistä muutamiin leireihin eikä käsitettä tule sekoittaa sen nykyiseen käyttöyhteyteen¹⁶. Vankileirit syntyivät sen vuoksi, että vangit oli saatava yhteen paikkaan, kunnes heidät oli tutkittu ja tuomittu. Leirien harventaminen paransi sekä taloutta että vartiointia. Lisäksi venäläisten kasarnit sopivat kooltaan parhaiten vankileireiksi.¹⁷

Valtiorikosoikeuden¹⁸ kuulustelut aloitettiin kesäkuun lopulla 1918, mutta moni vanki ei selviytynyt leirillä sinne asti¹⁹. Vaikka vankileirikatastrofi oli alusta alkaen hallituksen tiedossa, ei vankeja haluttu heti vapauttaa, sillä pelättiin uutta kapinaa ja päätös aiheuttaisi kansalaisissa levottomuutta. Oikeushistorioitsija Jukka Kekkonen mukaan kapinaa olisi tuskin kuitenkaan syntynyt, sillä punavangit olivat alistuneet kohtaloonsa. Hänen mukaansa myös elintarvikepula olisi voitu välttää sillä, että omaisten olisi sallittu toimittaa vangeille ruokapaketteja.²⁰ Heinäkuussa vankeja alettiin kuitenkin vapauttaa uuden lain hyväksymisen myötä, mikä koski ehdollista rangaistusta.

¹³ Paavolainen 1971, 100–102.

¹⁴ Kekkonen 1991, 93.

¹⁵ Suodenjoki 2009, 340.

¹⁶ Pyy 2011, 11.

¹⁷ Paavolainen 1971, 103.

¹⁸ Valtiorikosoikeus oli vuonna 1918 erityinen tuomioistuin, joka perustettiin jakamaan tuomioita punaisille. Armoa pystyi anomaan valtiorikosylioikeudesta. (Arkistojen portti. Valtiorikosoikeudet ja valtiorikosylioikeus.)

¹⁹ Huhti-toukokuussa 1918 ennen kuin vangit siirrettiin kasarmeille, olivat olot hyvin kurjat. Esimerkiksi Tampereella vangit seisoivat aluksi kauppatorilla parikin päivää ilman ruokaa kylmässä säässä. (Paavolainen 1971, 39.) Lisäksi vankien kohtelu, ravinto sekä tilanpuute osoittautuivat kohtalokkaiksi monille vangeille (Kekkonen 1991, 90).

²⁰ Kekkonen 1991, 90, 93–95.

Vapauttamiseen vaikutti myös vakava elintarvikepula.²¹ 15.9.1918 vankileirit muutettiin pakkotyölaitoksiksi, joissa vangit suorittivat tuomionsa loppuun²². Vankien tuomioita myös lievennettiin ja moni armahdettiin. Syksyn aikana melkein 75 prosenttia vangeista vapautettiin²³.

1.1.3 Punainen Turku

Turku oli punaisten aluetta marraskuusta 1917 huhtikuuhun 1918 saakka. Marraskuun puolivälissä 1917 sosialistit aloittivat koko maan kattavan suurlakon muun muassa edistääkseen omia asioitaan nopeammin eduskunnassa. Turussa lakon aikana poliisilaitos korvattiin työväen miliisillä ja aseistetut punakaartilaiset valtasivat kaupungin keskeiset laitokset ja virastot sekä tekivät niin laillisia kuin laittomiakin kotietsintöjä. Suojeluskunta ei ryhtynyt vastarintaan, sillä edessä olisi ollut raaka yhteenotto. Punaisten puolella olivat lisäksi kaupungin tuhannet aseistetut venäläissotilaat. Joulukuussa miliisi aloitti lakon, koska kaupunginvaltuusto ei suostunut maksamaan heille palkkaa. Lakko aiheutti ennennäkemättömiä ryöstelyitä ja mellakoita, jotka herättivät suurta huomiota koko maassa. Jouluksi Turkuun saatiin rauha, kun miliisi suostuttiin julistamaan lailliseksi ja heille maksettiin palkka.²⁴

Tammikuussa 1918 radikaalien punaisten valta lisääntyi ja he aloittivat aseellisen vallankumouksen. Tämäkin tapahtui rauhallisesti, sillä punakaartilaisilla oli ylivoima. Helmikuussa tilanne alkoi kuitenkin olla huolestuttava, koska kouluja suljettiin, teollisuustuotanto laski työmiesten liittyessä punakaartiin ja punaisten varat hupenivat kaartin ja miliisin toimintaan. Tilanne jatkui huonona myös maaliskuussa työttömyyden ja elintarvikepulan kasvaessa. Punaisten asemaa huononsivat lisäksi lähestyvät saksalaisjoukot. Huhtikuun puolella punaiset ymmärsivät, että häviö oli edessä ja monet pakenivat kaupungista. Valta siirtyi suojeluskunnille ja poliisille, kun saksalaisjoukot saapuivat kaupunkiin saariston kautta. Punaisten vangitseminen jatkui vielä

²¹ Suodenjoki 2009, 341.

²² Suodenjoki 2009, 351.

²³ Paavolainen 1971, 310–311.

²⁴ Lahtinen 2016, 175–237.

toukokuussa ja heidät vietiin Sirkkalan kasarmille perustetulle vankileirille.²⁵ Vankeja sijoitettiin tilan puutteen vuoksi lisäksi lääninvankilaan ja kuritushuoneeseen²⁶.

1.1.4 Sirkkalan alueen historia

Sirkkalan kasarmialueen historia ulottuu kauas. Keskiajalla ja vielä 1500-luvulla kyseisellä alueella sijaitti tuomiokirkon rovastin omistamia peltoja. 1600-luvulla eräs porvari rakennutti Kurjenkaivonkentän laidalle vesimyllyn jauhamaan kaupunkilaisten viljoja. Seuraavat tiedot alueesta ovat vasta vuoden 1827 palon jälkeiseltä ajalta.²⁷ Vuonna 1834 valmistui tontin Kurjenkaivonkentän päähän empirerakennus, josta tehtiin vaivaistalo palossa tuhoutuneen tilalle. Tätä rakennusta pidettiin kuitenkin liian näyttävänä köyhille ja asukkaat siirrettiin muualle reilu 10 vuoden jälkeen.²⁸

Tuolloin rakennukseen muutti Krenatööritarkk'ampujapataljoona, jonka keisari Nikolai I perusti vahvistamaan Itämeren rannikon puolustusta. Tilat eivät kuitenkaan riittäneet ja tontin laajennuksen yhteydessä rakennettiin puukasarmirakennuksia. Lisäksi empiretaloa laajennettiin päätyportaikolla ja viereen rakennettiin päävartiorakennus, josta tuli myöhemmin komendantin talo. Kaivokadun varteen rakennettiin puinen kasarmitalo asuintiloiksi, sen viereen kulmatalo keittiötä varten sekä nykyiselle Sirkkalankadulle²⁹ talousrakennus. Empiretalon viereen valmistui vielä kivinen sauna- ja leipomorakennus. Tontin pohjakaava muuttui pataljoonan kasvaessa ja esimerkiksi vuonna 1847 valmistui pataljoonalle valkoinen sairaalarakennus puretun talousrakennuksen kohdalle. Pataljoona lopetettiin kuitenkin pian tarpeettomana, mutta tilat pysyivät kasarmikäytössä. Tontin Kaivokadun puoleiseen varteen, puretun puisen asuinrakennuksen tilalle, kohosi vielä vuonna 1875 ensimmäinen nimenomaan sotilaskasarmiksi tarkoitettu rakennus.³⁰

²⁵ Lahtinen 2016, 243–363.

²⁶ Hakamäki 2016, 107.

²⁷ Kalpa 1971, 96–97.

²⁸ Kalpa 1971, 98–99.

²⁹ 1830-luvulla kadun nimi oli Uudenmaan poikkikatu ja vankileirin aikana Arseninkatu (Aitamäki 1991, 98).

³⁰ Kalpa & Koivikko 1976, 62–63; Aitamäki 1991, 98–99; Niitemaa 2007.

Venäläisen sotaväen vetäytyttyä kaupungista kasarmialue jäi tyhjäksi ja siihen perustettiin punavankileiri. Hylätyn kasarmin muuttaminen vankileiriksi ei kuitenkaan ollut aivan yksinkertaista. Kun vankileirin vahtimestari Akseli Ellilä, joka oli aiemmin toiminut vartijana Turun keskusvankilassa, saapui paikalle ensimmäisenä työpäivänään 21.4.1918, kohtasi hän puutteelliset ja sotkuiset rakennukset. Kaikki tarvikkeet täytyi hankkia lukoista ja ruokavadeista lähtien.³¹ Enimmillään vankeja oli poliittisen historian tutkija Jaakko Paavolaisen mukaan 3300 kesäkuussa 1918³². Olosuhteet eivät kuitenkaan olleet yhtä ankarat kuin isoimmilla vankileireillä. Esimerkiksi Lahdessa Hennalan vankileirillä pidettiin erityisen kovaa kuria ja vankeja muun muassa ammuttiin pienistäkin rikkomuksista. Kurinpito ja kohtelu olivat vankileirejä tutkineen Paavolaisen mukaan mieletöntä.³³ Kuten Johan Pyy Turun vankileiriä koskevassa gradussaan toteaa, kuoli tällä vankileirillä hyvin vähän vankeja suhteessa samankokoisiin Kuopion ja Lappeenrannan leireihin³⁴.

Suurin osa Turun sotavankileirin vangeista oli kotoisin lähiseuduilta, mutta turkulaisia oli paljon vankeina myös muissa leireissä, kuten Hämeenlinnassa, jossa lähes puolet vangeista oli Turun ja Porin suunnalta³⁵. Vankileirit lakkautettiin syyskuun puolivälissä 1918 ja muutettiin pakkotyölaitoksiksi. Turun pakkotyölaitos toimi vuoteen 1923 saakka³⁶. Tämän jälkeen alue toimi jälleen kasarmina aina vuoteen 2004 asti, jolloin tilat myytiin Turun yliopistolle. Kaivokadun esikuntarakennus ja Sirkkalankadun valkoinen talo remontoitiin, ja niitä yhdistävä nivelrakennus valmistui vuonna 2009.³⁷ Rakennuksissa toimivat nykyään historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Alueen rakennusten sijainti ja kehitys käy ilmi liitteestä 1 löytyvistä karttaotteista. Alla oleva asemakaava havainnollistaa myös rakennusten sijaintia:

³¹ Hakamäki 2016, 107–108.

³² Helsingin, Hämeenlinnan, Lahden ja Viipurin vankileireissä oli enimmillään yli 10 000 vankia. Pienimmissä leireissä touko-kesäkuussa 1918 oli ainoastaan muutamia kymmeniä vankeja. (Paavolainen 1971, 111.) Turun sotavankileiri oli siis keskikokoa.

³³ Paavolainen 1971, 155–157.

³⁴ Turun sotavankileirin vangeista kuoli ainoastaan 5 prosenttia, kun taas Kuopion leirin vangeista 10 prosenttia ja Lappeenrannan leirin vangeista 23 prosenttia. Vankimääriin on tosin laskettu mukaan sekä vankileirin että pakkotyölaitoksen vankien määrä. (Pyy 2011,15.)

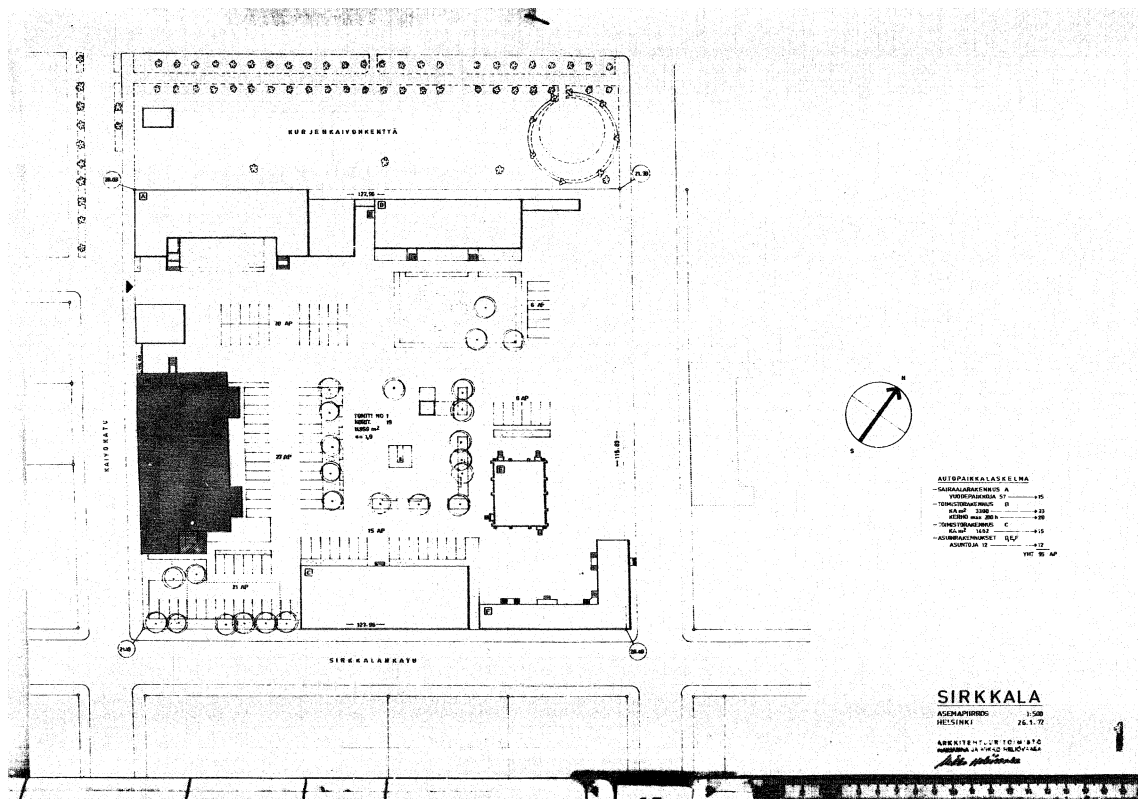
³⁵ Paavolainen 1971, 113.

³⁶ Kansallisarkiston Vakka-tietokannan mukaan asiakirjoja löytyy vuoteen 1923 saakka.

(Kansallisarkiston Vakka-tietokanta. Sotavankilaitos. Turun sotavankileirin arkisto. Sarjat.)

³⁷ Niitemaa 2007.

Piirros 1.

Sirkkalan kasarmin asemapiirros vuodelta 1972. Lähde: Turun kaupunginarkisto. Piirroksen yläreunassa on Kurjenkaivonkentie ja sen varrella vasemmalla empirerakennus (nykyään Historicum). Piirroksen vasenta reunaa pitkin kulkee Kaivokatu, jonka varrella empiretalon alapuolella on päävartiorakennus (Hkt-laitoksen kanslia) ja sen alapuolella tummaksi piirretty kasarmirakennus (Minerva). Piirroksen alareunaa pitkin kulkee Sirkkalankatu, jonka varrella on keskellä valkoinen talo.

Nykyään vankileiristä alueella muistuttaa ainoastaan vuonna 1994 valmistunut Ismo Kajanderin muistomerkki, joka sijaitsee melko syrjässä rakennuksiin nähden Kurjenkaivonkentan laidalla³⁸. Riitta Kormano käsittelee kyseistä muistomerkkiä taidehistorian väitöskirjassaan *Sotamuistomerkki Suomessa – Voiton ja tappion modaalista sovittelua* vuodelta 2014. Kallioon osin upotettuna merkki on melko huomaamaton, mutta ristiksi tulkittaessa sen voi nähdä vasemmiston torjuvana eleenä kirkkoa vastaan³⁹. Muutoin ajankohtaa ei ole tehty näkyväksi kasarmialueella. Museovirasto on kuitenkin määritellyt alueen yhdeksi Suomen valtakunnallisesti

³⁸ Niitemaa 2007.

³⁹ Kormano 2014, 66–67.

merkittävistä rakennetuista kulttuuriympäristöistä⁴⁰. Vanha kasarmialue on siis monin tavoin merkittävä ja tutkimuksen arvoinen kohde.

1.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen rakenne

Olen rajannut tutkielman aineistollisesti ja ajallisesti. Tutkimus on arkistolähtöinen, sillä käytän ainoastaan Kansallisarkistossa sijaitsevaa Turun sotavankileirin arkistoa. Kyseinen arkisto toimii myös tutkimuskohteena, sillä tutkin, miten sen sisältöön liittyvät seikat vaikuttavat vankileiristä syntyvään kuvaan. Ajallisesti keskityn tutkimaan ainoastaan vankileiriaikaa, eli huhtikuusta syyskuun puoliväliin asti 1918 jättäen näin tutkimuksen ulkopuolelle pakkotyölaitosta koskevat asiakirjat.

Tarkoituksena on tutkia, millainen kuva leiristä ja etenkin sen arjesta syntyy arkistoaineiston perusteella. Kysyn Turun sotavankileirin arkiston aineistolta seuraavia asioita:

Millaisia teemoja aineistosta löytyy ja mitä ne kertovat vankileiristä?

Sekä lisäksi:

Missä määrin arkisto kertoo ihmisten kokemuksista ja missä määrin kyse on hallinnollisista asioista?

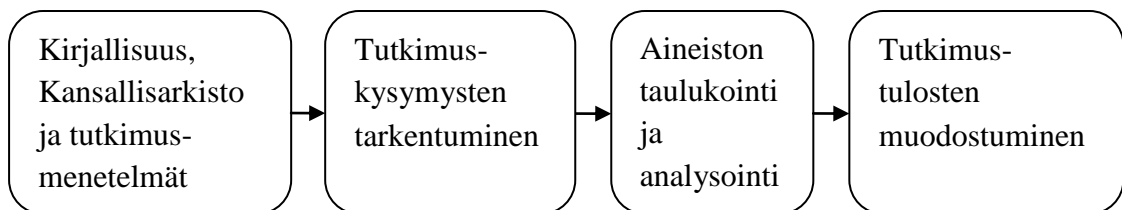
Kuinka eheä ja luotettava aineisto on?

En pyri tutkimuksessani luomaan kokonaiskuvaa Turun sotavankileiristä, sillä se ei ole mahdollista ainoastaan yhden arkiston aineiston perusteella. Tarkoitus on osoittaa, millainen merkitys yhdellä arkistokokonaisuudella voi olla, kun kyse on vankileiristä, josta ei ylipäätään ole säilynyt kovinkaan paljon lähteitä. Samalla haluan tuoda esiin Turun sotavankileiristä myös uutta tietoa, jota ei ole aiemmissa tutkimuksissa tuotu

⁴⁰ Museovirasto 2009.

esiin. Aiemmat tutkimukset kuitenkin tukevat arkistolähteestä tekemiäni tulkintoja. Seuraavaksi käyn läpi tutkimusprosessia sekä työn rakennetta:

Kaavio 1.

Aloitin tutustumisen aiheeseen lukemalla erityisesti aiempia vankileireistä tehtyjä tutkimuksia. Turun sotavankileiri oli niissä hyvin pienessä osassa ja tuli esiin lähinnä tilastojen kautta. Kun kävin Kansallisarkistossa tutustumassa Turun sotavankileirin arkistoon, huomasin, että aineisto olisi juuri sopiva kokonaisuus tutkimusaineistoksi tähän työhön. Otin myös selvää esimerkiksi Kansan Arkiston, Työväen Arkiston, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkiston ja Svenska Litteratursällskapetin arkiston aineistoista sekä muista Kansallisarkistossa sijaitsevista arkistoista Vakka-tietokannan avulla, mutta ne eivät vaikuttaneet kovinkaan antoisilta Turun sotavankileirin suhteen.

Seuraavaksi aloin pohtia tarkemmin, millaisia kysymyksiä aineistolle esitän, mistä näkökulmasta ja miten aineistoa tutkin. Koska Turun sotavankileiriä ei ole juuri tutkittu, päätin keskittyä perusasioihin eli mitä arkistoaineisto kertoo leiristä. Oleelliseksi näkökulmaksi tuli, millaisia teemoja aineistosta nousi esiin. Myös aiemmat vankileirejä käsittelevät tutkimukset ovat olleen perustutkimuksia tai ne ovat käsitelleet eri teemoja vankien näkökulmasta. Tutkimuksessa käyttämäni Turun sotavankileirin arkiston sidokset eivät sisällä yhtään vankien tai heidän omaistensa asiakirjoja. Tämän vuoksi halusin tutkia tarkemmin myös sitä, missä määrin leirin henkilökunta oikeastaan käsitteli luetteloissaan ja kirjeenvaihdossaan vankeja tai muita henkilöitä ja kuinka paljon ne koskivat puhtaasti vankileiriä organisaationa. Edetessäni aineiston lukemisessa huomasin lisäksi, kuinka ristiriitaista tietoa se sisälsi. Päätin siis pureutua

tarkemmin myös aineiston eheyteen ja luotettavuuteen. Tutkimuskohteena ovat siis sekä Turun sotavankileiri itsessään että Turun sotavankileirin arkisto, jota käytän myös lähteenä. Samalla tutkin myös Sirkkalan kasarmin yhtä melko tuntemattomaksi jäänyttä ajanjaksoa ja luon vankileiristä niin selkeän kuvan kuin se tämän aineiston puitteissa on mahdollista.

Toisessa luvussa käyn läpi tutkimusaiheeni koskevaa aikaisempaa tutkimusta. Kolmannessa luvussa käsittelen työhön valitsemaani arkistoa, siihen kuuluvia asiakirjoja ja käyttämäni metodia. Neljännessä luvussa muodostan varsinaisen tutkimusaineiston, jota analysoin ja tulkitseen. Viidennessä luvussa luon johtopäätöksiä, summaan tutkimusaiheen merkityksiä ja esittelen mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

1.3 Tutkimuseettiset seikat ja tutkijan positio

Vuoden 1918 muistaminen nähdään nykyään tärkeänä, jotta vuoden 1918 tapahtumat eivät toistuisi. Muistelulla myös pystytään tuomaan esiin sellaisia kokemuksia, jotka pitkään virallisesti kiistettiin. Monesti näistä muistelmista pystyy osoittamaan kertojien mielipiteitä ja kantoja tapahtumiin.⁴¹ Oman työni kannalta onkin mielenkiintoista havainnoida, näkyvätkö eri osapuolten näkemykset tutkimusaineistossani ja jos näkyvät niin miten. Tämä tosin tarkoittaa sitä, että on varottava sortumasta ennakkoluuloihin ja katsottava aineistoa avoimin mielin. Tämän tutkielman tapauksessa osapuolet eivät kuitenkaan välttämättä tarkoita suoraan valkoisia ja punaisia vaan aineistosta nousee esiin muita tekijöitä, kuten Sotavankilaitoksen johto ja vankileirin työntekijöitä.

Sotavankilaitoksen arkiston aineistot ovat salassa pidettäviä 100 vuotta, mutta lain mukaan tieteelliseen vapauteen kuuluu, että tutkijalla on kuitenkin oikeus saada tällaista materiaalia tutkimustaan varten⁴². Sotavankilaitoksen arkiston aineiston tutkimusta varten tuli Kansallisarkistossa täyttää käyttöluomalake. Asiakirjat on käyttörajoitettu julkisuuslainsäädännön perusteella, sillä niihin sisältyy yksityisyyden suojaa koskevia

⁴¹ Peltonen 2009, 464, 471–472; Peltonen 1996, 280–282.

⁴² Kuula 2011, 66–67.

tietoja.⁴³ Julkisuuslaki sekoitetaan usein henkilötietolakiin ja niiden raja onkin häilyvä. Julkisuuslakia sovelletaan kuitenkin vain viranomaisiin ja henkilötietolakia sekä viranomaisten että yksityisten henkilörekistereihin.⁴⁴

Hämmentävää on kuitenkin se, että Sotavankilaitoksen arkiston aineistot ovat salassa pidettäviä, vaikka samoja tietoja löytyy paljon myös esimerkiksi Valtiorikosoikeuden arkistosta, jonka aineistot ovat julkisia⁴⁵. Lisäksi *Suomen sotasurmat 1914–1922* -projektin sivustolta löytyy vankileireillä kuolleista luettelot henkilötietoineen ja kuolintapoineen⁴⁶. Kuten Sami Niinikorpi Lahden vankileiriä koskevassa gradussaan toteaa, ei asiakirjakokonaisuuksista voi salata vain yhtä osaa. On kuitenkin ristiriitaista tietojen eettisen käytön kannalta, että sama tieto voi olla sekä salaista että julkista riippuen siitä, missä sitä säilytetään. Tällainen toiminta hankaloittaa tutkimuksen tekoa. Myös vankileirin työntekijöitä käsittelevät asiakirjat lukeutuvat tähän kategoriaan, sillä lain mukaan virantoimituksessa syntynyt aineisto on julkista.⁴⁷ Omassa työssäni yksityiskohtaiset henkilötiedot eivät ole pääosassa, koska tarkastelen vankileirin arkea ja asiakirjojen eheyttä. Jälkimmäistä seikkaa tulen käsittelemään tiettyjen vankiryhmien kautta, mutta tarkat henkilötiedot eivät ole relevantteja tutkimuskysymysten kannalta.

Työni aihe on ainoastaan siinä mielessä läheinen, että vankileiri on sijainnut samassa paikassa, jossa olen opiskellut. Sijainnin lisäksi myös ajankohtaisuus eli lähestyvä merkkivuosi tekee siitä kiinnostavan. Isovanhempieni mukaan ei suvussamme ole ollut aktiivisia punaisia tai valkoisia, joten aihepiiri ei ole henkilökohtainen. En myöskään itse ole poliittisesti aktiivinen. Vuoden 1918 tapahtumat eivät siis ole tunnetasolla itselleni läheinen tai arka asia, kuten se saattaa olla sellaisille, joiden sukulaiset ovat olleet tapahtumissa tiiviisti mukana. Tutkimuksen tarkoituksena ei ole ottaa kantaa tapahtumiin, vaan tutkia yhtä vankileiriä arkistolähteiden kautta. Haluan omasta mielenkiinnostani nostaa enemmän esiin Turun ja Sirkkalan kasarmin historiaan liittyvää synkkää ajankohtaa, jonka tutkiminen on jäänyt vähäiseksi.

⁴³ Kansallisarkiston Vakka-tietokanta. Sotavankilaitos. Turun sotavankileirin arkisto.

⁴⁴ Lybeck et al. 2006, 32.

⁴⁵ Niinikorpi 2013, 14.

⁴⁶ Suomen sotasurmat 1914–22. Turun vankileiri.

⁴⁷ Niinikorpi, 2013, 18–19, 26.

2. AIKAISEMPI TUTKIMUS

Vuoteen 1918 liittyvää tutkimusta on tehty runsaasti eri tieteenaloilla, mutta arkistotieteelliset seikat, joita voivat olla vaikkapa provenienssiperiaate⁴⁸, asiakirjojen puolueettomuus⁴⁹ tai digitointi ei ole näissä juurikaan tullut esiin. Monet tutkijat esimerkiksi folkloristiikassa ovat käyttäneet arkistoaineistoja lähteenä ja tutkimuksissa on tarkasteltu eri arkistokokoelmien syntyä⁵⁰. Oma työni eroaa aiemmasta folkloristisesta tutkimuksesta siinä, että en käytä vaikkapa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistoaineistoja tai ylipäättään muistitietoaineistoja, vaan aivan toisessa kontekstissa luotuja virallisia asiakirjoja. Nämä aineistot luotiin ensisijaisesti tehtävien hoitamista varten, eikä myöhemmin käytettäväksi lähdeaineistoksi⁵¹. Tutkielmani painottuminen pelkkään arkistoaineistoon ja arkistonäkökulman korostamiseen tuovat siis uutta tietoa aiheesta.

2.1 Arkistotieteellinen tutkimus ja vuosi 1918

Arkistoilla on tärkeä rooli yhteiskunnallisena muistina. Esimerkiksi tutkijoille arkistot ovat tärkeä tietovaranto. Tieteellistä tutkimusta tekevien lisäksi arkistoja käyttävät myös sukututkijat, jotka ovat lukumäärällisesti Kansallisarkiston suurin asiakaskunta. Koska Suomessa on menneestä jäänyt vähän jäljelle verrattuna moniin muihin Euroopan maihin, ovat tutkijat hyvin riippuvaisia arkistoista ja niiden aineistoista.⁵² Kuitenkin vain murto-osa kaikista asiakirjoista siirretään säilytykseen Kansallisarkistoon tai muihin päätearkistoihin osaksi kulttuuriperintöä. Myös arkistoihin voidaan liittää *muistin* käsite, koska sillä pystyy helposti avaamaan arkistojen tehtäviä ja tavoitteita, ja niitä kutsutaankin museoiden ja kirjastojen tapaan muistiorganisaatioiksi. Muistiin

⁴⁸ Periaatteen mukaan arkistonmuodostajien arkistokokonaisuuksia ei saa sekoittaa keskenään eikä alkuperäistä järjestystä saa muuttaa (Lybeck et al. 2006, 264).

⁴⁹ Puolueettomuudella tarkoitetaan tässä sitä, että asiakirjat ovat laadittu siten, että ne antavat erehtymättömän kuvan asiasta (Henttonen 2015, 61).

⁵⁰ Esimerkiksi Peltonen 1996 ja McKeough 2017.

⁵¹ Lybeck et al. 2006, 193.

⁵² Lybeck et al. 2006, 193–194, 197, 199.

kuuluu lisäksi sen vastakohta eli tiedon häviäminen tai hävittäminen.⁵³ Lisäksi muistin ja arkistojen toimintaa on verrattu siten, että kuten muistamisessa myös hyvässä arkistoinnissa on tärkeää sijoittaa ja liittää vastaanotettava tieto johonkin vastaavaan ja aiemmin tunnettuun asiaan⁵⁴. Muistin käsitettä on kuitenkin kritisoitu ja se jakaa alan ammattilaiset kahteen ryhmään: onko arkiston tehtävissä kyse yhteiskunnallisten ilmiöiden vai kollektiivisen identiteetin tallentamisesta⁵⁵. Tämä näkökulma tulee esiin myös omassa tutkimuksessani. Minua kiinnostaakin selvittää, kuinka paljon Turun sotavankileirin arkiston aineistossa tulee esiin ihmisten näkökulmia ja missä määrin vankileiri näyttäytyy osana laajaa organisaatiota.

Tutkimukset, joissa vuotta 1918 käsitellään virallisten asiakirjojen tai arkistoteoreettisten kysymysten kautta ei ole kovin montaa. Oikeushistorioitsija Jukka Kekkonen teos *Laillisuuden haaksirikko – Rikosoikeudenkäyttö Suomessa vuonna 1918* (1991) käsittelee valtiorikosoikeuksien toimintaa ja vuoden 1918 vaikutusta suomalaiseen oikeusperinteeseen. Hän käyttää tutkimuksessaan esimerkiksi valtiorikosoikeuden ja valtiorikosylioikeuden arkistoja, vapaussodan arkistoa, eduskunnan kirjastoon kuuluvaa valiokuntien arkistoa sekä sota-arkistoon kuuluvia Mannerheimin päiväkäskyjä, mutta myös sanomalehtiä. Viralliset asiakirjat ovat siis tärkeässä osassa tutkimuksessa ja niiden avulla selviää uutta tietoa vuoden 1918 oikeuskäytännöistä.

Toinen tutkimus, joka on varsin hyödyllinen oman työni kannalta, on Sami Niinikorven pro gradu –tutkielma *Nuorena tuomitut: 14–16 -vuotiaat valtiorikosylioikeuden tuomitsemat nuoret Lahden vankileirillä vuonna 1918* (2013). Gradu keskittyy nuorten vankien tuomioihin ja kuolleisuuteen Lahden vankileirillä. Aihe rajautuu Lahden vankileiriin, sillä nuoria kuoli siellä eniten. Lisäksi leiri oli yksi suurimmista ja raaimmista. Tutkimuskohteena ovat siis punaiset nuoret, ja pääaineistona käytetään valtiorikosylioikeuden asiakirjoja. Niinikorpä keskittyy lisäksi arkistoaineistojen eettisyyteen ja yksityiseen.

⁵³ Henttonen 2015, 13, 199.

⁵⁴ Millar 2006, 107.

⁵⁵ Henttonen 2015, 93, 119–120.

Työlleni hyödyllisiä arkistoalan perusteoksia on Suomessa ilmestynyt varsin heikosti. Tuoreimmat ovat Suomen historian tutkija ja Kansallisarkiston erityisavustaja Jari Lybeckin pääosin kirjoittama *Arkistot yhteiskunnan toimiva muisti – Asiakirjahallinnon ja arkistotoimen oppikirja* vuodelta 2006 sekä informaatiotieteiden tutkija Pekka Henttosen vuonna 2015 ilmestynyt *Johdatus asiakirjahallinnan tutkimukseen*. Molemmissa teoksissa on paljon samaa alan perusteista, mutta vanhemmassa painotetaan hiukan enemmän käytännön työtä ja uudemmassa arkistoteoriaa sekä erityisesti sähköisiä asiakirjajärjestelmiä. Omaa tutkimustani ne auttavat siinä mielessä, että ne avaavat alan peruskäsitteitä, mutta tarkastelevat myös työlleni tärkeitä näkökulmia arkistotieteellisestä perspektiivistä.

Arkistoalan kirjallisuutta on siis Suomessa harmillisen vähän eikä ulkomaalaisiin tutkimuksiin voi suoraan verrata erilaisten käytäntöjen vuoksi⁵⁶. Työni lähestymistapaa koskevaa arkistoteoriaa on kuitenkin käsitelty muutamissa ulkomaisissa alan artikkeleissa ja teoksissa, muun muassa informaatiotieteiden ja historian tutkija Francis X. Blouin Jr. sekä historioitsija William G. Rosenbergin teoksessa *Processing the Past* (2001), jossa arkistoja tarkastellaan auktoritatiivisina muistiorganisaatioina. Teos ottaa lähtötilanteeksi 1800- ja 1900-luvun alun, jolloin historioitsijat ja arkistonhoitajat työskentelivät rinnakkain. Nykyään nämä ammatit ovat kuitenkin eriytyneet toisistaan ja teos pyrkiikin tarkastelemaan, mitä se merkitsee arkistojen kannalta, mutta myös luomaan uudelleen yhteyksiä ammattikuntien välille.

Arkistoteoreetikko Terry Cook sekä taidehistorian ja taidekonservoinnin tutkija Joan M. Schwartz ovat kirjoittaneet arkistojen vallasta ja roolista. Erityisesti *vallan* näkökulma on mielenkiintoinen, sillä arkistot ja asiakirjat eivät ole passiivisia tiedonlähteitä. Niin asiakirjat itsessään kuin arkistonhoitajat ja arkistoissa suoritettavat tehtävät vaikuttavat siihen, millaista tietoa jää tuleville sukupolville.⁵⁷ Valta on sitä, että erilaiset äänet pääsevät kuuluviin. Arkistojen valtaan liittyy tosin myös *hiljaisuus*, sillä arkistoilla on valta sekä sisällyttää että seuloa pois tietoa. Vaikka arkistossa olisikin useampia eri tarinoita, ei kaikkia ääniä kuitenkaan voida saada kuuluviin. Tämä tekeekin arkistojen

⁵⁶ Niinikorpä 2013, 11.

⁵⁷ Schwartz & Cook 2002, 1.

roolista haasteellisen.⁵⁸ Aihe on problemaattinen erityisesti, kun tarkastellaan vuotta 1918 koskevia asiakirjoja. Esimerkiksi omassa tutkimusaineistossani valtasuhteet näkyvät ennemminkin Sotavankilaitoksen johdon ja vankileirin työntekijöiden välillä. Myös hiljaisuus näyttäytyy aineistossa eri tavoin.

2.2 Vankileirejä koskeva tutkimus

Vuoden 1918 vankileirien saralla huomattavaa tutkimusta on tehnyt poliittisen historian tutkija Jaakko Paavolainen. Hän julkaisi vuonna 1971 klassikoksi muodostuneen teoksen vankileireistä *Vankileirit Suomessa 1918*. Paavolainen pyrki tutkimuksessaan antamaan selkeän käsityksen vankileirien vaiheista ja oloista. Hän tarjoaa myös paljon tilastotietoa esimerkiksi kuolleisuudesta, vankimääristä, sairauksista ja vankien kotipaikkakunnista. Tutkimus perustuu pitkälti Kansallisarkiston aineistoihin, mutta hän käyttää myös Työväen Arkiston kokoelmiin tallennettuja muistelmia.⁵⁹ Etenkin tilastotiedot ovat mielenkiintoisia, sillä taulukot selkeyttävät ja kokoavat tietoa tehokkaasti. Lisäksi aiheen kronologinen ja temaattinen esittely antavat hyvän mallin omalle työlleni.

Vaikka aineistoa vankileireistä on olemassa runsaasti arkistoissa, ei Paavolaisen jälkeen ole ilmestynyt teoksia, jotka toisivat esiin juurikaan uutta. Tutkimukset ovat käsitelleet vankileirejä kokonaisuutena lukuun ottamatta esimerkiksi joitain pro graduja, jotka ovat koskeneet tiettyjä vankileirejä tai vankiryhmiä.⁶⁰ Vuonna 2004 ilmestyi kuitenkin Suomen historian tutkija Marko Tikan väitöskirja *Kenttöoikeudet – Välittömät rankaisutoimet Suomen sisällissodassa 1918*, jossa hän käsittelee sekä valkoisten että punaisten rankaisutoimenpiteitä, kuten toimintamalleja, asiakirjoja, vastuuhenkilöitä ja tuomittuja. Tutkimuksessa tarkastellaan aihetta tiettyjen kenttöoikeuksien kautta ja siinä todetaan terrorin olleen molemmille osapuolille organisoitu sodankäynnin väline.⁶¹ Lisäksi vuonna 2007 ilmestyi Suomen historian tutkija Pentti Mäkelän teos *Vuosien 1917–19 kulkutaudit, espanjantauti ja vankileirikatastrofi*, jossa hän käsittelee

⁵⁸ Carter 2006, 216, 221.

⁵⁹ Paavolainen 1971.

⁶⁰ Mäkelä 2007, 7.

⁶¹ Tikka 2004, 16–18.

vankileirejä uudesta näkökulmasta. Mäkelä tutkii tuon ajanjakson tautikuolleisuutta sekä erityisesti vankileirien kuolleisuuden taustoja ja syitä. Hän korostaa tutkimuksessaan sitä, että suuri kuolleisuus johtui nimenomaan kulkutaudeista eikä vain elintarvikepulasta ja väkivallasta.⁶²

Suurena apuna vankileirejä tutkiville on oikeus- ja hallintohistorian tutkija Lars Westerlundin toimittama tilastoraportti *Sotaoloissa vuosina 1914–22 surmansa saaneet* sekä projektin sivusto, jossa on nimitietokanta kuolleista. Projekti käynnistettiin Valtioneuvoston aloitteesta vuonna 1998. Sen tavoitteena oli tutkia vuosina 1914–1922 surmansa saaneita ja etenkin vuoden 1918 uhreja. Tutkimuksessa on otettu huomioon sekä sotilaat että siviilit, jotka ovat kuolleet sotaoloissa, kuten vankileireillä, taistelukentillä tai aseellisissa välikohtauksissa. Raportti ei sisällä ainoastaan tilastotietoa, vaan tarjoaa myös tulkintoja niistä.⁶³ Nimitiedoston aineisto on koottu useista erilaisista lähteistä, kuten seurakuntien luetteloista, Sosialidemokraattisen puolueen tilastoista, Sotavankilaitoksen aineistoista, vuonna 1927 julkaistusta matrikkeliteoksesta, jossa on valkoisten pienoiselämäkertoja sekä projektia varten saaduista kansalaiskirjeistä⁶⁴. Tilastotiedot ja nimitiedosto toimivat hyvänä tausta- ja vertailuaineistona varsinaisen tutkimusaineiston rinnalla.

Vankileireistä on tehty myös jonkin verran tapauskohtaisia tutkimuksia, kuten Suomenlinnan leiriä koskeva *Suomenlinnan sotavankileiri 1918–19* vuodelta 1983. Kyse oli Museoviraston teettämästä selvityksestä Suomenlinnan sotavankileirin oloista, toiminnasta ja rakennuksista. Lähteinä ovat toimineet niin arkistoaineistot, lehtiartikkelit kuin muistelmat ja haastattelut.⁶⁵ Tässä työssä korostuu mielestäni muita vankileiritutkimuksia paremmin se, että lähteinä on käytetty sekä Kansallisarkiston että Työväen Arkiston aineistoja. Tällä tavoin saadaankin mielestäni kuvattua kokonaisvaltaisesti vankileiriä ja sen oloja.

Hämeenlinnan vankileiri on suuressa osassa Tuulikki Pekkalaisen teoksessa *Susinartut ja pikku immet – Sisällissodan tuntemattomat naiset* vuodelta 2011. Tutkimuksessa

⁶² Mäkelä 2007, 7–8.

⁶³ Suomen sotasurmat 1914–22; Westerlund 2004, 7–9.

⁶⁴ Westerlund 2004, 27–32.

⁶⁵ Tiitta 1983, 3.

avataan muun muassa asiakirjojen kautta naisten kohtaloita eli miten he päätyivät punakaartiin, tuomioistuimeen ja lopulta vankileirille. Erityisen mielenkiintoiseksi teemaksi nousee muistelmien ja virallisten raporttien vertailu⁶⁶. Pekkalainen on myös aiemmin kirjoittanut yhdessä Seppo Rustaniuksen kanssa vuonna 2007 ilmestyneen *Punavankileirit – Suomalainen murhenäytelmä 1918*, joka on kokonaiskatsaus vankileirien vaiheisiin ja toimintaan tuomalla erityisesti esiin myös vankileireillä olleita lapsia ja naisia.

Vankileirejä on käsitelty myös pro gradu –tutkielmissa. Oman työni kannalta ehdottomasti mielenkiintoisin on Johan Pyn *Åbo fångläger 1918: en studie över dödligheten i lägret med fokus på sjukdomar, kost och terror* (2011). Johan Pyy tarkastelee gradussaan Turun vankileirin kuolleisuutta. Hän vertailee niin kvalitatiivista kuin kvantitatiivista tietoa muihin leireihin, jotta syntyisi kokonaiskuva leirin alhaisen kuolleisuuden syistä ja sairauksien leviämisestä⁶⁷. Työni eroaa Pyn tutkimuksesta siten, että pääpaino on yhdessä arkistossa ja sen annissa. Pyn tutkielma on oman työni lisäksi ainoa, joka keskittyy ainoastaan Turun sotavankileiriin. Kyseistä vankileiriä on tosin käsitelty jonkin verran myös muissakin tutkimuksissa⁶⁸.

Lisäksi Kai Ala-Häivälä tutkii gradussaan *Vankina valkoisten - Oulun vankileiri 1918* (2000) Oulun vankileiriä. Tutkimuksessaan hän luo katsauksen vankeihin, vartijoihin sekä leirin oloihin. Lisäksi hän käsittelee Oulun työväenliikettä.⁶⁹ Pääkysymykseksi Ala-Häivälän työssä nousee kuitenkin kuolleisuus, joka on myös muissa aiemmin mainituissa opinnäytetöissä yhtenä teemana.

Yksittäisiä vankileirejä käsittelevät tutkimukset ovat työni kannalta mielenkiintoisia, koska niiden kautta pystyn hahmottamaan, millaista tietoa leireistä ylipäätään saa. Esittelemistäni vankileiritutkimuksista voi myös huomata, kuinka paljon niissä käsitellään samanlaisia teemoja, kuten kuolleisuutta tai tuomioita. Toinen vankileirejä yhdistävä tekijä on Kansallisarkiston aineistojen, erityisesti Sotavankilaitoksen arkiston

⁶⁶ Pekkalainen 2011, 206.

⁶⁷ Pyy 2011, 5.

⁶⁸ Ks. esimerkiksi Aitamäki 1991; Donner 2000; Hakamäki 2016; Kaarle 1992; Lahtinen 2016 ja Mäkelä 2007.

⁶⁹ Ala-Häivälä 2000, 5–6.

sekä valtionrikosylioikeuden arkiston, painottuminen eikä esimerkiksi Kansan Arkiston ja Työväen Arkiston kokoelmien muistitietoaineostoja ole hyödynnetty kovinkaan paljon. Lisäksi lähes kaikki tutkimukset käsittelevät vankimäärältään suuria leirejä. Pienet ja keskikokoiset leirit eivät siis juuri herätä tutkijoissa innostusta.

2.3 Vuosi 1918 folkloristisessa tutkimuksessa

1900-luvun alkupuolella akateemisessa tutkimuksessa katsottiin, että tutkimustyön tuli olla objektiivista eikä yhteiskunnallisten asioiden saanut sen vuoksi vaikuttaa siihen. Myöskään folkloristiikassa ei tämän tiedeideaalin vuoksi tutkittu vuoden 1918 tapahtumia vuosikymmeniin.⁷⁰ Vasta 1960-luvun yhteiskunnallinen murros muutti tilanteen. Muutoksen taustalla olivat esimerkiksi vuonna 1960 ilmestyneet useat romaanit, kuten Väinö Linnan *Täällä Pohjantähden alla* –sarjan toinen osa, jossa tapahtumat esitetään punaisten näkökulmasta. Nämä romaanit vaikuttivat voimakkaammin julkiseen keskusteluun vuoden 1918 sodan ratkaisusta, kuin samoihin aikoihin ilmestyneet ensimmäiset akateemiset tutkimukset. Hävinneiden oikeuksien tunnustaminen alettiin nähdä keskusteluissa tärkeänä seikkana osana toimivaa yhteiskuntaa. Toisaalta se, ettei punaisten tulkintaa vuodesta 1918 oltu aiemmin esitetty valkoisen eli virallisen näkemyksen rinnalla, vaikutti arkistojen järjestämien muistitietokeruiden käynnistymiseen.⁷¹

Kun Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkisto järjesti 1960-luvulla muistitietokeruun vuosien 1917–1918 tapahtumista, pitivät he sitä kuitenkin arkaluontoisena⁷². Muistitiedosta tuli tulla suullista perinnettä eli menneisyyden piti saada rauhassa muotoutua, ennen kuin se nähtiin tutkimuskohteena. Tämä oli vallitseva käsitys folkloristiikassa aina 1980-luvulle saakka. Toisaalta tähän vaikutti myös se, että muistitietoa alettiin Suomessa tutkiakin vasta 1970–1980-luvuilla.⁷³

⁷⁰ Knuutila 1993, 47; Heimo 2010, 26.

⁷¹ Peltonen 1996, 14–18.

⁷² Heimo 2010, 26; Peltonen 1996, 65.

⁷³ Heimo 2010, 27, 44.

Kuitenkin vasta 1990-luvulla alkoi ilmestyä ensimmäisiä nimenomaan vuoteen 1918 keskittyviä folkloristisia tutkimuksia, kuten Ulla-Maija Peltosen väitöskirja *Punakapinan muistot: tutkimus työvään muistelukerronnan muotoutumisesta vuoden 1918 jälkeen* (1996) sekä Taina Ukkosen lisensiaatintyö *Menneisyyden hallinta kertomalla: muistitietohistorian tavoitteet ja menetelmät folkloristiikan näkökulmasta* (1996). Peltosen tutkimus on ensimmäinen folkloristinen muistitietotutkimus aiheesta. Peltonen tutkii, miten työvään kertomukset, etenkin kauhutarinat, rakentavat heidän omaa historiaansa. Hän tarkastelee lisäksi, miten muistelu muotoutuu arkistoaineistoksi. Esiin tulee myös hyvin arkistojen ja tallentamisen merkitys juuri vuoden 1918 tapahtumiin liittyen.⁷⁴ Mielenkiintoisinta antia omalle työlleni hänen tutkimuksessaan ovat ehdottomasti luvut muistitiedon muodostumisesta arkistoaineistoksi sekä kokoelmien esittelyistä. Ukkonen käsittelee työssään vuoden 1918 sotaa sekä vuoden 1956 yleislakkoa koskevaa kokemuksekkainta kerrontaa, jota on kerätty muistitietohaastattelujen avulla⁷⁵. Vaikka Ukkosen muistitietotutkimuksessa painottuvat haastattelut ja kerronta, lähestytään siinä kuitenkin aineistoa informanttien näkökulmasta⁷⁶.

2000-luvulla ilmestyneisiin vuotta 1918 koskeviin folkloristisiin tutkimuksiin kuuluu Ulla-Maija Peltosen *Muistin paikat: vuoden 1918 sisällissodan muistamisesta ja unohtamisesta* (2003). Peltonen käsittelee toisessa tutkimuksessaan samaa aihepiiriä, mutta tarkempina teemoina ovat kuolema ja muistamisen paikat, kuten muistomerkit. Tätä kautta teoksessa käsitellään myös muistamisen politiikkaa, mikä on oman työni kannalta hyödyllinen aihe. Vuoden 1918 muistitietoa käsittelee myös Pauliina Latvala väitöksessään *Katse menneisyyteen – Folkloristinen tutkimus suvun muistitiedosta* (2005). Latvala tutkii, miten suomalaiset henkilökohtaisesti kokivat suuret yhteiskunnalliset tapahtumat ja miten näihin perustuvat muistit ovat välittyneet seuraaville sukupolville. Anne Heimon väitöskirja *Kapina Sammatissa: vuoden 1918 paikalliset tulkinnat osana historian yhteiskunnallisen rakentamisen prosessia* (2010) tarkastelee yhden eteläsuomalaisen kunnan, Sammatin, asukkaiden tapoja tulkita, muistella ja kertoa vuoden 1918 tapahtumista. Heimo käy myös läpi esimerkiksi sotatutkimuksen eri näkökulmia ja tarjoaa uutta tietoa muistitietotutkimuksesta. Uusin

⁷⁴ Peltonen 1996.

⁷⁵ Ukkonen 1996.

⁷⁶ Ukkonen 1996, 145.

tutkimus on Andreas McKeoughin väitös *Kirjoittaen kerrottu sota – Tutkimus vuoden 1918 sodan kerronnallisesta käsittelystä omaelämäkerrallisissa teksteissä* (2017). Tutkimuksessa tarkastellaan aikalaisten kokemuksia heidän kirjoittamien tekstien kautta sekä kerronnallista kokemusta.

Lisäksi uskontotieteestä on valmistunut Outi Fingerroosin väitöskirja *Haudatut muistot: rituaalisen kuoleman merkitykset Kannaksen muistitiedossa* (2004). Fingerroos käsittelee tutkimuksessaan Karjalan Kannaksen kuolemanrituaaleja, ja se perustuu haastatteluihin sekä arkistojen muistitietoaineistoihin⁷⁷. Tutkimuksessa on mielenkiintoista se, että hän huomioi laajasti arkistoaineiston ja keruuhetken kontekstin.

Oma työni ei ole sellaista muistitietotutkimusta, jossa käsitellään punaisten muistoja ja muistelmia vuoden 1918 tapahtumista. Yksi tutkimuskysymyksistäni kuitenkin on, missä määrin arkisto kertoo ihmisten kokemuksista, joten siinä mielessä tutkin myös muistitietoa⁷⁸.

⁷⁷ Fingerroos 2004.

⁷⁸ Tieteen termipankki 2015. Muistitieto.

3. TUTKIMUSMETODI JA AINEISTO

Tässä luvussa pureudun tarkemmin käyttämäni metodiin ja aineistoon. Olen rajannut tutkimukseni koskemaan ainoastaan Kansallisarkistossa sijaitsevaa Turun sotavankileirin arkistoa. Koen kuitenkin tärkeäksi myös suhteuttaa aineistoa muihin vankileireihin ja lähteisiin, jotta pystyn luomaan perusteltua kuvaa tutkimuskohteesta. Koska selvitän työssäni perustietoa ja olemusta tutkimuskohteestani, olen valinnut metodiksi kvalitatiivisen tutkimuksen ja vielä tarkemmin sanottuna teemoittelun.

3.1 Teemoista taulukointiin

Työni on laadullinen tutkimus, jossa on yksinkertaisimmillaan kysymys aineiston ja siitä tehtävän analyysin muodon kuvaamisesta. Vaikka kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta usein määritellään vertaamalla sitä kvantitatiiviseen eli määrälliseen tutkimukseen, on tavallista, että molempia näkökulmia voidaan käyttää samaan aineistoon. Tutkimukseni lähtökohtana on aineistolähtöinen analyysi, koska tutkin, mitä aineisto kertoo tutkimuskohteesta. Tällaisen analyysitavan ongelmaksi saattaa kuitenkin muodostua loputon laadullinen aineisto.⁷⁹ Sen vuoksi olenkin rajannut tutkimukseni koskemaan vain yhtä arkistoa, joka on samalla myös selkeä ja ainoastaan tutkimuskohdettani koskeva kokonaisuus. Tällainen rajaus mahdollistaa aineiston tehokkaan käsittelyn.

Tällaisen aineistorajauksen vuoksi työni on myös tapaustutkimus, sillä kyse on vain yhdestä vankileiristä sekä sitä koskevasta arkistosta. Tapaustutkimuksien tarkoituksena on niiden yleistettävyyden, johon liittyvät aineiston järjellinen muodostaminen ja vertailuasetelmat, joita voi kohdistaa muihin tutkimustuloksiin⁸⁰. Tulenkin siis vertailemaan omaa tutkimusaineistoani esimerkiksi muihin vankileirejä koskeviin teoksiin.

⁷⁹ Eskola & Suoranta 2001, 13, 19.

⁸⁰ Eskola & Suoranta 2001, 65–66.

Kvalitatiivisen aineiston analysoimiseen voidaan käyttää myös kvantitatiivisen tutkimuksen keinoja. Yksi näistä on kvantifiointi, jossa on yksinkertaisimmillaan kyse tutkimuskysymyksiin liittyvän aineksen luokitteluun. Esimerkiksi taulukoimalla pystyy paremmin erittelemään ja nostamaan esiin erilaisia seikkoja aineistosta.⁸¹ Taulukoimalla saa myös mielestäni aineiston tiivistettyä selkeään sekä jäsenneltyyn muotoon ja niistä on helppo lähteä muodostamaan tulkintoja. Taulukoimalla on lisäksi tarkoitus nimenomaan selvittää, mitä aineisto kertoo Turun sotavankileiristä.

Taulukointia varten aineisto teemoitellaan eli sieltä poimitaan tutkimuskysymyksiin liittyviä seikkoja. Vertailemalla ja suhteuttamalla teemataulukot aikaisempaan tutkimukseen saadaan luotettavia tulkintoja. Teemoittelua myös suositellaan, kun halutaan saada vastauksia käytännöllisiin ongelmiin.⁸² Taulukointi ja teemoittelu sopivat tähän tutkimukseen hyvin, koska tarkoitus ei ole tutkia yksittäisiä ihmisiä tai tarkkoja henkilötietoja, vaan selvittää perustietoja vankileiristä ja luoda kuvaa leirin arjesta.

Analyysiä varten olen koonnut kaksi erilaista taulukkorunkoa, joiden avulla vastaan tutkimuskysymyksiin. Ensimmäinen on asiakirjatyypitaulukko, jossa käsittelem perustietoja sekä aineiston asiakirjallista arvoa. Toinen on teemataulukko, jonka olen koonnut tutkimusaineiston avulla, mutta myös käyttämällä hyväksi Jaakko Paavolaisen sekä Tuulikki Pekkalaisen ja Seppo Rustaniuksen teoksissa esiintyneitä teemoja. Lisäksi vertaan taulukossa esiintyviä teemoja Aatto Haapasen⁸³ omaelämäkerrassa esiintyviin aihepiireihin.

3.2 Turun sotavankileirin arkisto

Turun sotavankileirin arkisto sijaitsee fyysisesti Kansallisarkiston Rauhankadun toimipisteessä Helsingissä. Kansallisarkiston päätehtävä on huolehtia julkishallinnon asiakirja-aineistosta. Haminan rauhansopimuksen jälkeen vuonna 1809 Suomi sai oman

⁸¹ Eskola & Suoranta 2001, 164.

⁸² Eskola & Suoranta 2001, 174–175, 178–179.

⁸³ Haapasesta tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

hallituksen ja tätä myötä myös *Senaatin arkiston*. Arkisto oli aluksi hallinnollinen, mutta alkoi palvella myös tutkijoita 1800-luvun loppupuolella. Tuolloin myös nimi muutettiin *Suomen valtionarkistoksi*. Vuoden 1994 arkistolain tullessa voimaan muuttui Valtionarkisto *Kansallisarkistoksi*. Nykyisiin tehtäviin kuuluu muun muassa arkistotoimen kehittäminen sekä viranomaisten luovuttamien sekä muiden yhteiskunnallisesti ja tutkimuksellisesti tärkeiden asiakirjojen säilyttäminen.⁸⁴

Kansallisarkiston aineiston tutkimista helpottavat verkkosivustot Vakka-arkistotietokanta sekä Arkistojen Portti. Vakassa Kansallisarkiston asiakkaat voivat tehdä tieto- ja aineistohakuja niistä aineistoista, joiden tallennustyö on valmis⁸⁵. Arkistonmuodostajaluokituksesta löytyvät esimerkiksi *Poikkeusaikojen viranomaiset* sekä *Sota-arkisto*, joihin sisältyy vuotta 1918 koskevia asiakirjakokoelmia⁸⁶. Aineiston löytäminen on siis tehty tutkijoille helpoksi, ja monipuolinen aineisto tarjoaa tietoa useammallekin tieteenalalle. Portti on verkkopalvelu, joka opastaa asiakirjojen jäljille ja tietoa voi etsiä kolmen eri kategorian alta: henkilöhaun, aakkosellisen haun ja teemahaun kautta⁸⁷. Vuotta 1918 koskevat lähteet löytyvät teeman *Sisällissota 1918* alta, jossa on kuvattu valkoisen ja punaisen puolen asiakirjalähteitä ja muita aineistoja sekä linkitetty arkistoja, museoita ja tietokantoja⁸⁸.

Erityisesti *Sotavankilaitos* on oman työni kannalta tärkeä linkki, jossa on avattu organisaation historiaa sekä arkiston sisältöä. Sotavankilaitoksen arkistoon kuuluvat pääajaoston ja 15 vankileirin arkistot, mukaan lukien Turun vankileiri. Vankileirien arkistojen anti vaihtelee, mutta pääsääntöisesti niistä löytyy leirien toimintaa ja arkea kuvaavia pöytäkirjoja, päiväkirjoja ja luetteloita.⁸⁹ Turun sotavankileirin arkisto on paras lähde vastaamaan tutkimuskysymyksiini, sillä se on suurin Turun sotavankileiriä käsittelevä arkistokokonaisuus.

⁸⁴ Orrman & Pispala 1994, 5-12.

⁸⁵ Kansallisarkiston Vakka-tietokanta. Esittely.

⁸⁶ Kansallisarkiston Vakka-tietokanta. Tarkennettu haku lomake.

⁸⁷ Arkistojen Portti. 2016.

⁸⁸ Arkistojen Portti. Sisällissota 1918. 2015.

⁸⁹ Arkistojen Portti. Sotavankilaitos. 2015.

Turun sotavankileirin arkistossa on aineistoa monelta vuodelta. Oman työni kannalta keskityn kuitenkin vain vuoteen 1918 ja nimenomaan vankileiriaikaan sekä leiriä ja sen arkea kuvailevaan aineistoon. Olen valinnut vankileiriaikaisen aineiston arkistoluettelon⁹⁰ perusteella. Tämä luettelo löytyy myös Kansallisarkiston Vakka-tietokannasta. Luettelon arkistoyksikköihin on merkitty sidosta koskeva aika, esimerkiksi ”Ba:1 Nimiluettelo vartijoista 1918 – 1919”⁹¹. Olen valinnut sidokset siis sillä perusteella, että niissä on mainittu vuosi 1918. Käytyäni nämä sidokset läpi selvisi, ettei niissä välttämättä ole käsitelty varsinaista vankileiriaikaa, vaan olen myös vielä tässä vaiheessa joutunut tekemään karsintaa. En ole siis ottanut huomioon ”Aa:6 Taloudenhoitajalle saapuneiden kirjeiden diaari 1918 – 1920”, ”Ba:2 Nimiluettelo vartijoista 1918 – 1920” enkä ”Ka:2 Vastaanottopäiväkirja 1918 – 1920” sidoksia. Nämä eivät vuosimerkinnästä huolimatta sisältäneet vankileiriaikaista tietoa, vaan vuoden 1918 merkinnät koskivat pakkotyölaitoksen aikaa eli ensimmäiset merkinnät olivat 15.9.1918 jälkeen. Olen jättänyt pois myös täytäntöönpanoasiakirjat eli valtiorikosylioikeuden päätökset, valtiorikosoikeuden rangaistusluetteloiden otteet ja passitukset, sillä ne muodostavat suuren kokonaisuuden ja tutkimusaineisto paisuisi muuten liian suureksi. Keskityn siis vain vankileirin arkeen jättäen huomioimatta toimintakuvaukset sekä vankien tuomiot ja kohtalot vankileiriajan jälkeen.

Käyttämäni arkistoaineisto on siis primäärilähde Turun sotavankileiristä, sillä asiakirjat on luotu vankileirillä vuonna 1918. Asiakirjat toki antavat vain vankileirin henkilökunnan näkökulman tapahtumista, mutta kovin paljon ei ole olemassa muunlaista aineistoa, kuten muistelmia. Tutkimuksessani vertaan jonkin verran arkistoaineistoa vankina Turun sotavankileirillä olleen Aatto Haapasen kirjoittamaan omaelämäkertaan *Elämän ristiaallokoissa* (1974). Tämä on ehkäpä kaikista antoisin vangin näkökulmaa kuvaava lähde ja hyvä vertailukohde vankileirin henkilökunnan asiakirjoille.

⁹⁰ Ks. liite 2.

⁹¹ Kansallisarkiston Vakka-tietokanta. Sotavankilaitos. Turun sotavankileiri.

3.3 Asiakirjojen rakenne ja sisältö

Turun sotavankileirin arkiston asiakirjat on ryhmitelty arkistokaavan mukaisesti. Luettelossa arkistoaineisto on sidoksittain ja niiden sisällössä on noudatettu provenienssiperiaatetta. Sidokset sisältävät siis diaareja, luetteloita vartijoista ja vangeista, kirjekonseptteja, kirjeitä sekä sairaspäiväkirjoja ja potilasluetteloita. Alla olevaan asiakirjataulukkoon olen koonnut Turun sotavankileirin arkiston ne asiakirjat, jotka koskevat vankileiriaikaa sekä listannut niistä muutamia metatietoja⁹². Nämä tiedot siis kertovat, mitä asiakirjat tai tässä tapauksessa sidokset sisältävät. Tutkimukseni kannalta oleellimmat tiedot ovat sidoksen nimi, asiakirjatyyppe, sidoksen vanhin asiakirja eli koska se on päivätty sekä sidoksen pääasiallinen sisältö. Nämä tiedot ovat sellaisia, jotka vaihtelevat välillä suurestikin sidosten välillä sekä niiden avulla selviää uutta tietoa vankileiristä ja pystyy arvioimaan aineiston eheyttä. Käytän tässä alaluvussa lisäksi apuna Suomenlinnan sotavankileirin Vakka-tietokannasta poimittua arkistoluettelo, joka toimii vertailukohteena.

Taulukko 2.

Sidos	Asiakirjatyyppe	Ensimmäinen päiväys	Sidoksen sisältö
Aa:1 Johtajalle saapuneiden kirjeiden diaari	luettelo	30.4.1918	määräyksiä ja pyyntöjä mm. vankien omaisuudesta, työstä ja siirroista sekä raporteista ja tarvikkeista
Ba:1 Nimiluettelo vartijoista	luettelo	26.4.1918	nimi, syntynyt, perhesuhteet, isän ammatti, vartijaksi tulopäivä, koulut, kielitaito, ennen vartijaksi tuloa, kotipaikkakunta
Bb:1 Aakkosellinen nimiluettelo	luettelo	23.4.1918	vankinumero, nimi, ammatti, kirkon kirjoissa, säilytyspaikka, saapunut pvä, missä vangittu, perhesuhteet, rangaistu aiemmin, syntynyt, tuomiot ja rangaistukset, muistutuksia
Bb:2 Aakkosellinen	luettelo	23.4.1918	vangin ja huoneen nro, nimi,

⁹² Metatieto kuvaa asiakirjojen kontekstia, rakennetta, sisältöä sekä elinkaarta (Lybeck et al. 2006, 262).

nimiluettelo			kotipaikkakunta, ammatti, syntynyt, kirkon kirjoissa, tuotu vankilaan, tuomio, muistutuksia
Bb:3 Nimiluettelo	luettelo	21.6.1918	nimi, ammatti, perhesuhteet, syntynyt, kotipaikkakunta, tuomio, muistutuksia
Bb:4 Nimiluettelo	sama kuin Bb:3	Sama kuin Bb:3	sama kuin Bb:3
Bb:5 Luettelo naisvangeista	luettelo	6.7.1918	nimi, ammatti, syntynyt, kotipaikkakunta, tuomio
Da:1 Johtajan kirjekonseptit	kirje	31.7.1918	mm. vankien työskentely, elintarviketilauksia, varkausilmoituksia
Ea:1 Johtajalle saapuneet kirjeet	kirje	30.4.1918	mm. vankien työskentely ja siirtäminen, vartijat
Ea:9 Kasvatusjohtajalle saapuneet kirjeet	kirje (valokopioita)	1.6.1918	mm. kasvatusavustajien palkat, kirjojen hankinta, neuvottelukokoukset, viikkoraportit
Ka:1 Vastaanottopäiväkirja	luettelo	29.4.1918	päivämäärä, nimi, tauti (latinaksi), lääkkeet ja hoito
Ka:4 Sairaspäiväkirja	luettelo	29.4.1918	numero, päivämäärä, nimet, tauti (latinaksi), lääkkeet ja hoito, taudin muutos
Kb:1.1 Luettelo kuolleista	luettelo	29.5.1918	numero, nimi, ammatti, naimisissa, syntynyt, kirkonkirjoissa, kuollut, syy, haudattu, muist.
Kb:1.2 Luettelo ehtoollisen saaneista	luettelo	28.6.1918	vankinumero, nimi, kotikunta, päivä

Asiakirjataulukko Turun sotavankileirin arkiston aineistosta. Lähde: KA. Turun sotavankileirin arkisto.

Turun sotavankileirin arkiston aineisto on syntynyt vankileirin toiminnan tuloksena ja juuri tämä toiminta ja leirin arki on tutkimukseni pääkysymys. Tässä tapauksessa täytyy kuitenkin ottaa huomioon aineiston todenmukaisuus ja paikkansa pitävyys, sillä asiakirjaa määritetään usein myös sen todistusvoimaisuudella. Kun kyseessä on tällainen historiallinen tapahtuma, johon liittyy vastakkaiset osapuolet ja sensuuria, ei perusterminologian määrittely ole aivan yksinkertaista. Tästä seikasta lisää seuraavassa alaluvussa. Tärkeää on myös muistaa, että viralliset asiakirjat on luotu siinä hetkessä ja esimerkiksi vankileirien kirjeet ja luettelot oli suunnattu usein Sotavankilaitoksen

johdolle. Toisin kuin esimerkiksi muistelmat, jotka on kirjoitettu vuosikymmeniä tapahtumien jälkeen, jolloin aika on vaikuttanut kokemuksiin ja mielikuvaan tapahtuneesta. Muistelmat on myös tarkoitettu laajemmalle yleisölle, joten niiden muoto ja motiivi ovat erilaiset.⁹³ Myös tekstin vastaanottajasta riippuu, miten muistoista kirjoitetaan ja miten niitä korjataan⁹⁴. Toisaalta vuoden 1918 tapauksessa punaisten tekstit ja materiaalit on luotu pitkälti juuri täydentämään, mutta myös vastustamaan valkoisten virallisia asiakirjoja ja tulkintoja⁹⁵.

Vertaamalla Turun sotavankileirin arkistoa (ks. taulukko 1) vaikkapa Suomenlinnan vankileiriin, joka oli leireistä suurin⁹⁶, selviää hyvin, millaista tietoa vankileireistä ylipäätään on saatavilla ja millaista jää uupumaan Turun sotavankileiristä. Kansallisarkiston Vakka-tietokanta on pro gradu –tutkielman puitteissa paras lähde tällaiseen vertailuun. Vakka kertoo ainoastaan sidosten nimet, mutta ne ovat siitä huolimatta hyvin kuvailevia.

Kirjeitä, kirjediaareja ja kirjekonsepteja on Suomenlinnan sotavankileirin arkistossa huomattavasti enemmän. Nämä sidokset Turun sotavankileirin arkistossa kertovat paljon leirin arjesta, mutta ainoastaan johtajalle ja kasvatusjohtajalle saapuneiden kirjeiden kautta⁹⁷. Kun tarkastelee lähemmin sidosten otsikoita, selviää Suomenlinnan vankileiristä monenlaista tietoa eri yksiköiden, kuten keskuskanslian, yliiiripäällikön, vartioston, johtokunnan, taloudenhoitajan, vankityöpaikkojen välitystoimiston, vankeinkuljetuskanslian ja hautaustoimiston näkökulmasta. Suomenlinnan sotavankileirin arkisto kertoo myös tarkemmin, millaista henkilökuntaa ja vartiostoväkeä leirillä oli. Myös vangit on eritelty tarkemmin erilaisiin luetteloihin, kuten vapautettuihin, pidätettyihin, kuolleisiin, kuolemaantuomittuihin, muista vankileireistä saapuneisiin vankeihin, muihin vankileireihin siirrettyihin vankeihin, karanneisiin ja ulkomaalaisiin vankeihin. Varastoista, tilauksista, vankien omaisuudesta ja esimerkiksi pakettisensuurista on pidetty kirjaa. Erityisen herkullisen tutkimuslähteen tarjoaisi varmasti kirjeistö, johon kuuluu ”Yksityisiltä saapuneet vankeja koskevat

⁹³ Lybeck et al. 2006, 13; Pyy 2011, 10; Tikka 2002.

⁹⁴ McKeough 2017, 83.

⁹⁵ McKeough 2017, 63.

⁹⁶ Paavolainen 1971, 111.

⁹⁷ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Aa:1 Johtajalle saapuneiden kirjeiden diaari, Da:1 Johtajan kirjekonseptit, Ea:1 Johtajalle saapuneet kirjeet, Ea:9 Kasvatusjohtajalle saapuneet kirjeet.

tiedustelut ja niihin lähetetyt vastaukset”, sillä niistä selviää molempien osapuolten näkemykset ja muodostavat näin vuoropuhelun. Sairaalan asiakirjat antavat myös eritellymmän tarjonnan. Potilaspäiväkirjoja löytyy esimerkiksi kirurgisesta sairaalasta, sisätautisairaalasta, tuberkuloosiosastolta ja hermotautiosastolta. Myös vartioston sairauksista on pidetty kirjaa.⁹⁸

Pelkästään siis Vakka-tietokannan perusteella voi todeta, että Suomenlinnan vankileirillä oli enemmän henkilökuntaa, mutta se ei silti selitä sitä, miksi Turun sotavankileirin arkiston aineisto ei ole yhtä eritelty ja tarkka. Toinen huomattava ero näiden kahden arkiston antoisuudella on myös se, että valta osa Turun sotavankileirin arkiston aineistosta on pakkotyölaitoksen ajalta, kun taas Suomenlinnan sotavankileirin arkiston aineistosta lähes kaikki on vankileirin ajalta⁹⁹. Sidoksien perusteella voi siis päätellä paljon, mutta perusteellisempaan analyysiin ja vertailuun tulisi tarkastella Suomenlinnan sotavankileirin arkiston sidoksia konkreettisesti eikä vain arkistoluettelon perusteella.

Olen taulukossa ottanut esiin myös asiakirjatyypin. Asiakirjatyypin on muun muassa asiakirjan sisältöön liittyvää tietoa ja siksi tärkeää ottaa huomioon. Arkistoaineisto koostuu erilaisista luetteloista ja kirjeistä. Kuten taulukosta voi huomata, koskee valtaosa luetteloista vankeja. Vain yksi luettelo liittyy vartijoihin ja loput neljä sidosta käsittelee koko vankileirin toimintaa. Vaikka luetteloiden kuvailutiedot koskevat enimmäkseen vankeja, selviää niistä myös perustietoja, kuten tärkeitä päivämääriä, vankien kuolintapoja sekä nuorten ja naisvankien osuutta leirillä. Vankileirin toimintaa kuvailevaa tietoa löytyy parhaiten kirjeistä, joiden osuus on kuitenkin melko pieni.

Sidosten ensimmäisestä mainitusta päivämäärästä selviää, mistä lähtien on alettu pitää kirjaa vankileirin toiminnasta. Aiemmin tehdyissä tutkimuksissa ei ole mainittu tarkkaa päivämäärää, koska Turun sotavankileiri on perustettu. Myöskään Turun sotavankileirin arkiston asiakirjoista tämä ei käy tarkkaan ilmi, mutta vankiluetteloissa ensimmäinen vanki on merkattu saapuneeksi 23.4.1918¹⁰⁰. Aineiston mukaan ensimmäinen vartija

⁹⁸ Kansallisarkiston Vakka-tietokanta. Sotavankilaitos. Suomenlinnan sotavankileirin arkisto.

⁹⁹ Liite 2; Vakka. Sotavankilaitos. Suomenlinnan sotavankileirin arkisto.

¹⁰⁰ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Bb:1 Aakkosellinen nimiluettelo, Bb:2 Aakkosellinen nimiluettelo.

aloitti työnsä 26.4.1918 ja johtaja vastaanotti ensimmäisen kirjeen 30.4.1918.¹⁰¹ Kakolan vankileiristä kertovassa teoksessa kerrotaan vahtimestarin aloittaneen työnsä 21.4.1918¹⁰². Katson vankileirin ajan alkaneen ensimmäisen vangin saapumispäivänä. Koska vankileirit lakkautettiin 15.9.1918, on siis tutkittava aika ja samalla Turun sotavankileirin aika 23.4–15.9.1918.

Kaikissa sidoksissa kirjanpito ei ala kuitenkaan huhtikuun lopulla, vaan esimerkiksi johtajan ensimmäiset kirjekonseptit ovat vasta heinäkuun lopulta. Kirjekonseptit koskevat vankileirin arkea, kuten ruokatilauksia, raportteja ja vankien karkaamisia.¹⁰³ Tämän perusteella on mielestäni aihetta epäillä, että kirjekonseptin ensimmäiset kirjeet puuttuisivat sidoksesta. Syytä on mahdotonta tietää, sillä esimerkiksi johtajalle saapuneista kirjeistä on pidetty hyvin tarkkaa kirjaa. Tähän luetteloon on merkattu asian tila eli onko kirje esimerkiksi lähetetty ja vastaanotettu¹⁰⁴. Vankiluetteloihin on myös syytä kiinnittää huomiota. Monessa leirissä vankeja alettiin rekisteröidä kesäkuussa ja vasta elokuussa siitä tuli pakollista¹⁰⁵. Nimiluettelot ovatkin puutteellisia ja epäsystemaattisesti koottu. Sidokset Bb:3 ja Bb:4 jäävät etenkin niiden ensimmäisten päiväysten vuoksi mysteeriksi, koska päivämäärällä ei tunnu olevan muuta virkaa, kuin se, koska vanki on kyseisiin luetteloihin merkitty. Lisäksi nämä luettelot ovat toistensa kopioita. Nämä asiat selviävät tarkastelemalla esimerkiksi nais- ja lapsivankeja, jotka on määränensä vuoksi helposti löydettävissä luetteloista ja vertailun voi suorittaa nopeasti.¹⁰⁶ Tarkastelen tätä seikkaa lähemmin seuraavassa luvussa.

Kun kyse on ollut vankimäärästä, jotka on koottu puoliviikkoraporteista, eivät määrät ole olleet oikeita. Kirjaamatta on nimittäin voinut jäädä kuolleita, karanneita ja toisiin vankileireihin siirrettyjä.¹⁰⁷ Sama koskee varmasti myös omassa tutkimuksessani käyttämiäni nimiluetteloita. Tällaisia lähteitä on kuitenkin käytettävä, sillä ”ne sittenkin

¹⁰¹ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Ba:1 Nimiluettelot vartijoista, Aa:1 Johtajalle saapuneiden kirjeiden diaari.

¹⁰² Hakamäki 2016, 108.

¹⁰³ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Da:1 Johtajan kirjekonseptit.

¹⁰⁴ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Aa:1 Johtajalle saapuneiden kirjeiden diaari.

¹⁰⁵ Pekkalainen & Rustanius 2007, 72.

¹⁰⁶ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Bb:3 Nimiluettelo, Bb:4 Nimiluettelo.

¹⁰⁷ Paavolainen 1971, 112–114.

muodostavat luotettavimman ja yhtenäisimmän tietosarjan, mikä on saatavissa”¹⁰⁸. Myöskään Turun sotavankileirin arkiston todenmukaisuuteen ei voi täysin luottaa, mutta se on kokonaisuuden muodostava tietolähde leiristä ja se tuo esiin myös sellaisia seikkoja, joita ei ole aiemmissa tutkimuksissa, joissa on käytetty myös muita lähteitä, tuotu ilmi.

¹⁰⁸ Paavolainen 1971, 112.

4. VANKILEIRIN ARKI ARKISTON KERTOMANA

Tässä luvussa muodostan varsinaisen tutkimusaineiston, jota tulkiten suhteessa tutkimuskysymyksiin. Käsitelen Turun sotavankileirin arkea teemojen kautta sekä vertaamalla niitä aiempiin tutkimuksiin ja lähteisiin. Painotan tässä luvussa myös arkistoaineiston eheyttä sekä mitä uutta se tuo esiin ja millaista tietoa jää uupumaan.

4.1 Vankileirin arkea

Arkistoaineiston teemoittelussa olen käyttänyt apuna aikaisempia vankileirejä koskevissa tutkimuksissa esiin nousseita aiheita. Mallina ovat toimineet Jaakko Paavolaisen teos Vankileirit Suomessa 1918 sekä Tuulikki Pekkalaisen ja Seppo Rustaniuksen teos Punavankileirit 1918. Olen valinnut nämä teokset, sillä niissä käsitellään monia vankileirejä koskettavia aihepiirejä, esitellään tilastotietoa ja ne antavat osviittaa siitä, mitä vankileireistä ylipäätään tiedetään. Vertaan teemoja myös Aatto Haapasen omaelämäkertaan, jossa hän kertoo arjestaan Turun sotavankileirillä sekä kuvailee erilaisia sattumuksia ja tilanteita, joita tapahtui leirillä muille ja hänelle itselleen.

Taulukko 3.

Teemat	Tutkimuskirjallisuus	Aatto Haapanen	Tutkimusaineisto
Hallinto ja henkilökunta			
- raportointi	x	x	x
- kanslia		x	x
- henkilökunnan jäsenet	x		x
- työnjako			x
- käytännön asiat	x	x	x
Vartijat ja vartiointi			
- vastuu vartioinnista	x	x	x
- vartijoiden määrä	x		x
- henkilö- ja taustatiedot			x
- valkoinen terrori	x		
- sääntörikkomukset	x	x	x
- palkka	x		x
- vankien karkaamiset	x	x	x
Vankien sosiaalinen elämä ja omaisuus			
- tavaran välitys	x	x	x

- vihkiminen - kortit ja kirjeet - omaisuus	X X X	X	X X
Vangit työssä - työ leirissä - työ leirin ulkopuolella - työaika - vankisiirtoleirit	X X X X	X	X X X X
Hengellinen kasvatus ja harrastustoiminta - kasvatushenkilökunta - henkilökunnan kokemukset - neuvottelukokoukset - viikkoraportit - sensuuri - valkoinen propaganda - harrastustoiminta - keskustelut ja jumalanpalvelukset	X X X X X X X X		X X X X X X X
Vankien muonitus - ravintoaineet ja kalorit - elintarviketilaukset - ruokapaketit - elintarvikepula - ruoan varastaminen - omavaraisuus	X X X X X X	X X	X X X X
Hygienia ja asunto-olot - tilavuus - huoneiden kunto - hygienia - tarvikkeiden valmistus	X X X	X X	X
Sairaanhoito ja kuolema - tilastot - henkilökunta - sairaudet - kuolinsyyt	X X X X		X X X X
Naisvangit - henkilö- ja taustatiedot - tilastot - vartiointi - valkoinen terrori - työskentely - siirrot muille leireille	X X X X X X		X X X
Lapsivangit - henkilö- ja taustatiedot - tilastot - vartiointi ja kohtelu - alle 15-vuoriaat - yli 15-vuoriaat	X X X X X		X X X

Teemataulukko vankileirikirjallisuudesta sekä tutkimusaineistosta. Lähde: KA. Turun sotavankileirin arkisto; Paavolainen 1971; Pekkalainen & Rustanius 2007; Haapanen 1974.

Kuten taulukosta näkyy, käsitellään arkistoaineistossa melko kattavasti kaikkia aihepiirejä, mitä tutkimuskirjallisuudessakin. Vaikka aineistossa käsitellään lukuisia

teemoja, ei kaikista kuitenkaan rakennu yhtenäistä kerrontaa, kuten tutkimuskirjallisuudessa, vaan vankileirin arjesta ilmenee vain pieniä katkelmia. Tässä kohtaa tulee kuitenkin ottaa huomioon, että tutkimuskirjallisuudessa käsitellään monen eri vankileirin tapahtumia, jolloin saadaankin luotua kokonaiskuvaa. Omassa tutkimuksessani taas käsittelen vain yhtä vankileiriä yhden arkiston kautta. Muita tutkimuskirjallisuuteen verrattavia eroja löytyy etenkin muonituksessa, hygieniassa ja asunto-oloissa sekä nais- ja lapsivangeissa, koska nämä teemat jäävät hyvin pieneen osaan arkistoaineistossa. Toki aineistosta nousee esiin myös sellaisiakin teemoja, joita ei käsitellä lainkaan tai vain hyvin vähän muissa käyttämässäni lähteissä. Näitä teemoja ovat työnjako, vartijoiden henkilö- ja taustatiedot, vankien vihkeminen ja tarvikkeiden valmistaminen vankileirillä. Haapasen omaelämäkerta toimii myös loistavana vertailukohteena ja siitä saa hyvin vahvistusta joillekin teemoille, kuten kanslian toimintaan, vartijoiden käytökseen, tavarankäyttöön, ruoan varastamiseen ja asunto-oloihin. Käsittelen teemoja seuraavaksi yksityiskohtaisemmin:

Hallinto ja henkilökunta

Erilaisten raporttien laatiminen oli osa Turun sotavankileirin johtajan¹⁰⁹ arkipäivää alusta alkaen. Etenkin Sotavankilaitoksen päällikkö V. O. Juvelius pyysi tasaisin väliajoin lähettämään vankeja koskevia raportteja, kuten laatimaan nimiluetteloita, ilmoittamaan vankien lukumäärän, lähettämään puoliviikkoraportin säännöllisesti, laatimaan inventaario- ja tavaraluetteloita, lähettämään vankikorttijäljennöksiä sekä päiväraportteja vangeille annetusta ruoasta.¹¹⁰ Koska raporttien ja luetteloiden laatiminen oli alusta asti tärkeää, onkin erikoista, miksi nimiluettelot ovat epäsystemaattisia. Kaikista nimiluetteloista löytyy myös pakkotyölaitoksen aikaisia vankeja, vaikka heistä on laadittu myös omia luetteloita¹¹¹. Puutteelliset luettelot huomattiin myös rekisterikonttorilla, josta tuli huomautus ja pyyntö lähettää täydennetty

¹⁰⁹ Turun sotavankileirin johtajana toimi aluksi luutnantti V. Gräsbäck ja 10.6.1918 alkaen liikemies A. Arrhenius (Paavolainen 1971, 372).

¹¹⁰ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Aa:1 Johtajalle saapuneiden kirjeiden diaari; Da:1 Johtajan kirjekonsepti; Ea:1 Johtajalle saapuneet kirjeet.

¹¹¹ Kansallisarkiston Vakka-tietokanta. Sotavankilaitos. Turun sotavankileirin arkisto.

luettelo välittömästi¹¹². Toisaalta, kun ottaa huomioon, millaisen työurakan edessä vankileirien johtajat ja muut työntekijät olivat erityisesti vankileirien toiminnan alkuvaiheessa, ei ole ihmeäkään, että luettelot ovat vaillinaisia. Turun luettelot on saatettu koota jälkikäteen tai luetteloita on koonnut useampi työntekijä samaan aikaan eikä vankeja ole eritelty sen tarkemmin, poikkeuksena kuitenkin luettelo naisvangeista. Luetteloiden ja raporttien laatiminen oli siis iso osa vankileirin työntekijöiden arkea ja niitä tehtiin Sotavankilaitoksen vaatimuksesta.

Vankileirin hallinnollisesta toiminnasta selviää vain pieniä palasia, mutta jo nekin kertovat vankileirin kiireisestä arjesta. Toukokuun lopulta olevasta palkkaehdotuslomakkeesta käy ilmi, että siellä tulisi työskentelemään johtaja, kaksi apulaisjohtajaa, taloudenhoitaja, lääkäri, apulaislääkäri, pappi, kaksi kasvatustavustajaa, sihteeri, kuusi kirjuria, työnjohtaja, neljä päällysmiestä, 15 järjestysmiestä, kaksi järjestysnaista, välskäri, kaksi sairaanhoitajaa, lähetti ja kaksi siivoojaa. Muista sidoksista käy kuitenkin ilmi, ettei aivan kaikkia kuitenkaan palkattu tai ainakaan heitä ei dokumentoitu. Kirjeissä on lähinnä kiinnitetty huomiota kanslian toimintaan silloin, kun jokin on ollut pielessä. Esimerkiksi taloudenhoitaja N. J. Vuorion konttoripöydän sekä kassan murrosta laadittiin pöytäkirja ja Sotavankilaitoksen kassaosastolta pyydettiin jopa 50 000 markkaa maksamattomien laskujen maksamiseen, palkkoihin ja muihin menoihin. Lisäksi vaadittiin, että kansliassa on oltava työntekijä vuorokauden ympäri puheluiden ja vankilähetysten varalta.¹¹³ Henkilökunnan arkea ei ole juuri tarkasteltu aiemmissa vankileiriä koskevissa tutkimuksissa. Vaikka arkiston asiakirjat ovat juuri näiden henkilöiden laatimia, koskevat ne kuitenkin pääasiassa leirin toimintaa eikä niistä juuri selviä työntekijöiden ajatuksia tai kokemuksia.

Henkilökunnan arjesta selviää kuitenkin mielenkiintoinen tarina toisesta lähteestä. Aatto Haapanen kertoo omaelämäkerrassaan, kuinka eräs vanki toimiessaan kirjanpitäjänä sai tietää vankilan johtajan sekä apulaisjohtajan väärentäneen tiliasiakirjoja. Vapauduttuaan hän ilmoitti asiasta viranomaisille, minkä seurauksena johtajat vangittiin ja tuomittiin.¹¹⁴

¹¹² KA. Turun sotavankileirin arkisto. Ea:1 Johtajalle saapuneet kirjeet.

¹¹³ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Aa:1 Johtajalle saapuneiden kirjeiden diaari; Da:1 Johtajan kirjekonsepti; Ea:1 Johtajalle saapuneet kirjeet.

¹¹⁴ Haapanen 1974, 163.

Mahdollisesti tästä johtuen arkistoaineistosta ei löydy yhtä kattavasti asiakirjoja, kuin Suomenlinnan sotavankileirin arkistosta.

Leirin arkeen liittyivät myös erilaiset tilaukset, epäselvyydet ja pyynnöt. Koska tällainen toiminta ei koske suoraan vankeja, saadaan selville, millaisia asioita käsiteltiin henkilökunnan kesken. Tilauksiin kuuluivat esimerkiksi silkkiset käsivarsinauhat sekä ”50kg sokuria ja 15n. teetä” virka- ja palveluskunnalle. Lisäksi Metsähallituksen lupaamia halkoja sai lähteä hakemaan junalla Salosta. Vankileirin johtaja oli myös vastaanottanut Turun ja Porin insinööripiirin piirrookset ja kustannusarvion suuren salin muuttamisesta vankihuoneiksi.¹¹⁵ Henkilökunnalla oli paljon epäselvyyksiä, kuinka joidenkin asioiden suhteen tulisi toimia tai mikä tehtävä kuului kenellekin. Puutteellinen tiedottaminen johtui monesti vaativasta ja aikaa vievästä raportoinnista, jota Sotavankilaitos edellytti. Valtaosa esimerkiksi pappien ajasta vei erilaiset toimistotyöt eikä vankien kohtaaminen¹¹⁶. Epäselvyyksiä taas aiheuttivat muun muassa se, kenelle vartiopataljoonan hevosten ruokinta ja kasarmirakennusten lämmittäminen kuului, miten toimia, kun paikallinen sotasaalisvarasto ei luovuta tilattuja tavaroita, kuten käytettyjä vaatteita, mistä voi hankkia heinää hevosia ja lehmiä varten sekä tuleeko vankila olemaan nykyisellä paikallaan tulevan talvenkin, koska siinä tapauksessa tulisi tehdä korjauksia ja laajennuksia.¹¹⁷ Vankileirillä tehtiin siis töitä ilman selvyttä työnjaosta ja tulevaisuudesta.

Kirjeissä esiintyvät pyynnöt kertovat, että vankileiri ei ollut suljettu yksikkö, vaan se oli osa kaupunkia ja sillä oli yhteyksiä leirin ulkopuolelle. Vankileirin johtaja A. Arrhenius pyysi esimerkiksi, että Helsingin Sanomat ilmoittaisi vankileirin ”todelli[s]en tila[n]” yleisölle, sillä usein kirjoitettiin vain epäkohdista.¹¹⁸ Tämä on erikoista, sillä monet sanomalehdet usein kielsivät vankileirien ongelmat eivätkä halunneet puuttua niihin¹¹⁹. Myös vankileirille kohdistettiin pyyntöjä. Sen piti esimerkiksi ryhtyä toimenpiteisiin vankileiriä ympäröivien katujen vuoksi, sillä ne olivat ”epäsiistit ja ruohottuneet” sekä

¹¹⁵ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Aa:1 Johtajalle saapuneiden kirjeiden diaari; Da:1 Johtajan kirjekonsepti; Ea:1 Johtajalle saapuneet kirjeet.

¹¹⁶ Pekkalainen & Rustanius 2007, 184.

¹¹⁷ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Da:1 Johtajan kirjekonsepti.

¹¹⁸ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Da:1 Johtajan kirjekonseptit; Ea:1 Johtajalle saapuneet kirjeet.

¹¹⁹ Pekkalainen & Rustanius 2007, 42; Paavolainen 1971, 305.

avustaa kaupungin viskaalia ja varatuomaria, kun he tulivat tarkastamaan leirin kunnon¹²⁰. Alla oleva kuva havainnollistaa vankileirin sisäpihaa:

Kuva 1.

Sirkkalan kasarmi 1910–1920-luvulla. Lähde: Johan Rikhard Ellilä/ Turun museokeskus¹²¹

Kuvassa etuvasemmalla on Kaivokadun esikuntarakennus ja taaempaan oikealla empirerakennus, joka toimi aluksi vaivaistalona. Vankeja pidettiin tässä rakennuksessa ja kasarmia kiersi korkea piikkilanka-aita¹²². Kuvan oikeassa reunassa näkyy hiukan kivistä sauna- ja leipomorakennusta. Keskellä näkyy pihan aitausta, jossa vangit saivat

¹²⁰ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Da:1 Johtajan kirjekonseptit; Ea:1 Johtajalle saapuneet kirjeet.

¹²¹ Vaikka kuvat eivät ole varsinaista tutkimus- tai lähdeaineistoa, ovat ne kuitenkin tärkeä osa tätä työtä, sillä Turun sotavankileiristä on säilynyt hyvin vähän valokuvamateriaalia eikä niitä ole juuri käytetty aikaisemmissa tutkimuksissa. Tutkielmani pystyy tarjoamaan kuville näkyvyyttä ja ne pääsevät paremmin oikeuksiinsa. Lisäksi, koska Turun sotavankileiristä on olemassa vähemmän arkistoaineistoa kuin monesta isommasta leiristä, on kuvilla tärkeä rooli tiedonantajana.

¹²² Kalpa 1971, 99.

käydä kävelyllä¹²³. Koska kuvalla ei ole tarkkaa päivämäärää, jää epäselväksi, onko leiri juuri perustettu, onko kyseessä esimerkiksi siistin vaikutelman antava propagandakuva vai onko kuva otettu vankien lähtemisen jälkeen.

Vartijat ja vartiointi

Vartijoihin liittyvä tieto on osin ristiriitaista, mutta toisaalta heidän toiminnastaan on pidetty melko tarkkaakin kirjaa. Ensimmäiseksi huomio kiinnittyy vartijoiden määrään. Esimerkiksi toukokuussa johtajalle saapuneessa kirjeessä ilmoitettiin, että leiriin on tulossa 20 lisägartijaa ja enemmänkin, mikäli tarve vaatii¹²⁴. Lisäksi tiedetään¹²⁵, että samoihin aikoihin leirille haettiin lehdessä jopa 80 vartijaa, joten tämänkään perusteella ei vartijaluettelo voi pitää paikkaansa. Turun sotavankileirin arkiston ainoa¹²⁶ henkilökuntaa koskeva luettelo on vartijoista. Tästä luettelosta löytyy vankileiriajalta 20 vartijan henkilötiedot. Näistä vartijoista yksi on saapunut palvelukseen huhtikuussa, 13 toukokuussa, yksi kesäkuussa, kolme heinäkuussa ja kaksi elokuussa 1918.¹²⁷ Vankileirillä työskenteli siis vartijaluettelon mukaan koko aikana vain 20 vartijaa ja vankimäärän ollessa suurimmillaan kesäkuussa olisi 3300 vankia kohden ollut vain 15 vartijaa¹²⁸. Vartijaluettelon täytyy siis olla puutteellinen, koska ainakaan tähän luetteloon ei ole kesäkuussa saapuneita lisägartijoita kirjattu.

Tiedossa olevista vartijoista on kuitenkin kerätty kattavat taustatiedot. Kaikki luettelon vartijat olivat miehiä, vaikka myös naisia haettiin sanomalehdessä vartijoiksi¹²⁹. Iältään he olivat 21–56 –vuotiaita ja heistä kymmenen oli perheellisiä, kaksi naimisissa ja kahdeksan naimattomia. Perhetaustasta myös isän ammatti on selvitetty, mistä selviää, että yli puolet työskenteli maanviljelyksen parissa. Valtaosa oli kotoisin Lounais- ja Etelä-Suomesta. Ennen vartijaksi tuloa vain kahdeksalla oli vartijan koulutus ja viidellä ei ollut minkäänlaista koulutusta. Nämä viisi miestä tulivatkin suoraan kotoa

¹²³ Haapanen 1974, 137.

¹²⁴ KA. Turun sotavankileirin arkisto, Ea:1 Johtajalle saapuneet kirjeet.

¹²⁵ Lahtinen 2016, 364

¹²⁶ Huom. vankileiri aikaa koskevista luetteloista.

¹²⁷ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Ba:1 Nimiluettelo vartijoista.

¹²⁸ Paavolainen 1971, 111.

¹²⁹ Lahtinen 2016, 382.

vartijaksi, muut olivat olleet töissä tai sodassa. Kaikki vartijat puhuivat suomea, mutta sen lisäksi viisi osasi ruotsia, yksi saksaa ja yksi englantia.¹³⁰

Yksi syy vartijoiden puutteelliseen luettelointiin saattaa olla vartioston vaihdos kesken toiminnan. Vartiointi oli aluksi hankalaa, sillä siitä vastasivat punavankeja vastaan taistelleet suojeluskuntalaiset ja valkoiset. Virka-apua pyydettiin Turun kuritushuoneesta ja lopulta vartiointi järjestettiin siten, että suojeluskuntalaiset vartioivat leirin ulkopuolella ja Kakolan vartijat leirin sisäpuolella. Osa vangeista oli ollut aiemmin Kakolassa, joten vangit ja vartijat tunsivat toisensa.¹³¹ Vaikka kaikkia vartijoita ei ole luetteloitu, on heidän taustat kuitenkin selvitetty yhtä tarkkaan kuin vankienkin. Taustatietojen lisäksi kirjaa on pidetty tilauksista, mutta erityisesti on kiinnitetty huomiota vartijoiden käytökseen.

Jo toukokuussa 1918 vartijoille järjestettiin ampumarjoitukset¹³². Heidän ei kuitenkaan tarvinnut juuri käyttää näitä taitojaan, sillä kaikki kuolemaantuomitut vangit lähetettiin Suomenlinnan vankileirille ja vain yksi vanki ammuttiin vankileirillä¹³³. Kyseessä oli eräs vanki, joka sai varastettua ruokaa useamman päivän ajan. Hän jäi siitä lopulta kiinni ja kuoli samaansa ampumahaavaan välittömästi.¹³⁴ Käytäntö teloitusten suhteen muutenkin oli se, ettei niitä tehty jokaisella vankileirillä, vaan ne pyrittiin keskittämään Suomenlinnaan ja jonkin verran niitä tehtiin myös Lahdessa, Viipurissa ja Riihimäellä. Tästä huolimatta vankeja ammuttiin tosin myös sattumanvaraisesti. Myös ankaran kurinpidon vuoksi vankeja tuli ampua pienimmistäkin rikkomuksista.¹³⁵ Turun sotavankileiri eroaa siis monista leireistä siinä, että siellä ei toimeenpantu kuolemantuomioita yhtä vankia lukuun ottamatta. Asevarustus oli silti verrattain suuri, sillä Turun leirillä oli 20 konekivääriä syyskuun puolivälissä ja 66 kranaattia¹³⁶.

¹³⁰ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Ba:1 Nimiluettelo vartijoista.

¹³¹ Hakamäki 2016, 108.

¹³² KA. Turun sotavankileirin arkisto. Ea:1 Johtajalle saapuneet kirjeet.

¹³³ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Kb:1.1 Luettelo kuolleista; Aa:1 Johtajalle saapuneiden kirjeiden diaari.

¹³⁴ Haapanen 1974, 138. Paavolaisen käyttämän lähteen mukaan yksi vanki ammuttiin karkausyrityksen vuoksi (Paavolainen 1971, 158). Syy ampumisen taustalla eroaa siis eri lähteiden välillä.

¹³⁵ Pekkalainen & Rustanius 2007, 58, 65.

¹³⁶ Paavolainen 1971, 144.

Vankileirien vartijat saivat huomattavasti enemmän ja parempaa ruokaa kuin vangit¹³⁷. Vaikka arkistoaineistossa ei ole tarkkaa luetteloja vangeille ja vartijoille tilatuista elintarvikkeista, voi kuitenkin saatavilla olevilla tiedoilla tehdä vertailua. Vartijoille tilattiin esimerkiksi viisi naulaa teetä, saappaita ja muita tarvikkeita sekä leipäjauhoja ja 3000 kg lihaa. Lisäksi vankileirin 70 teurastetun lehmän nahasta tehtiin vartijoille jalkineita.¹³⁸ Vankileirin omavaraisuus on mielenkiintoinen näkökulma. Valitettavasti arkistoaineisto tai esimerkiksi liitteen 1. kartat eivät kuitenkaan anna tarkempaa tietoa, missä vankileirin navetat ja tallit sijaittivat tai millaisia ne olivat.

Sotavankilaitos suhtautui vartiointiin hyvin vakavasti ja rikkeistä rangaistiin herkästi¹³⁹. Käytöshäiriöihin saattoi olla syynä se, ettei vartiointi ollut kovin kiinnostavaa työtä. Se oli alkuun palkatonta ja toukokuustakin lähtien ainoastaan kaksi markkaa päivässä.¹⁴⁰ Lisäksi vartiointiohjeisiin kuului, ettei sotilas ”saanut keskustella vankien kanssa tai asiaankuulumattomien kanssa, istua, maata, syödä, juoda, tupakoida, toimittaa tarpeitaan, panna pois kivääriään eikä ottaa vastaan lahjoja”¹⁴¹.

Palkan saamisesta vartijat kuitenkin olivat tärkeitä. Esimerkiksi suojeluskunta Mynämäen vankisiirtolasta¹⁴² ilmoitti, ettei se ollut saanut palkkaa vankien vahtimisesta ja se joutui elämään omalla ruoalla. Vartijat vaativat, että joko vartioon lähetetään sotaväkeä tai että he saisivat pikaisesti tietoa palkasta.¹⁴³ Tämän vuoksi he antoivatkin esimerkiksi elokuussa vankien lähteä yksin hakemaan ruokaa kylältä¹⁴⁴. Eräällä vartijalla oli epäilyttävä tausta, mutta hänestä ilmoitettiin, ettei hän ollut punaisten puolella, vaikka oli ollut siitä vangittuna Turun kuritushuoneella. Vartijoita erotettiinkin helposti tottelemattomuuden ja leväperäisyyden vuoksi sekä esimerkiksi vankien kuljettamisesta kaupungilla.¹⁴⁵ Eräälle vartijalle jopa vaadittiin ”mitä ankarinta

¹³⁷ Pekkalainen & Rustanius 2007, 135–136.

¹³⁸ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Da:1 Johtajan kirjekonsepti.

¹³⁹ Pekkalainen & Rustanius 2007, 67.

¹⁴⁰ Paavolainen 1971, 121.

¹⁴¹ Paavolainen 1971, 126–127.

¹⁴² Vankisiirtolat olivat päävankiloiden alaisia ulkotyövankiloita (Arkistojen Portti 2014. Varavankilat).

¹⁴³ KA. Turun sotavankileirin arkisto Ea:1 Johtajalle saapuneet kirjeet.

¹⁴⁴ Paavolainen 1971, 129.

¹⁴⁵ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Da:1 Johtajan kirjekonseptit.

rangaistusta vangin kellon ja takavarikoidun rahasumman varastamisesta”¹⁴⁶. Ilmoitettiin myös kolmesta vartijasta, jotka jäivät kiinni nukkumisesta ja peräti Työmiehen marssin laulamisesta. Lisäksi vartijoita toruttiin sanomalehtien myymisestä vangeille sekä laiskuudesta, sillä vangit pystyivät heittämään kirjeitä rakennuksen läheisyyteen pääseville ihmisille.¹⁴⁷

Turun sotavankileirillä terroria ei siis juuri ollut ja se onkin yksi syy siihen, miksi vankeja kuoli verrattain vähän¹⁴⁸. Vankileirillä ollut Haapanenkin kirjoittaa eräästä vartijapäällikkö Ellilästä: ”Hän oli aina kohtelias. Vankikin tunsii olevansa ihminen hänen kanssaan puhuessaan. Yleensäkin vankien kohtelu oli humanimpaa kuin Hämeenlinnassa.” Hän kertoo myös toisesta vartijasta, joka huomasi yhden vangin varastaneen makkaran, jonka hän sitten otti ja jakoi isomman vankiväen kesken.¹⁴⁹ Haapanen kertoo myös muista vartijoista:

Eräs Noormarkusta oleva talonisäntä oli kovin käärmeissään koko sotahommasta. Hän oli jo lähes kolmenkymmenen vanha ja perhe oli kotona. – On tämä helvettiä, sinä oot vanki ja minä kytään sua kiväärin kanssa. Mee mihin ikinä tahdot, kyllä sitä putkassakin on, jos karkaat. Hän oikaisi johonkin lämpimään huoneeseen ja usein nukahti.

*Kerran vartijana oli helsinkiläinen pelastusarmeijaan kuuluva sotilas. Hänen kanssaan kävin tädin luona sairaalassa. Täti antoi meille kahvia ja puuroa. Olisimme käyneet yhdessä kaupungillakin, mutta vaatteeni olivat sellaiset, että niistä heti näki vangin.*¹⁵⁰

Tällaiset esimerkit vartioinnista myös muuttavat käsitystä vankien olosuhteista leirillä. Paavolainen on todennut, että monella leirillä vartijoiden määrä jäi liian pieneksi ja että suunnitelmat ja käytäntö vartioinnin suhteen erosi toisistaan paljon¹⁵¹. Vartijamäärä Turun osalta jää vaillinaisen luetteloinnin vuoksi epäselväksi, mutta edellä mainitut

¹⁴⁶ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Da:1 Johtajan kirjekonseptit.

¹⁴⁷ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Ea:1 Johtajalle saapuneet kirjeet.

¹⁴⁸ Pyy 2011, 72.

¹⁴⁹ Haapanen 1974, 137.

¹⁵⁰ Haapanen 1974, 145–146.

¹⁵¹ Paavolainen 1971, 124.

tapaukset kertovat varsin löyhästä vartioinnista. Leväperäistä vartiointia ilmeni toki monilla muillakin vankileireillä¹⁵². Turun sotavankileiri eroaa muista kuitenkin paljolti varsinaisen terrorin puuttumisena. Alla kuva sotilaista ja kasarmin rakennuksista pakkotyölaitoksen jälkeiseltä ajalta:

Kuva 2.

Sotilaita ja tykkejä Sirkkalan kasarmin pihalla. Kuva on vuodelta 1926. Lähde: Turun Sanomat / Turun museokeskus.

Leväperäisestä vartioinnista huolimatta karkaamisia ei tapahtunut arkistoaineiston mukaan kovin montaa. Toisin kuin esimerkiksi Riihimäellä, missä karkaaminen oli tästä syystä hyvinkin tavanomaista¹⁵³. Niihin suhtauduttiin kuitenkin aina vakavasti. Kaikki ilmoitetut karkaamiset tapahtuivat kuljetusten yhteydessä. Apua karkaamisiin pyydettiin monesti Turun ja Porin läänin maaherralta. Asia ei siis ollut vain Sotavankilaitoksen tai

¹⁵² Paavolainen 1971, 128–130.

¹⁵³ Paavolainen 1971, 141.

niin ikään vankileirinkään sisäinen ongelma, vaan siitä tiedotettiin laajasti eri tahoille. Karkaajista ilmoitettiin esimerkiksi myös vangin kotipaikkakunnan poliisiviranomaisille. Karkaamisista oli tärkeää raportoida, kuten esimerkiksi oli tehty, kun kahdeksan vankia oli karannut matkalla Mynämäen vankisiirtolasta tuomioistuimen käsittelyyn. Vankeja kuljettanut vartija oli erotettu ja karkaamisesta ilmoitettu eri tahoille.¹⁵⁴ Ohjeistuksena oli, että karkaamiset tuli estää välittömästi ampumalla, mutta poikkeuksiakin tapahtui. Kaupunginkomendantti kirjoittaa kirjeessään vankileirin johtaja A. Arrheniukselle, että eräs karkuri oli paetessaan niin hermostunut, ettei karkaus olisi voinutkaan onnistua ja rangaistukseksi määrättiin ”kymmenen päivää yksinäisessä kopissa”¹⁵⁵.

Haapanen kertoo omaelämäkerrassaan vain kahdesta karkauksesta:

Samasta murjusta jossa minä olin karkasi eräs Rinne-niminen raunistulalainen, Niemen Rikun porukkaa; hän oli ollut monasti aikaisemmin vankilassa. Kerran kun kysyttiin lasin leikkaajaa, Rinne ilmoitti olevansa sellainen. Vankilasta ei hänen mielestään löytynyt kunnollista lasiveistä. Rinne sanoi: – Mulla on kotona hyvä timantti, pitäis hakea sieltä. Lähdettiin hakemaan, sotilas mukana. Rinteen vaimo keitti kahvit, ja he joivat. Rinne meni etsimään timanttia toisesta huoneesta ja livahti samalla akkunasta ulos. Sotilas istui vähän aikaa keittiössä ja vilkaisi sitten huoneeseen, johon vanki oli mennyt. Se oli tyhjä, akkuna vain oli auki.

*Toisen kerran myöhemmin karkasi yöllä elinkautinen vanki, jolla oli ulkopuolella avustajat ja pako oli ennakoita hyvin tarkkaan suunniteltu. Pientä vilppiä harjoitti vanki aina, jos vain siihen oli mahdollisuus. Se kuului kuin vangin etuisuuksiin.*¹⁵⁶

¹⁵⁴ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Da:1 Johtajan kirjekonsepti.

¹⁵⁵ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Ea:1 Johtajalle saapuneet kirjeet.

¹⁵⁶ Haapanen 1974, 146.

Paavolaisen käyttämien lähteiden mukaan karkauksia oli kymmenen vuonna 1918 ja ensimmäinen tapahtui kesäkuun lopulla. Hänen mukaansa vankileirin alkuaikoina on kuitenkin varmasti sattunut myös karkaamisia, joita ei ole luetteloitu.¹⁵⁷

Kuva 3.

Sotilaita Sirkkalan kasarmin luokahuoneessa. Kuva on vuodelta 1926. Lähde: Turun Sanomat / Turun museokeskus.

Vankien sosiaalinen elämä ja omaisuus

Arkistoaineiston mukaan vangeilla oli hyvinkin erilaisia yhteyksiä ulkomaailmaan. Erikoisin näistä oli ehkäpä vihkimiset, joita suoritettiin puolison kotona. Vihittäville

¹⁵⁷ Paavolainen 1971, 146.

vangeilla oli oikeus olla kotona kaksi tuntia sekä ennen että jälkeen vihkimisen.¹⁵⁸ Vihkimisen toimitti vankileirin pappi. Myöskään vihittävistä ei ole olemassa selkeää luetteloa, vaan esimerkiksi erään pariskunnan tiedot on merkitty yhdelle sivulle sidokseen, jossa on luettelot kuolleista ja ehtoollisen saaneista. Tämä pariskunta vihittiin vankileirillä.¹⁵⁹ Tällaisesta toiminnasta ei ole mainintaa aiemmissa vankileirejä koskevissa tutkimuksissa.

Tavaroiden ja ruoan välittäminen on myös onnistunut ulkopuolisten avustuksella. Esimerkiksi Mellilän suojeluskunta tiedotti vankileirille, että yksi vanki oli postikortilla ilmoittanut omaisilleen erään turkulaisen kuljettavan vangeille ruokaa, joten tätä olisi pidettävä silmällä.¹⁶⁰ Vangit pystyivät myös vankileiriä vastapäätä sijaitsevan koulun korkean aidan ansiosta keskustelemaan omaistensa kanssa ilman, että vartijat huomasivat¹⁶¹. Myös Kurjenkaivonkentän väenpaljous aiheutti vankileirille huolta ja apua pyydettiin Sotavankilaitoksen vakoiluosastolta ja poliisilaitoksen etsintäosastolta. Yhtä asuntoa oli erityisesti pidettävä silmällä, sillä siinä asui erään vangin vaimo, jonka luona kävi ”rikollisia” omaisia. Iltaisin se toimi lisäksi markkinapaikkana ja sieltä toimitettiin pikkupoikien ja jopa sotilaiden välityksellä tavaroita vangeille.¹⁶²

Ehkäpä juuri tästä syystä vankileiri sai usein määräyksiä käydä läpi vankien omaisuutta. Vankien vaatteet oli tutkittava, kun he saapuivat leirille. Toukokuussa vangeilta esimerkiksi takavarikoitiin yhteensä 2000 markkaa, jotka käytettiin leirin hyväksi.¹⁶³ Aina rahoja ei kuitenkaan saatu vankileirin omaan käyttöön. Vankileirin pastori kirjoitti esimerkiksi Uudenkaupungin esikunnalle, että vangit olivat vapaaehtoisesti lahjoittaneet rahaa lainakirjastoa varten. Uudenkaupungin mukaan kommandanttivirasto oli kuitenkin tallettanut takavarikoimat rahat valtion tilille sotasaaliina eikä voinut palauttaa

¹⁵⁸ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Aa:1 Johtajalle saapuneiden kirjeiden diaari; Ea:1 Johtajalle saapuneet kirjeet.

¹⁵⁹ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Kb:1.1 Luettelo kuolleista; Kb:1.2 Luettelo ehtoollisen saaneista.

¹⁶⁰ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Ea:1 Johtajalle saapuneet kirjeet.

¹⁶¹ Paavolainen 1974, 140.

¹⁶² KA. Turun sotavankileirin arkisto. Da:1 Johtajan kirjekonseptit.

¹⁶³ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Aa:1 Johtajalle saapuneiden kirjeiden diaari; Ea:1 Johtajalle saapuneet kirjeet.

rahoja.¹⁶⁴ Haapanen kertoo, että vankileirillä oli oma vaatevarasto, josta leirille saapuneille vangeille annettiin puhtaita tai venäläisiltä jääneitä vaatteita. Tästäkin pidettiin kirjaa, mutta tähän liittyvää aineistoa ei löydy ainakaan tutkimuksessani käyttämästäni aineistosta.¹⁶⁵

Vangit työssä

Vangit työskentelivät erilaisissa tehtävissä sekä vankileirillä että sen ulkopuolella, kuten vankeinhoidossa oli muutenkin tapana¹⁶⁶. Vankien työllistäminen aloitettiin jo huhtikuussa. Toivottiin, että vankeja saataisiin laitettua maanviljelystyöhön, mikäli heille järjestyy vartiointi.¹⁶⁷ Työ nähtiin myös sen vuoksi tärkeänä, että ruoasta oli pulaa johtuen osaksi työvoimapulasta. Turussa kunnostettiinkin kesän aikana paljon maata viljelyskäyttöön vankien voimin.¹⁶⁸ Turun sotavankileiriltä vankeja vietiin maanviljelystyöhön läheiselle Kupittaaan kentälle¹⁶⁹. Toukokuussa pyydettiin esimerkiksi 50 vankia maanviljelystyöhön, mutta ruoat ja vartijat oli oltava mukana vankileirin puolesta.¹⁷⁰

Muilla paikkakunnilla työskentely oli normaalia, mutta vangit kuuluivat silti pääleirin valvontaan. Työtä tekevästä vangeista puolet kävi töissä työsiirtoloissa. Turun vankileirin ulkopuolella työskenteli heinäkuussa 1918 noin kolmannesosa vangeista.¹⁷¹ Vankeja työskenteli myös esimerkiksi palomiehenä Vähä-Heikkilän lentoasemalla ja työmiehinä Turun ja Porin läänin rakennuskonttorilla¹⁷². Myöhemmin työskennelleistä vangeista on kuitenkin ristiriistaista tietoa. Turun sotavankileirin arkiston mukaan elokuussa ei enää ollut ketään töissä vankileirin ulkopuolella, vaan kaikki oli jo kutsuttu

¹⁶⁴ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Ea:9 Kasvatusjohtajalle saapuneet kirjeet.

¹⁶⁵ Haapanen 1974, 135.

¹⁶⁶ Mäkelä 2004, 137.

¹⁶⁷ Paavolainen 1971, 282.

¹⁶⁸ Lahtinen 2016, 384.

¹⁶⁹ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Aa:1 Johtajalle saapuneiden kirjeiden diaari.

¹⁷⁰ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Ea:1 Johtajalle saapuneiden kirjeiden diaari.

¹⁷¹ Pekkalainen & Rustanius 2007, 28, 276, 283; Paavolainen 1971, 111.

¹⁷² KA. Turun sotavankileirin arkisto. Aa:1 Johtajalle saapuneiden kirjeiden diaari; Da:1 Johtajan kirjekonseptit.

tuomioistuimeen¹⁷³. Punavankileirit 1918 –teoksen tekijöiden mukaan kasvatusjohtaja¹⁷⁴ U. O. Gräsbeck on kuitenkin merkannut viikkoraporttiin, että vankileirin ulkopuolella työskenteli elokuussa vielä 229 vankia ja vasta syyskuussa vankien työskentely muualla oli loppunut¹⁷⁵. Turun sotavankileirin arkistoon tallennetut asiakirjat ja Sotavankilaitoksen johdolle päätyneet tiedot eroavat siis suuresti toisistaan eikä oikeasta vastauksesta voida olla varmoja.

Vankileireillä oleviin työtehtäviin kuului esimerkiksi keittiössä tai sairaalassa avustaminen, siivoaminen, ajotyöt, veden kuljetus sekä saunan ja polttopuiden hoitaminen¹⁷⁶. Turussa vankien tiedetään tehneen myös erilaisia verstaatioita. Verstaakoneet nähtiin tarpeellisina, jotta vankileirillä olisi ”ajanmukaiset työpajat”. Tämän vuoksi leirille pyydettiin jopa omaa sähkölaitosta. Lisäksi vangit avustivat lääkäriä sairaalassa sekä valmistivat saippuaa.¹⁷⁷

Oli tärkeää, että vangit erottautuivat vartijoista ja siviileistä¹⁷⁸. Haapanen kertoo tästä omaelämäkerrassaan:

*Ensiksi maalattiin takin selkämykseen vangin numero. Kun se aina hangattiin pois, neulottiin selkään kaksi valkoista kaistaa, jotka näyttivät yhdentoista numeroilta. Nämäkin hävisivät vähitellen, eikä niitä sitten enää vaadittukaan.*¹⁷⁹

Arkistoaineistostakin selviää, että armeijan Turun ja Porin insinööripiiri pyysi merkkamaan liidulla suuret numerot työssä käyvien vankien selkään. Insinööripiiri oli myös muissakin asioissa tarkkana. Samainen taho pyysi, että työhön tulisi aina samat

¹⁷³ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Da:1 Johtajan kirjekonseptit.

¹⁷⁴ Jo vuoden 1918 sodan aikana rintamalla toimi sotapappeja, jotka osallistuivat niin vankien kuin sotilaidenkin elämään. Sodan jälkeen vankien kasvatus työ oli Sotavankilaitoksen vastuulla, missä työhön nimitettiin kasvatuspäällikkö, joka määräsi entisiä sotapappeja toimimaan vankileireillä kasvatusjohtajina, jotka puolestaan valitsivat itselleen kasvatusapulaisia. (Pekkalainen & Rustanius 2007, 173–174.) Aiheesta tarkemmin seuraavassa teemassa.

¹⁷⁵ Pekkalainen & Rustanius 2007, 284.

¹⁷⁶ Paavolainen 1971, 290–291.

¹⁷⁷ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Da:1 Johtajan kirjekonseptit.

¹⁷⁸ Pekkalainen & Rustanius 2007, 291.

¹⁷⁹ Haapanen 1974, 146.

vangit, jotta aikaa ei kuluisi uusien ohjeistamiseen. He vaativat myös, että työmiehet saapuisivat paikalle aamu kahdeksaksi, mitä ei ollut siihen mennessä vielä tapahtunut. Lisäksi työpäivät tulisi heidän mukaan järjestää 10 tuntiseksi.¹⁸⁰ Turun sotavankileirin kuolleisuutta koskevassa tutkielmassa Pyy toteaa, että juuri runsas työnteko oli yksi syy leirin pieneen kuolleisuusprosenttiin¹⁸¹.

Kuva 4.

Vankeja Sirkkalan kasarmilla. Kuva on vuodelta 1918. Lähde: Turun museokeskus.

Yllä oleva harvinainen kuva vangeista on ristiriitainen. Vankien hienojen vaatteiden on arvioitu johtuvan työskentelemisestä leirin ulkopuolella¹⁸². Kuvan kolmesta tunnistetusta vangista kaksi löytyi käyttämäni aineiston nimiluettelosta. Yksi työskenteli levyseppänä ja toinen senaatin ylimääräisenä kopistina.¹⁸³ Ottaen kuitenkin huomioon, että vankien omaisuus takavarikoitiin ja vangit työskentelivät muun muassa pelloilla ja

¹⁸⁰ KA. Turun sotavankileirin arkisto Ea:1 Johtajalle saapuneet kirjeet.

¹⁸¹ Pyy 2011, 72.

¹⁸² Lahtinen 2016, 395.

¹⁸³ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Bb:3 Nimiluettelo.

palomiehinä, on outoa, että vangeilla on tällaiset vaatteet yllään. Kyseessä saattaa olla propagandakuva, sillä myös vastaanlaisesta Tampereen vankileirillä otetusta kuvasta on kommentoitu, että siinä on ”selvä propagandistinen vivahde”¹⁸⁴. Toisaalta kuva saattaa olla myös totuudenmukainen, sillä Haapanen kirjoittaa vankileirillä olleista ”herrasvangeista” ja Kakolan vankilaan vietiin siviilipukuksia punavankeja, joita kuvailtiin ”mitä kirjavimmin puetuksi joukoksi”¹⁸⁵. Myös Suomenlinnan vankileirillä oli varakkaita vankeja, jotka elivät hyvinkin erilaista elämää kuin muut vangit¹⁸⁶.

Hengellinen kasvatusta ja harrastustoiminta

Vankileirien henkisestä huollosta vastasi Sotavankilaitoksen kasvatustulosasto, jota alkoi 15.5.1918 johtaa kirkkoherra Hannes Sjöblom. Kasvatustyön ensisijainen ohjelma oli uskonnollinen toiminta, mihin kuului esimerkiksi puhetilaisuuksia, esitelmiä, yksityisiä keskusteluita vankien kanssa, jumalanpalveluksia sekä rippikouluopetusta. Kasvatuspäällikön ohjeisiin kuului myös muun muassa, että huoneissa asui enimmillään 20 vankia, ja nuoret ja vanhat vangit sekä hyväkäyttöiset ja huonokäyttöiset vangit pidettäisiin toisistaan erillään.¹⁸⁷ Turun sotavankileirille palkattiin kesäkuun alussa 1918 pappi sekä yksi avustaja 500 vankia kohden ja kirjuri¹⁸⁸. Vankileirillä oli kesäkuun alussa 1 610 vankia¹⁸⁹. Turussa oli siis kolme kasvatustulosasta, joista kaksi työskenteli kesäkuusta syyskuun puoliväliin ja yksi kesäkuusta elokuun loppuun. He olivat töissä pisimpään verrattuna muihin vankileireihin. Myös pappi eli kasvatustulosjohtaja työskenteli vankileirin lopettamiseen saakka.¹⁹⁰

Vankileirien kasvatustulosjohtajat kokoontuivat kesän aikana neuvottelukokouksiin yhteensä neljä kertaa. Kaikille yhteiset kokoukset pidettiin Helsingissä, Hämeenlinnassa, Turussa

¹⁸⁴ Pekkala & Rustanius 2007, 212.

¹⁸⁵ Haapanen 1974, 136; Hakamäki 2016, 107.

¹⁸⁶ Tiitta 1983, 39, 58.

¹⁸⁷ Paavolainen 1971, 276–277.

¹⁸⁸ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Ea:1 Johtajalle saapuneet kirjeet.

¹⁸⁹ Paavolainen 1971, 111.

¹⁹⁰ Pekkala & Rustanius 2007, 399, 401

ja Kuopiossa.¹⁹¹ Kesäkuussa Turun sotavankileirin kasvatusjohtaja sai kutsun toiseen neuvottelukokoukseen, joka pidettiin Hämeenlinnassa 3.7.1918. Ohjelman aiheisiin kuului:

1. *Kokouksen alkaminen.*
2. *Yleinen keskustelu havainnoistamme ryhtyessämme ohjelmaamme suorittamaan.*
3. *Mitä me voimme tehdä niitten ulkonaisten olojen parantamiseksi, joissa me toimimme?*
4. *Mitä on meidän tehtävä sotavankien omaisiin nähden?*
5. *Kirjallisuusasia.*
6. *Mihinkä toimenpiteisiin olisi ryhdyttävä vankilasta vapaaksi pääsevien suhteen?*
7. *Mihin toimenpiteisiin olisi ryhdyttävä vähemmän rikollisten, mahdollisen väärin ilmiantojen perusteella vangittujen ja erikoisesti työhaluisten vankien suhteen?*
8. *Jälestäpäin saapuneita kysymyksiä sekä kokouksessa esitettyjä asioita.*
9. *Lopputoimitus*

Ohjelman laajuus koettiin kuitenkin Turussa hankalaksi, sillä asiakirjan alareunaan on käsin kirjoitettu: ”Ohjelmassa on niin laajoja kysymyksiä, joihin meillä ei ole näin pian mitään selviä toivomuksia. Tyydymme läsnäolemisen päätökseen Jumalan siunausta vain”.¹⁹²

Kielto vankileirien arvostelemisesta näkyi hyvin näissä kokouksissa, sillä niissä kasvatustyötä lähinnä vain yleistettiin eikä olosuhteisiin tai ongelmiin puututtu. Hämeenlinnan kokouksessa ei keskusteltukaan siihen astisista kokemuksista vankien kanssa, vaan pohdittiin, mitä asioiden parantamiseksi voisi tehdä.¹⁹³ Ohjelmassa käsiteltiin melko perustavanlaatuisia aiheita, kuten vankien omaisia ja vapautumista. Turun sotavankileirin kasvatusjohtaja ei kuitenkaan ollut ehtinyt perehtyä edes niihin.

¹⁹¹ Pekkalainen & Rustanius 2007, 217.

¹⁹² KA. Turun sotavankileirin arkisto. Ea:9 Kasvatusjohtajalle saapuneet kirjeet.

¹⁹³ Pekkalainen & Rustanius 2007, 220, 223–224

Vaikka olot Turussa olivat paremmat kuin monella muulla vankileirillä, ilmeni todellisuus kuitenkin yhtä lailla kaaosmaisena.

Myöskään Turussa pidetty neuvottelukokous ei ollut lopulta kovin antoisa. Kokouksen alussa pidettiin jumalanpalvelus erikseen myös vangeille Sirkkalan kasarmilla. Ohjelma jatkui puheilla ja loppu aika keskusteltiin kasvatustyöstä. Aiheen olivat muun muassa kasvatustyön toteuttaminen, jumalanpalvelukset, vartijoiden käytös, kirjaston perustaminen, yhteisen julkaisun toteuttaminen sekä muiden pappien osallistuminen vankien kasvatustyöhön ja vapaaksi päässeiden vankien elämään. Vankien tilannetta ei siis kokouksessa suoraan käsitelty. Myöskään kirkolta ei apua saatu ja sen tiedettiin suhtautuvan kasvatustyöhön välinpitämättömästi.¹⁹⁴

Vankileirien kirjastoihin hankittiin kirjoja lahjoitusten ja lahjavarojen avulla. Kirjojen lisäksi vangit saivat lukea Tosi työhön –lehteä. Se oli varta vasten vangeille tehty lehti, sillä heidän ei sopinut Sotavankilaitoksen kasvatuspäällikön mukaan lukea päivälehtiä.¹⁹⁵ Turun sotavankileirille lähetettiin jo kesäkuussa kolme pakettia kirjallisuutta sekä kolme pakettia Tosi työhön –lehteä. Saadut kirjat tuli kuitenkin vielä seuloa ja leirin piti myös itse hankkia kirjoja lisää. Uusia Testamentteja varten kerättiin vangeilta yhteensä 800 markan kolehti. Eräässä kirjeessä myös pyydettiin kasvatustohtajia lähettämään ruotsinkielistä kirjallisuutta niille vankileireille, joissa oli ruotsinkielisiä vankeja. Turun sotavankileirillä oli kirjeen mukaan tuolloin elokuussa 50 vankia, jotka tarvitsivat näitä kirjoja.¹⁹⁶ Myös kirjeenvaihto omaisten kanssa oli osa vankien arkea, mutta Turun sotavankileirin arkistosta ei niitä löydy¹⁹⁷.

Tiedot kasvatustohtajien työstä koottiin Sotavankilaitoksen kasvatustalolla heidän päiväkirjoistaan viikkoraporttilomakkeille, jotka sitten lähetettiin takaisin leirien kasvatustohtajille kiertokirjeenä. Raportit eivät sisällä kasvatustohtajien valituskirjeitä ja raporttien kirjoittaja eli kasvatuspäällikkö tai hänen alaisensa on jättänyt asioita kertomatta. Tietoja on siis lyhennelty ja kasvatustohtajien omaa tulkintaa on jäänyt pois. Toisaalta kaikesta ei myöskään voinut itesesensuurimääräyksen takia edes kirjoittaa. Eräs

¹⁹⁴ Pekkalainen & Rustanius 2007, 221–223.

¹⁹⁵ Pekkalainen & Rustanius 2007, 179, 204.

¹⁹⁶ KA. Turun sotavankileirin arkisto, Ea:9 Kasvatustohtajalle saapuneet kirjeet.

¹⁹⁷ Paavolainen 1971, 280.

vankileirin kasvatusjohtaja jopa totesi, ettei viikkoraporteissa ollut totuuden perääkään.¹⁹⁸ Viikkoraportteja varten kasvatusjohtaja lähetti kasvatusjohtajille kysymysluettelon, jossa oli tilaa vain kasvatustyön pääkohdille. Heidän omille mielipiteilleen ei ollut sijaa, koska kasvatuspäällikkö oletti kaiken sujuvan nuhteettomasti.¹⁹⁹ Monet kasvatusjohtajat kokivat työnsä leireillä masentavana, sillä asemansa ja ammattinsa puolesta he näkivät vankien kurjuuden läheltä. He eivät kuitenkaan pystyneet juuri vaikuttamaan tilanteeseen.²⁰⁰ Kasvatuspäällikkö sen sijaan piti punakaartilaisia inhottavina ja halusi, että heidät tuomitaan ansionsa mukaan.²⁰¹

Turun sotavankileirin arkistossa on yhteensä 11 viikkoraporttia. Niiden mukaan leirillä järjestettiin kaksi raamattupiiriä ja kuorolaulua. Myös ”urheilua yritetty, mutta ei saatu osanottajia. Tämä riippuu sekä huolettomuudesta että tylsyydestä, että myös heikkoudesta. (Kuolevaisuus prosentti suuri).”²⁰² Vankileirin kasvatusjohtajan huoli vangeista tuleekin raportista selvästi esiin. Työ oli kasvatusjohtajalle vaikeaa, sillä hän oli kokenut jo sodan raakuudet inhottavina²⁰³. Heinäkuussa todetaan myös vankien kirjeenvaihdon vievän aikaa muilta työtehtäviltä. Kasvatusjohtajan kerrotaan käyneen myös Ilmajoen vankisiirtoleirillä²⁰⁴ tapaamassa vankeja. Käynnillä kuitenkin sovittiin, että jatkossa paikallinen pappi käy vankien luona. Myös leirin fyysiset olot nähdään vielä elokuussakin puutteellisina. Samaisessa viikkoraportissa, toivotaankin vielä, että ”[k]irkkosali saatava käyttökuntoiseksi kokousten pitoon. Olot enemmän järjestymään ja vangeille riittävästi ruokaa.” Elokuun puolivälissä ”kirjasia ja lehtisiä runsaasti jaettu. Vartioille ja sotilaille lukemista. Sairaalaan hankittu kukkia. Marttilan kkherra käynyt

¹⁹⁸ Pekkalainen & Rustanius 2007, 179, 211, 214.

¹⁹⁹ Pekkalainen 2009, 107–108

²⁰⁰ Paavolainen 1971, 278.

²⁰¹ Pekkalainen 2009, 97.

²⁰² KA. Turun sotavankileirin arkisto. Ea:9 Kasvatusjohtajalle saapuneet kirjeet.

²⁰³ Pekkalainen & Rustanius 2007, 184.

²⁰⁴ Ilmajoen vankisiirtoleiri oli ensimmäinen ulkotyövankila, joka perustettiin vuonna 1914. Ensimmäisinä vuosina siellä pidettiin Kakolan vankeja, jotka suorittivat elinkautustuomion loppua ja vuonna 1918 sinne lähetettiin Turun sotavankileiriltä vankeja, jotka oli tuomittu valtiorikoksista. Vankisiirtolat muutettiin myöhemmin itsenäisiksi varavankiloiksi. Varavankilassa istui tavallisten rikollisten lisäksi myös sotilasvankeja. Ilmajoen varavankila lakkautettiin 1936 ja vuosina 1937–1972 alueella toimi Ilmajoen työlaitos, joka oli tarkoitettu naispuolisille irtolaisille. (Kansallisarkiston Vakka-tietokanta. Ilmajoen vankisiirtola; Kansallisarkiston Vakka-tietokanta. Ilmajoen työlaitos.) Vankisiirtoleirejä perustettiin, sillä vangit tulivat tällaisessa tuotannollisessa työssä halvemmaksi valtiolle (Paavolainen 1971, 33). Turun sotavankileirin johtaja oli säännöllisesti yhteydessä Ilmajoen vankisiirtolaan (KA. Turun sotavankileirin arkisto, Da:1 Johtajan kirjekonseptit).

tapaam. seurakuntalaisiaan”. Myöhemmin elokuussa urheilua onnistuttiin järjestämään, sillä yksi vanki piti muille voimisteluharjoituksia. Syyskuussa järjestettiin myös voimistelua, kitarakuoro kiersi leirillä, vartijoille pidettiin jumalanpalvelus suomeksi ja ruotsiksi sekä ”erikoisesti yksit. sielunhoitoon kiinnitetty huomiota”.²⁰⁵

Vaikka kasvatuspäällikölle osoitetut kirjeet on jätetty raporteista pois, näkyy niissä kuitenkin selkeästi kasvatusjohtajan huoli vankileirin oloista. Raportista selviää paljon yksityiskohtaista tietoa, mutta koska viikkoraportit on luotu jälkikäteen ja tietoa on muokattu, on tämä osa arkistoaineistosta vankiluetteloiden ohella kuitenkin kyseenalaisin. Ohjelma ei kuitenkaan juuri eroa muiden vankileirien kasvatustyöstä, johon kuului esimerkiksi lukukouluja, rippikouluja, mittausoppia, laskentaa, oppikoulua, laulunopetusta, voimistelua, leikkiä ja jotkut naisvangit järjestivät nukkenäyttelyn²⁰⁶. Esitelmät olivat usein uskonnollisia, historiallisia tai isänmaallisia, mutta käsittelivät myös terveydenhoitoa ja yhteiskuntaa. Tällaisia esitelmiä pidettiin myös Turussa.²⁰⁷

Vankien muonitus

Ruoan hankintaa valvottiin erittäin tarkasti ja siitä oli olemassa tiukat säännöt. Vankileirit saivat ostaa ainoastaan maitoa omalta paikkakunnalta, mutta muut elintarvikkeet oli tilattava Sotavankilaitoksen intendentuurista²⁰⁸. Tärkeäksi nähtiin kertoa toisaalta myös leirin puolesta, että ”varastoistamme ei löydy mitään pilaantunutta tai alaarvoista tavaraa”²⁰⁹. Monelle vankileirille kuitenkin lähetettiin esimerkiksi huono laatuista kauraa, jota tuohon aikaan käytettiin suuressa osassa maata lähinnä eläinten ruokintaan. Tämä kertoo myös siitä, etteivät vangit saaneet niin paljon ravintoa kuin mitä virallisesti ilmoitettiin.²¹⁰

²⁰⁵ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Ea:9 Kasvatusjohtajalle saapuneet kirjeet.

²⁰⁶ Pekkalainen 2009, 105.

²⁰⁷ Pekkalainen 2009, 106.

²⁰⁸ Paavolainen 1971, 232.

²⁰⁹ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Da:1 Johtajan kirjekonseptit.

²¹⁰ Paavolainen 1971, 182, 185.

Koska vankileirit eivät omin luvuin saaneet ostaa juuri mitään, löytyy aineistosta paljon tilauksia ja lupa-anomuksia. Niissä pyydetään esimerkiksi lupaa ostaa viljaa, edullista silakkaa Turun kalakaupasta, 65 teuraseläintä sekä määräystä Valiolle toimittaa 500 kilogrammaa voita. Yritettiin myös selvittää, mistä voisi tilata 2000 kilogrammaa lihaa. Aineistosta käy myös ilmi, että vankileirillä oli syyskuussa 20 lypsylehmää.²¹¹ Heinäkuun alussa annettiinkin määräys, että vankileirien tuli hankkia elävää karjaa, laidunmaata. Kaikille leireille tällainen järjestely ei kuitenkaan ollut mahdollista esimerkiksi laitumien puuttumisen takia.²¹² Ruokapula näkyi vankileirillä siis omavaraisuuteen pyrkimisenä. Vangit valmistivat itse paljon erilaisia tarvikkeita ja vartijoille tehtiin saappaita leirin omien lehmien nahasta. Vankileirillä oli huomattava navetta, sillä siellä teurastettiin peräti 70 lehmää.²¹³

Ruokapakettien kieltämisestä ja sallimisesta on vaihtelevaa tietoa. Vankileirillä ollut Haapanen kirjoittaa, että ruokapaketit kiellettiin vasta syksyllä, mutta sitä ennen vankileirin johtaja antoi jakaa niitä jatkuvan kuolleisuuden vuoksi²¹⁴. Yleinen käytäntö oli, että vankileiritoiminnan alussa paketit olivat sallittuja, mutta 21.5.1918 pidetyssä suurkokouksessa Sotavankilaitoksen päällikkö Juvelius kielsi pakettien vastaanottamisen. Joskin Paavolaisen mukaan päällikkö päätyi tähän kantaan sen jälkeen, kun intendenttipäällikkö ja kolme taloudenhoitajaa olivat vastustaneet ruokapakettien sallimista. Kielto oli lopulta voimassa puolitoista kuukautta, sillä 1.7.1918 Sotavankilaitoksen päälliköksi tuli Feodor Roos, joka salli ruokapaketit, kunhan ne tarkistettaisiin ennen jakamista vangeille.²¹⁵ Turun sotavankileirin johtaja tosin kielsi lehti-ilmoituksessa heinäkuussa ruokapakettien lähettämisen vangeille²¹⁶.

Turun sotavankileirillä oli keskimääräistä korkeampi kaloriensaanti²¹⁷. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ruoka olisi ollut laadukasta ja tarpeeksi. Esimerkiksi vartiopataljoonan päällikkökin kävi valittamassa huonosta ruoasta. Lähteestä ei kuitenkaan selviä tarkoittiko tämä vankien vai vartijoiden ruokaa. Lisäksi vankileiriltä

²¹¹ KA. Turun sotavankileirin arkisto Da:1 Johtajan kirjekonseptit.

²¹² Paavolainen 1971, 200–201.

²¹³ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Da:1 Johtajan kirjekonseptit.

²¹⁴ Haapanen 1974, 136.

²¹⁵ Paavolainen 1971, 222–224, 227.

²¹⁶ Lahtinen 2016, 390.

²¹⁷ Paavolainen 1971, 219.

on ilmoitus muutamasta vangista, jotka varastivat lihaa ja muuta ruokaa. Heidät saatiin kuitenkin kiinni ja yhteen osui varoituslaukaus. Myös ylilääkäri moitti ruokaa. Hän vaatikin eräässä kirjeessä vangeille monipuolisempaa ja vähäsuolaisempaa ruokaa, kuin mitä vangeille oli kesän aikana tarjottu eli suolattua kalaa, lihaa, kaalia ja juureksia.²¹⁸ Myös Haapanen kertoo kerran aamutarkastuksessa hämänneensä yhdessä muiden vankien kanssa illalla kuolleen vangin olevan vain sairas, jotta he saisivat tämän leipäannoksen itselleen. Yksi vanki kuoli ampumahaavaan varastaessaan Saksasta tuotuja kuivattuja perunanpaloja. Paavolainen yritti myös itse varastaa perunaryynejä ja perunoita, mutta jäi teosta kiinni.²¹⁹ Pyy Turun sotavankileirin kuolleisuutta käsittelevä gradu kuitenkin osoittaa, että suoraan nälästä johtuvia kuolemia oli vain muutama²²⁰.

Kuva 5.

Sirkkalan kasarmien sauna- ja leipomorakennus. Kuva on 1920-luvulta. Lähde: Turun museokeskus.

²¹⁸ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Da:1 Johtajan kirjekonseptit.

²¹⁹ Haapanen 1974, 137–138, 146–147.

²²⁰ Pyy 2011, 44.

Hygienia ja asunto-olot

Sotavankilaitos piti hyväksyttävänä, että vangeilla oli päivisin käytössään 8-10 kuutiometriä ja öisin 12 kuutiometriä vankia kohden. Turku ylsi juuri ja juuri tähän vaatimukseen, toisin kuin monet muut vankileirit.²²¹ Tämä mittaus suoritettiin vielä ajankohtana, jolloin vankimäärä oli hyvin suuri eli 2670 vankia. Tilavuus oli myös yksi syy, miksi kuolleisuusprosentti jäi Turun sotavankileirillä alhaiseksi, sillä taudit eivät levinneet yhtä helposti. Vangeilla oli kolme kertaa enemmän tilaa kuin esimerkiksi Lahden vankileirin vangeilla.²²² Asunto-olojen järjestyminen kesti kuitenkin aikansa. Kesäkuussa leirille vaadittiin vuodevaatteita²²³. Kuitenkin vasta syyskuussa vangeilla kerrottiin olevan hyvät vuoteet, patjat ja oljilla täytetyt tyynyt. Lisäksi pyydettiin lupaa valmistaa itse vankileirissä ohjeiden mukaisia sänkyjä.²²⁴

Hygieniasta aineisto kertoo ainoastaan sen, että vankileiri teki 100 kilogramman lipeäkivivilauksen, sillä nähtiin edullisemmaksi valmistaa ja käyttää itse valmistettua saippuaa²²⁵. Saunat olivat vankileireillä yleisiä ja myös Turun leirillä oli sauna. Samassa yhteydessä vangit punnittiin, sillä saunassa oli vaaka. Myös tästä pidettiin kirjaa, mutta tähän liittyviä asiakirjoja ei löydy käyttämästäni aineistosta.²²⁶ Vangit saivat peseytyä kerran viikossa, mikä oli enemmän kuin muilla leireillä²²⁷. Haapanen kertoo omaelämäkerrassaan, että puiset laverit olivat edistystä verrattuna Hämeenlinnan vankileirin sementtilattiaan, mutta huoneita hän ei kuitenkaan kehnut:

*Meidät majoitettiin alueella olevaan suurimpaan rakennukseen. Se oli kolmekerroksinen, käytävä keskellä ja kummallakin puolella murjut, joissa kussakin nelisenkymmentä vankia.*²²⁸

²²¹ Paavolainen 1971, 272.

²²² Pyy 2011, 30–31.

²²³ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Aa:1 Johtajalle saapuneiden kirjeiden diaari.

²²⁴ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Da:1 Johtajan kirjekonseptit.

²²⁵ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Da:1 Johtajan kirjekonseptit.

²²⁶ Paavolainen 1971, 274; lisäksi katso kuva 5.

²²⁷ Pyy 2011, 32.

²²⁸ Haapanen 1974, 135.

Muutaman päivän päästä saapumisesta vangeille annettiin uudet vaatteet, merkittiin ylös kuka oli saanut mitään ja he pääsivät saunaan peseytymään. Saunassa tarkistettiin lisäksi vankien paino. Vankileirille hankittiin myös täiuuni, jonka avulla täit saatiin lopulta kuriin. Ludeongelma kesti kauan, mutta tilanne ratkaistiin niin, että puulaverit vaihdettiin rautakehikkoihin. Lisäksi luteiden hävittämiseen poltettiin rikkiä sekä käytettiin myöhemmin tarvittaessa lysolia. Lisäksi vangit saivat oljilla täytetyt ”patjapussit”, kuten arkistoaineistostakin käy ilmi.²²⁹ Täit olivat ongelma myös monella muulla leirillä ja ne lisääntyivät niin nopeasti, että jotkut vangit jopa peittyivät niihin²³⁰. Asunto-olot ja hygienia olivat siis Turun sotavankileirillä sekä vankileirin henkilökunnan että vankien mukaan olosuhteisiin nähden hyvät, mitä voidaan siis pitää luotettavana näkemyksenä.

4.2 Vankiryhmät ja kirjanpito

Olen koonnut muutamat teemat omaan alalukuun, sillä tiettyjen vankiryhmien kautta pystyy tarkastelemaan lähemmin arkistoaineiston eheyttä. Nämä ryhmät, etenkin kuolleet, naiset ja lapset ovat hyvin pienessä roolissa aineistossa ja heidät on helppo sieltä löytää pienen määränsä ansiosta. Kuitenkin juuri näiden vankiryhmien avulla selviää, kuinka ristiriitainen aineisto on ja kuinka epäsystemaattisesti luettelot on koottu.

Sairaanhoito ja kuolema

Sairaanhoito saatiin monella vankileirillä järjestettyä varsin myöhään, sillä työolot ja huono palkka eivät houkuttaneet lääkäreitä palvelukseen. Turun sotavankileirinkin sairaalaan saatiin henkilökuntaa vasta toukokuun lopulla, kun lääkäri G. von Essen ja välskäri R. Salonen aloittivat työnsä.²³¹ Vankileirin sairaalassa henkilökunnasta oli pulaa ja vankeja käytettiinkin paljon apuna. Esimerkiksi sairaanhoitaja olisi tarvittu,

²²⁹ Haapanen 1974, 135–136.

²³⁰ Paavolainen 1971, 274.

²³¹ Paavolainen 1971, 249, 379.

mutta sitä ei ainakaan vankilan lääkärin kirjeen mukaan koskaan saatu leirille²³². Lisähenkilökunnan suuresta tarpeesta kertovat myös lääkärin syyskuussa esittämät vaatimukset. Lääkäri nimittäin ilmoitti Vankeinhoitolaitokselle olevansa halukas jäämään leirille, mutta halusi apulaislääkärin, välskärin, ylisairaanhoitajattaren ja alasairaanhoitajattaren sekä käyttää vankeja apuna kuten tähänkin asti.²³³

Potilaita on luetteloitu paljon sekä vastaanottopäiväkirjaan että sairaspäiväkirjaan, mutta numerointi on ajoittain epätarkkaa ja kirjaamistarkkuus vaihtelee²³⁴. Henkilökuntavaje on varmasti aiheuttanut sairaalassa kiirettä eikä kaikkia potilaita ole ehditty kirjaamaan ylös. Heinäkuussa, tarkemmin sanottuna 8.–11.7.1918 sairaita oli Paavolaisen käyttämien lähteiden mukaan kaikkein eniten eli 38 potilasta, mikä tarkoitti 1,6 prosenttia vangeista. Suhteutettuna koko vankimäärään potilasmäärä ei ole kovin suuri, mutta lääkäreitä oli ainoastaan yksi ja muuhun henkilökuntaankin kuului vain yksi välskäri. Sairaanhoitoon liittyvät asiakirjat ovat epäluotettavia myös diagnoosin kannalta, koska mikroskoopin puuttuessa monelta leiriltä ei taudeista voida olla täysin varmoja.²³⁵ Taudinmuutosta ei olekaan arkiston sairaspäiväkirjassa dokumentoitu kovin tarkkaan, vaan toukokuun puoliväliin saakka on ilmoitettu, mikäli vanki on viety lääninsairaalaan tai kunnansairaalaan, kuollut, terve tai vapautettu ja tämän jälkeen vain terve tai kuollut. Vasta elokuussa sairaiden ammasteista, iästä ja kotipaikkakunnasta on alettu pitää tarkempaa kirjaa.²³⁶ Onkin erikoista, että potilaita on siirretty muualle, sillä Mannerheimin antaman käskyn mukaan punaisia ja valkoisia ei saanut viedä samaan sairaalaan²³⁷. Tämäkin kertoo, siitä, että potilaita oli niin paljon, ettei kaikkia sääntöjä voitu noudattaa.

Kuolleiden määrä on ristiriitainen, sillä arkiston luettelossa on 120 vankia, mutta Westerlundin toimittamassa tilastoraportissa heitä on 127.²³⁸ Tammissaaren vankileiriä koskevaan tutkimukseen kootussa taulukossa Turun sotavankileirillä kuoli peräti 161 vankia. Luku perustuu Vaasan läänin maaherran kokoamaan taulukkoon, joka taas on

²³² KA. Turun sotavankileirin arkisto. Aa:1 Johtajalle saapuneiden kirjeiden diaari.

²³³ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Da:1 Johtajan kirjekonsepti.

²³⁴ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Ka:4 Sairaspäiväkirja.

²³⁵ Paavolainen 1971, 254–255.

²³⁶ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Ka:4 Sairaspäiväkirja.

²³⁷ Pekkalainen & Rustanius 2007, 150.

²³⁸ KA. Turun sotavankileirin arkisto Kb:1.1 Luettelo kuolleista; Westerlund 2004, 120.

laadittu viranomaisilta saatujen lukujen avulla. Tutkimuksen kirjoittajan mukaan taulukon luvut eivät kuitenkaan vastaa todellisuutta, sillä kaikkia kuolemantapauksia ei kirjattu ylös.²³⁹ Eri lähteet antavat siis ristiriitaista tietoa, mutta tarkastelemalla juuri kaikkia saatavilla olevia lähteitä voi päästä lähemmäs todellisempaa lukemaa.

Kuolleiden määrässä on tosin otettava huomioon myös se, että tässä tapauksessa siihen lasketaan vain ne vangit, jotka kuolivat vankileiriaikana eli 23.4–15.9.1918. Toisin sanoen vankileirillä olleet vangit, jotka kuolivat myöhemmin pakkotyölaitoksen aikana tai vapaaksi päästyään, eivät kuulu tähän lukemaan, mitä myös Westerlund on painottaa toimittamassaan tilastoraportissa²⁴⁰. En myöskään huomioi punavankeja, jotka kuolivat Turun kuritushuoneessa, Turun lääninvankilassa tai Turun sotavankileirin alaisuuteen kuuluvassa Ilmajoen vankisiirtolassa. Ensimmäinen kuolemantapaus sattui vankileirillä 2.5.1918, mutta kuolinsyy ei ole tiedossa, sillä kuolemien taustoista alettiin pitää kirjaa vasta kesäkuun puolivälin jälkeen²⁴¹. Toisaalta, kuolleiden määrä on ristiriitainen pelkästään Sotavankilaitoksen arkistojen asiakirjojen kesken. Esimerkkinä voi toimia luvut ensimmäisistä kuolemista. Pyyn tutkielmassaan kokoamassa taulukossa, jossa on käytetty lähteenä puoliviikkoraporttia, 30.5–13.6 kuoli vain kolme vankia.²⁴² Paavolainen päätyi omassa tutkimuksessaan lukumäärään viisi vankia saman aikavälin sisällä, vaikka käytti samaa lähdettä²⁴³. Omassa työssäni käyttämässäni kuolleiden luettelossa ensimmäiset kuusi kuolemaa sijoittuu välille 2.5–12.6.²⁴⁴

Pyy Turun sotavankileirin kuolleisuutta käsittelevässä tutkielmassa päädyttiin siihen, että suurin kuolinsyy vankileiri aikana oli selkeästi Hämeenlinnasta siirrettyjen vankien levittämät taudit²⁴⁵. Kuolleisuus ja myös vankien sairastaminen Turun sotavankileirillä jäi loppujen lopuksi vähäiseksi verrattuna muihin vankileireihin²⁴⁶. Pyy on tutkimuksessaan tilastoinut kuolinsyitä ja kuolinajankohtia. Tilastot kuitenkin ulottuvat vuoden 1918 loppuun saakka eli käsittelee varsinaisen vankileiriajan lisäksi myös vähän

²³⁹ Eerola 1988, 69–70.

²⁴⁰ Mäkelä, Saukkonen & Westerlund 2004, 122.

²⁴¹ KA. Turun sotavankileirin arkisto Kb:1.1 Luettelo kuolleista.

²⁴² Pyy 2011, 18. Kyseiset puoliviikkoraportit eivät kuuluneet siihen arkistoaineistoon, jota käytin omassa työssäni.

²⁴³ Paavolainen 1971, 244.

²⁴⁴ KA. Turun sotavankileirin arkisto Kb:1.1 Luettelo kuolleista.

²⁴⁵ Pyy 2011, 71

²⁴⁶ Mäkelä 2007, 360.

pakkotyölaitoksen aikaa. Sairaudet, joihin vankeja kuoli eniten Turun sotavankileirillä, olivat influenssa (63 vankia), maha- ja suolistotulehdus (19 vankia), sydänvika (16 vankia), tuberkuloosi (16 vankia) ja munuaissairaudet (9 vankia). Lista ei kuolinsyiltään juuri poikkea muista vankileireistä. Sydänvikaan kuolleiden määrä Turussa oli keskimääräistä korkeampi, mutta esimerkiksi ampumahaavaan kuolleiden määrä oli huomattavasti pienempi kuin muualla. Ajankohta, jolloin vankeja kuoli eniten, oli 26.7–1.8.1918 (25 vankia), 2.–8.8.1918 (16 vankia), 9.–15.8.1918 (14 vankia) ja 30.8–5.9.1918 (11 vankia). Myös nämä ajankohdat vastaavat muiden vankileirien tilastoja. Korkeammat lukemat juuri noina viikkoina aiheutti vankien korkea lukumäärä, valtiorikosoikeudet eivät olleet vielä alkaneet, kuuma kesä, ruoan niukkuus ja huonot asunto-olosuhteet.²⁴⁷

Naiset ja lapset

Vankileirillä olleista nais- ja lapsivankien arjesta ei selviä arkistoaineistosta kovinkaan paljon tietoa. Vankiryhmien siirtäminen muualle nousee esiin, mutta samalla näiden vankien lukumäärä aiheuttaa ristiriitoja, kun niitä vertaa aikaisempiin tutkimustuloksiin. Olen aiemmin huomauttanut, ettei vankeja ole juuri eritelty luetteloihin. Poikkeus kuitenkin tapahtuu naisten kohdalla, sillä naisvangeista on oma luettelo. Luettelossa on 31 vankia, joista yksi siirrettiin lääninvankilaan ja loput Hämeenlinnan vankileirille²⁴⁸. Naisvankien siirtäminen Hämeenlinnaan koski kaikkia vankileirejä²⁴⁹. Kuitenkin syyskuussa on vielä lähetetty kirje valtiorikosoikeuden yleiselle syyttäjälle, jolta pyydetään tuomiota sitä vaille oleville naisvangeille, sillä heidät on siirrettävä ennen vankileirien lakkauttamista²⁵⁰. Paavolaisen kokoamien raporttitietojen mukaan Turussa oli koko vankileiriajan naisvankeja, enimmillään 168 heinäkuun alussa, ja heitä oli vielä pitkään sen jälkeenkin²⁵¹. Vaikka naisvangeista on koottu oma luettelonsa, ei sitä ole tehty kuitenkaan kovinkaan huolellisesti ja epäselväksi jää, kuinka paljon ja kuinka kauan naisvankeja oli Turun sotavankileirillä.

²⁴⁷ Pyy 2011, 16–19.

²⁴⁸ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Bb:5 Luettelo naisvangeista.

²⁴⁹ Pekkalainen & Rustanius 2007, 93.

²⁵⁰ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Da:1 Johtajan kirjekonseptit.

²⁵¹ Paavolainen 1971, 328–329.

Ristiriitaisuus naisvankien lukumäärässä tulee esiin myös vertailemalla pelkästään arkistoaineiston sidoksia keskenään. Kuolleiden luettelossa on yksi nainen, mutta häntä ei ole merkitty naisvankien luetteloon. Myös ehtoollisen saaneiden luettelossa on nainen, mutta häntäkään ei löydy naisvankien luettelosta.²⁵²

Myöskään lapsivankien elämästä Turun sotavankileirillä ei juuri kerrota aineistossa. Leirille oli annettu käsky, että alle 15-vuotiaat vangit oli lähetettävä kotipaikkakunnalleen ja vapautettava siellä sekä alle 21-vuotiaat vangit tuli siirtää Ilmajoen vankisiirtolaan.²⁵³ Jää epäselväksi, oliko vankileirillä sittenkin alle 15-vuotiaita vankeja, vaikka heistä ei olekaan mainintaa nimiluetteloissa. Lisäksi tiedetään, että alaikäiset eivät saaneet vankileirillä olla tekemisissä täysi-ikäisten kanssa ja tätä valvoi vankileirin kasvatusjohtaja²⁵⁴. Nuorilla vangeilla oli siis omat tilat, mikäli tätä käskyä pystyttiin noudattamaan.

Myös lapsivankeihin liittyy samanlaisia ristiriitaisuuksia, kuin mitä oli naisvankien kohdalla. Nimiluettelosta Bb:3 sekä luonnollisesti myös luettelosta Bb:4, koska se on ensiksi mainitun kopio, löytyy 65 nuorta, jotka ovat syntyneet 1900-luvulla. Nuorin vanki oli 15-vuotias, joka kuoli kurkkumätään²⁵⁵ elokuussa 1918. Näistä 65 vangista kaksi nuorta on merkitty myös nimiluetteloon Bb:1 ja neljä nuorta nimiluetteloon Bb:2. Kuolleiden luettelosta löytyy viisi alle 20-vuotiasta nuorta, joista neljä kuoli sairauteen ja yksi kuoli ampumahaavaan.²⁵⁶ Luettelot eivät siis ole yhtenäisiä, mutta eivät toisaalta myöskään täysin erilisiä toisistaan. Osittainen päällekkäisyys tekee aineistosta sekavan ja vaikeasti tutkittavan. Lisäksi lista nuorista kuolleista ei täysin täsmää Suomen sotaturmat –sivustolta löytyvän listan eikä esimerkiksi Punavankileirit 1918 –teoksesta löytyvän listan kanssa²⁵⁷. Nykyään tutkimuksessa on kuitenkin yleistä, ettei pyritäkään

²⁵² KA. Turun sotavankileirin arkisto. Bb:5 Luettelo naisvangeista; Kb:1.1 Luettelo kuolleista; Kb:1.2 Luettelo ehtoollisen saaneista.

²⁵³ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Ea:1 Johtajalle saapuneet kirjeet; Da:1 Johtajan kirjekonseptit.

²⁵⁴ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Ea:1 Johtajalle saapuneet kirjeet.

²⁵⁵ Aineistossa sairaus on ilmoitettu latinaksi, *difteria*.

²⁵⁶ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Bb:3 Nimiluettelo; Bb:4 Nimiluettelo; Kb:1.1 Luettelo kuolleista, Bb:1 Aakkosellinen nimiluettelo; Bb:2 Aakkosellinen nimiluettelo.

²⁵⁷ Suomen sotaturmat 1914-22; Pekkalainen & Rustanius 2007, 387.

loogiseen tarinaan, vaan hyväksytään historian ristiriitaisuus²⁵⁸. Ristiriitaisista lähteistä huolimatta selvää on, että naisia ja nuoria oli Turun sotavankileirillä vähän verrattuna muihin leireihin.

Luotettavia lukuja saadaan tuskin koskaan, sillä esimerkiksi metsien joukkohautoihin on kadonnut paljon naisvankeja. Myös Sotasurmat-hankkeen nimiluetteloita on kritisoitu. Sama koskee lisäksi lapsivankeja, sillä kaikkia ei ehditty dokumentoida ennen kuin heidät teloitettiin tai he kuolivat sairauksiin tai nälkää.²⁵⁹ Turun sotavankileirin arkiston luetteloiden mukaan alle 15-vuotiaita lapsia ei leirillä ollut ollenkaan. Myös kuolleisuusprosentti lapsi- ja naisvankien kohdalla on hyvin pieni. Turun sotavankileirillä oli toiminnan alkuvaiheessa myös venäläisvankeja ja heidän perheitään, mutta en ole ottanut heitä erikseen huomioon, sillä he olivat leirillä vain lyhyen ajan²⁶⁰.

²⁵⁸ Tikka 2002.

²⁵⁹ Pekkalainen & Rustanius 2007, 108, 110.

²⁶⁰ KA. Turun sotavankileirin arkisto. Ea:1 Johtajalle saapuneet kirjeet.

5. SIRKKALAN KASARMI ENNEN JA TÄNÄÄN

Sotavankilaitoksen vaatimukset tarkasta kirjanpidosta kääntyi lopulta niin heitä itseään kuin vankejakin vastaan. Pelkästään suuren vankimäärän hallitseminen ja sairaiden hoito oli jo niin saavuttamaton tehtävä, ettei kunnolliselle raportoinnille jäänyt aikaa. Toisaalta nämä hallinnolliset tehtävät veivät aikaa myös vankien parissa tehtävästä työstä. Toisin sanoen mitään tehtäviä ei saatu tehtyä kunnolla, kun sekä vankeja että paperityötä oli hallitsematon määrä. Yksi aineisto ei pysty antamaan kokonaiskuvaa tai totuutta vankileirin arjesta eikä se ollut tämän tutkimuksen tarkoituskaan. Ristiriitoja pystyi näkemään jo pelkästään vertailemalla käyttämäni arkiston asiakirjoja. Toisaalta, voidaanko kokonaiskuvaa tai totuutta saada, kun on kyse vuoden 1918 tapahtumista sekä sen tuottamista asiakirjoista ja muistoista? Tällainen problematiikka koskee mielestäni kaikkia vuotta 1918 käsitteleviä tutkimuksia. Eri osapuolilla oli erilaiset näkemykset, mutta niin oli myös vankileirien työntekijöillä ja Sotavankilaitoksen johdolla. Saatavilla oleva tieto kuitenkin tukee sitä päätelmää, jotka muutkin tutkijat ovat tehneet, että olosuhteet Turun sotavankileirillä olivat keskivertoa paremmat.

Kuinka luotettava ja eheä Turun sotavankileirin arkisto lopulta on? Kun ottaa huomioon ristiriitaisuudet eri lähteiden välillä, on lopulta lähes mahdoton tietää tarkalleen, mitä todellisuudessa tapahtui. Käyttämäni aineiston vertailu muihin tutkimuksiin tuo silti vakuuttavuutta ja vahvistusta tapahtumiin ja olosuhteisiin, mutta on harmillista, ettei Turun sotavankileirin arkisto pysty samaan kuin esimerkiksi Suomenlinnan sotavankileirin arkisto. Arkistoaineisto antaa kirjeiden osalta melko yksipuolisen kuvan, sillä se koostuu lähinnä vain saapuneista kirjeistä. Antoisampaa olisikin siis tutkia näitä yhdessä lähetettyjen kirjeiden kanssa. Kirkkaamman kuvan saamiseksi tulisi tutkia laajemmin eri arkistoja, mutta etenkin koko Sotavankilaitoksen arkistoa sekä etsiä uusia lähteitä. Ehkä jossain on vielä ihmisiä, jotka tietävät vankileiristä jotain tai pitävät hallussaan vaikkapa jonkun vangin kirjeitä. Uusia tutkimuksia ja myös näitä uusia lähteitä tarvittaisiin, jotta Turun sotavankileiri saisi enemmän näkyvyyttä. Toisen mielenkiintoisen aihepiirin muodostaa pakkotyölaitoksen ajanjakso, sillä siitä löytyy huomattavasti enemmän aineistoa Turun sotavankileirin arkistosta kuin varsinaisesta

vankileiristä. Myös vankisiirtolat saattaisivat olla kiinnostava tutkimuskohde ja tuoda esiin uutta tietoa.

Koska jokaisen sotavankileirin arkiston anti on erilainen riippuen vankileiristä, on Kansallisarkiston rooli tämän tutkimuksen tapauksessa lähinnä vain säilyttää aineistoa. Jatkotutkimuksen kannalta olisikin mielenkiintoista tutkia tarkemmin sotavankileirien arkistojen suhdetta Kansallisarkistoon ja miten se on vaikuttanut näiden arkistojen sisältöön. Koska Turun sotavankileirin arkisto ei sisällä vankien tai heidän omaistensa kirjeitä, antaa aineisto varsin yksipuolisen kuvan vankileirin oloista. Muut tutkimuksessa käyttämäni lähteet tukevat joidenkin tapahtumien kulkua, mutta esimerkiksi kaikki tilastolliset seikat ovat ristiriidassa keskenään. Aineisto ei ole siis kovinkaan eheä ja luotettava, vaikka onkin ainoa arkistokokonaisuus, joka kertoo nimenomaan Turun sotavankileiristä. Aineisto on kuitenkin peräisin suoraan vankileiriltä. Arkisto antaa vain yhden vuoden 1918 tapahtumien osapuolen näkökulman, mutta sen sisällä on havaittavissa Sotavankilaitoksen johdon ja työntekijöiden välisiä suhteita ja vallankäyttöä. Myös vartijoiden ja vankien vuorovaikutus tulee hyvin esiin. Vaikka eri osapuolten arkistot nähdään usein hyvin ideologisina, ei Turun sotavankileirin arkisto kuitenkaan erityisesti painottanut niin sanottuna ”valkoista totuutta”. Jopa vankileirin johto tuntui aineistossa säälivän vankien kurjia oloja ja kuolleisuutta.

Käyttämäni aineisto ja tutkimuskohteeni eivät ole tyypillisiä folkloristiselle tutkimukselle, joka käsittelee vuoden 1918 tapahtumia. Niissä on yleensä ollut kyse muistitietotutkimuksesta ja aineistona ovat toimineet punaisten muistot ja muistelmat. Sotavankilaitos taas oli osa valkoisten päämajaa. Arkistoaineisto kuitenkin näytti, että myös vankileirin omasta arkistosta voi löytyä otteita arjen hetkistä ja ihmisten kokemuksista. Yksi Kansallisarkiston tehtävistä on toimia yhteiskunnallisena muistina. Turun Sotavankileirin arkiston tapauksessa Kansallisarkisto näyttäytyy kuitenkin selkeästi valkoisen puolen ja erityisesti Sotavankilaitoksen työntekijöiden muistin paikkana. Toki tulee muistaa, että Kansallisarkiston tehtävänä on säilyttää ennen kaikkea viranomaisten asiakirja-aineistoa. Sotavankilaitoksen aineisto on kuitenkin tällä hetkellä suurin lähdekokonaisuus Turun sotavankileiristä ja vankien muistelmia ei montaa ole.

Millainen Turun sotavankileiri siis lopulta oli tämän aineiston perusteella? Vankileirin työntekijöiltä vaadittiin tarkkaa kirjanpitoa, mutta siihen oli vaikea yltää niissä olosuhteissa. Erityisesti vankeja koskevat luettelot tehtiin kiireessä. Myös työnjako oli ajoittain epäselvä eikä tulevaisuudesta ollut tietoa. Vankileirin taloudellinen tilanne oli huono ja kaikki vankien varat käytettiin leirin hyväksi. Ongelmatilanteissa otettiin kuitenkin heti yhteyttä Sotavankilaitokseen tai muihin viranomaisiin. Vartijoitakin koskevat luettelot ovat vaillinaisia. Tiedetään kuitenkin, että vartijoille pidettiin kovaa kuria ja he jopa ajoittain auttoivat vankeja yhteydenpidossa leirin ulkopuolelle. Kasvatusjohtaja jopa vihki vankeja puolison kotona ja vankileirillä. Kovin montaa karkausta ei vankileirillä sattunut ja vain yksi vanki ammuttiin. Vangit työskentelivät monissa tehtävissä eri puolilla Turku ja lähiseutua. Henkinen kasvatus keskittyi lähinnä lukemiseen sekä yksittäisiin musiikkituokioihin, liikuntaharjoituksiin ja rukoushetkiin. Kasvatusjohtajan ja hänen alaistensa aika kului suurilta osin paperityöhön, mutta he kävivät myös keskusteluita vankien kanssa erityisesti sairaalassa. Elintarviketilauksia tehtiin runsaasti, mutta vankileiri pyrki myös monilta osin omavaraisuuteen. Hygienia- ja puhtaus taso pysyi kohtuullisena muun muassa itse valmistetun saippuan ja saunan ansiosta. Sairastuneita vankileirillä oli kuitenkin niin paljon, että sairaalan kirjanpito jäi puutteelliseksi. Kuolleiden määrä on ristiriitainen muun saatavilla olevan tiedon kanssa, mutta kuolleisuusprosentti jäi joka tapauksessa pieneksi verrattuna muihin leireihin. Vankien vaillinaisen luetteloinnin näkee myös nais- ja lapsivangeista. Heidän osuus vangeista oli kuitenkin pieni ja alle 15-vuotiaita lapsia ei vankileirillä ollut lainkaan.

Turun sotavankileiri ja Turku eivät näytelleet suurta osaa vuoden 1918 tapahtumissa, eikä ole sen vuoksi tutkijoita juuri kiinnostanut. Ristiriitainen aineisto ainakin tämän työn tapauksessa teki tulkitsemisesta haasteellista. Tämä tutkimus kuitenkin tarjoaa toisenlaisen kuvan vankileireistä, jotka usein tutkimuksissa kuvataan katastrofaalisina terrorin ja kurjuuden keskuksina. Käyttämäni arkiston valossa, Turun sotavankileiri eroaa ajoittain hyvinkin paljon muista vankileireistä ja on siksi tutkimuksen arvoinen kohde. Toinen Turun sotavankileirin erityispiirre luo yhteyden tähän hetkeen. Monet vankileirin käytössä olleet rakennukset on yhä olemassa ja niitä asuttaa nyt Turun yliopiston historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Kasarmialue sijaitsee

keskeisellä paikalla lähellä Turun keskustaa ja kuka tahansa pystyy siellä vierailemaan. Mielestäni Turun sotavankileiri on kuitenkin sekä vähäisen tutkimuksen että vähäisen näkyvyyden vuoksi unohdettua historiaa. Alueen synkkä historia ei Kurjenkaivonkentän laidalla olevaa muistomerkkiä lukuun ottamatta tule kasarmilla juuri esiin.

Vankileiriaika on kuitenkin tärkeä osa sekä Sirkkalan kasarmialueen että Turun kaupungin historiaa. Vuosi 1918 on erikoinen ajanjakso Suomen historiassa. Vaikka Turku ei ollut sodan päänäyttämönä eikä Turun sotavankileiri suurin ja verisin, on tapahtumia yhtä tärkeää muistaa kuin vaikkapa Tampereella tai Hämeenlinnassa. Ajankohtaa tulisikin tuoda näkyvämmäksi Sirkkalan kasarmilla. Erityisesti sijainnin vuoksi vankileiri on keskeinen osa myös koko Turun historiaa ja kaupunkikuvaa. Ajankohtaisuuden vuoksi tapahtumaa tulisi nostaa enemmän esiin, sillä vuonna 2018 tulee vankileiriajasta kuluneeksi tasan 100 vuotta. Tämä pro gradu –tutkielma osallistuukin omalta osaltaan tapahtuminen muisteluun ja tuo samalla Turun sotavankileirin osaksi muita vankileiritutkimuksia.

LÄHTEET

Arkistolähteet

Kansallisarkisto (KA)

Sotavankilaitoksen arkisto

Turun sotavankileirin arkisto

Aa:1 Johtajalle saapuneiden kirjeiden diaari 1918 – 1918

Ba:1 Nimiluettelo vartijoista 1918 - 1919

Bb:1 Aakkosellinen nimiluettelo 1918 - 1918

Bb:2 Aakkosellinen nimiluettelo 1918 - 1919

Bb:3 Nimiluettelo 1918 - 1918

Bb:4 Nimiluettelo 1918 - 1918

Bb:5 Luettelo naisvangeista 1918 – 1918

Da:1 Johtajan kirjekonseptit 1918 – 1918

Ea:1 Johtajalle saapuneet kirjeet 1918 – 1918

Ea:9 Kasvatusjohtajalle saapuneet kirjeet 1918 – 1918

Ka:1 Vastaanottopäiväkirja 1918 - 1918

Ka:4 Sairaspäiväkirja 1918 – 1921

Kb:1.1 Luettelo kuolleista 1918 - 1922

Kb:1.2 Luettelo ehtoollisen saaneista 1918 - 1918

Turun kaupunginarkisto

Sirkkalan kasarmin asemapiirros

Turun museokeskuksen kuva-arkisto

Val780/1:62 Ulkokuva sisäpihalta

TS8766 CD2005:4 Sotilaita ja tykkejä Sirkkalan kasarmin pihalla

TS8769 CD2005:4 Sotilaita Sirkkalan kasarmin luokkahuoneessa

RF92322 Vankeja Sirkkalan kasarmilla

DSCN1854 JPG Leipomo- ja saunarakennus 1920-luvulla

Sähköiset lähteet

Arkistojen Portti. 2013. < <http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Etusivu> > [29.10.2016].

Arkistojen Portti. 2014: *Varavankilat*.

< <http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Varavankilat> > [15.2.2017].

Arkistojen Portti 2015: *Sisällissota 1918*.

< http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Teema:_Sis%C3%A4llissota_1918 > [29.10.2016].

Arkistojen Portti 2015: *Sotavankilaitos*.

< <http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Sotavankilaitos> > [29.10.2016].

Arkistojen portti 2016: *Valtiorikosoikeudet ja valtiorikosylioikeus*.

< http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Valtiorikosoikeudet_ja_valtiorikosylioikeus > [29.10.2016].

Kansallisarkiston Vakka-tietokanta. *Esittely*.

< <http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/EtuSivu.action> > [29.3.2017].

Kansallisarkiston Vakka-tietokanta. *Ilmajoen vankisiirtola*. [15.2.2017.]

Kansallisarkiston Vakka-tietokanta. *Ilmajoen työlaitos*. [15.2.2017]

Kansallisarkiston Vakka-tietokanta. *Sotavankilaitos. Suomenlinnan sotavankileirin arkisto*. [29.10.2016]

Kansallisarkiston Vakka-tietokanta. *Tarkennettu haku lomake*.

< <http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/TarkHaku.action> > [29.10.2016].

Kansallisarkiston Vakka-tietokanta. Sotavankilaitos. *Turun sotavankileirin arkisto*. [29.10.2016]

Kansallisarkiston Vakka-tietokanta. *Sotavankilaitos. Turun sotavankileirin arkisto. Sarjat*. [29.10.2016]

Millar, Laura 2006: Touchstones: Considering the Relationship between Memory and Archives. *Archivaria* 61.
< <http://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/12537/13679> > [29.10.2016].

Museovirasto 2009: *Sirkkalan kasarmit*.
< http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1424 > [19.1.2016].

Niitemaa, Timo 2007: Köyhäntalosta akateemisen tutkimuksen tyysijaksi. *Aurora* 4/2007.
< https://apps.utu.fi/media/aurora/pdf/2007/AURORA_4-2007.pdf > [13.2.2016].

Sirkkala 1918. < <https://sirkkala1918.wordpress.com/> > [7.2.2017].

Suomen sotasurmat 1914–1922: *Turun vankileiri*. < http://vesta.narc.fi/cgi-bin/db2www/sotasurmaetusivu/Turunvankileiri_0 > [16.2.2016].

Tieteen termipankki 2015: *Muistitieto*.
< <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Nimitys:muistitieto> > [22.2.2017].

Timo Meriluodon vanhat kartat 2010: *Vuoden 1888 kartta*.
<<http://koti.kapsi.fi/timomeriluoto/KARTAT/Kaupunkikartat/Turku%20ymp.%201888%20valokopio%20%280+1%29.jpg> > [19.1.2016].

Timo Meriluodon vanhat kartat 2010: *Vuoden 1914 kartta*.
<<http://koti.kapsi.fi/timomeriluoto/KARTAT/Kaupunkikartat/Turku%20asemakaava%201914.jpg> > [19.1.2016].

Timo Meriluodon vanhat kartat 2010: *Vuoden 1928 kartta*.

<<http://koti.kapsi.fi/timomeriluoto/KARTAT/Kaupunkikartat/Turku%20asemakaava%201928.jpg>> [19.1.2016].

Timo Meriluodon vanhat kartat 2010. *Vuoden 1958 kartta.*

<<http://koti.kapsi.fi/timomeriluoto/KARTAT/Kaupunkikartat/Turku%20kuvakartta%201958.jpg>> [19.1.2016].

Kirjallisuus

Aitamäki, Aaro 1991: *Turun seutu ja sotaväki: piirteitä alueen varuskunnallisesta kehityksestä ja sotilaselämästä.* Turku: Lounais-Suomen sotilasläänin esikunta.

Ala-Häivälä, Kai 2000: *Vankina valkoisten. Oulun vankileiri 1918.* Pro gradu: Helsingin yliopisto, Suomen historia. < <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/histo/pg/ala-haivala/vankinav.pdf> > [22.3.2016].

Blouin, Francis X. Jr. & Rosenberg, William G. 2011: *Processing the past: contesting authority in history and the archives.* Oxford: Oxford University Press.

Carter, Rodney G.S. 2006: Of Things Said and Unsaid: Power, Archival Silences, and Power in Silence. *Archivaria* 61 (Spring 2006).

< <http://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/12541/13687> > [29.10.2016].

Donner, Eeva 2000: *Työväen Turku ja työväenliikkeen Turku: erilainen opaskirja Turun historiasta.* Taina Ukkosen alkuperäiskäsikirjoituksesta muokannut Eeva Donner. Turku: Työväen sivistysliiton Turun opintojärjestö.

Eerola, Jouni 1988: *Tammisaari 1918.* Kustannuspaikka tuntematon: kustantaja tuntematon

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2001: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen.* Jyväskylä: Vastapaino.

Fingerroos, Outi 2004: *Haudatut muistot: rituaalisen kuoleman merkitykset Kannaksen muistitiedossa*. Helsinki: SKS.

Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) 2006: *Muistitietotutkimus: metodologisia kysymyksiä*. Helsinki: SKS.

Haapala, Pertti 2009a: Sota ja sen nimet. – Haapala, Pertti & Hoppu Tuomas (toim.): *Sisällissodan pikkujättiläinen*. Helsinki: WSOY.

Haapala, Pertti 2009b: Vuoden 1917 kriisi. – Haapala, Pertti & Hoppu Tuomas (toim.): *Sisällissodan pikkujättiläinen*. Helsinki: WSOY.

Haapanen, Aatto 1974: *Elämän ristiaallokoissa*. Helsinki: Otava.

Hakamäki, Harri (toim. Lehtonen, Jussi) 2016: *Kakolan vankila 1853–2007*. Turku: Turun yliopisto, kansatiede.

Heimo, Anne 2010: *Kapina Sammatissa: vuoden 1918 paikalliset tulkinnat osana historian yhteiskunnallisen rakentamisen prosessia*. Helsinki: SKS.

Henttonen, Pekka 2015: *Johdatus asiakirjahallinnan tutkimukseen*. Helsinki: Avain

Hoppu, Tuomas 2009: II Sisällissota. – Haapala, Pertti & Hoppu Tuomas (toim.): *Sisällissodan pikkujättiläinen*. Helsinki: WSOY.

Kaarle, Juho 1992: *Ryssänlimppua, ripaskaa ja vallankumousta: venäläiset sotilaat Turussa 1901–1917*. Pro gradu -tutkielma: Turun yliopisto, suomalainen ja vertaileva kansatiede.

Kalpa, Harri 1971: *Muuttuva kaupunki. Turku eilen ja tänään. II*. Turku: Turun sanomat.

Kalpa, Harri & Koivikko, Pentti 1976: *Muuttuva kaupunki. Turku eilen ja tänään. III*. Turku: Turun sanomat.

Kekkonen, Jukka 1991: *Laillisuuden haaksirikko*. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Knuuttila, Seppo 1993: Hiljainen kevät? Miksi kansanrunoudentutkimuksessa ei oltu tietääkseen kansalaissodasta puoleen vuosisataan? – Ylikangas, Heikki (toim.): *Vaikea totuus. Vuosi 1918 ja kansallinen tiede*. Tampere: SKS.

Kormano, Riitta 2014: *Sotamuistomerkki Suomessa. Voiton ja tappion modaalista sovittelua*. *Annales Universitatis Turkuensis C* 396.

< <https://www.doria.fi/handle/10024/101094> > [20.2.2017].

Kuula, Arja 2011: *Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.

Lahtinen, Rauno 2014: *Turun historia*. Turku: Turkuseura.

Lahtinen, Rauno 2016: *Punainen Turku 1917–1918*. Turku: Sammakko.

Lybeck, Jari & Kuusanmäki, Jussi & Leppänen, Markku & Orrman, Elisa & Pohjola, Raimo & Mäenpää, Markku & Pohjola, Marja & Tikkanen, Juhani 2006: *Arkistot, yhteiskunnan toimiva muisti. Asiakirjahallinnon ja arkistotoimen oppikirja*.

< www.arkisto.fi/uploads/Palvelut/Julkaisut/asiakirjahallinnon_oppikirja.pdf >

[29.10.2016].

Mäkelä, Pentti & Saukkonen, Panu & Westerlund, Lars 2004: Vankileirien ja –laitosten kuolintapaukset. – Westerlund, Lars (toim.): *Sotaoloissa vuosina 1914–22 surmansa saaneet. Tilastoraportti*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Mäkelä, Pentti 2004: Epideemisiin sairauksiin menehtyneet. – Westerlund, Lars (toim.): *Sotaoloissa vuosina 1914–22 surmansa saaneet. Tilastoraportti*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Mäkelä, Pentti 2007: *Vuosien 1917–19 kulkutaudit, espanjantauti ja vankileirikatastrofi*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Niinikorpi, Sami 2013: *Nuorena tuomitut. 14–16-vuotiaat valtiorikosylioikeuden tuomitsemat nuoret Lahden vankileirillä vuonna 1918*. Pro gradu –tutkielma: Turun yliopisto, Suomen historia.

Orrman, Eljas & Pispala, Elisa (toim.) 1994: *Arkistolainsäädännön ja arkistotoimen perusteet*. Helsinki: WSOY.

Paavolainen, Jaakko 1971: *Vankileirit Suomessa 1918*. Helsinki: Tammi.

Pekkalainen, Tuulikki 2011: *Susinartut ja pikku immet: sisällissodan tuntemattomat naiset*. Helsinki: Tammi.

Pekkalainen, Tuulikki 2009: *Punavankien kasvattajat*. – Huhta, Ilkka (toim.): *Sisällissota 1918 ja kirkko*. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.

Pekkalainen, Tuulikki & Rustanius, Seppo 2007: *Punavankileirit 1918: suomalainen murhenäytelmä*. Helsinki: Tammi.

Peltonen, Ulla-Maija 1996: *Punakapinan muistot: tutkimus työväen muistelukerronnan muotoutumisesta vuoden 1918 jälkeen*. Helsinki: SKS.

Peltonen, Ulla-Maija 2003: *Muistin paikat: vuoden 1918 sisällissodan muistamisesta ja unohtamisesta*. Helsinki: SKS.

Peltonen, Ulla-Maija 2009: *Sisällissodan muistaminen*. – Haapala, Pertti & Hoppu Tuomas (toim.) *Sisällissodan pikkujättiläinen*. Helsinki: WSOY.

Pyö, Johan 2011: *Åbo fängläger 1918: en studie över dödligheten i lägret med fokus på sjukdomar, kost och terror*. Pro gradu: Åbo Akademi, Nordisk historia.

Suodenjoki, Sami 2009: Vankileirit. – Haapala, Pertti & Hoppu Tuomas (toim.) *Sisällissodan pikkujättiläinen*. Helsinki: WSOY.

Schwartz, Joan M. & Cook, Terry 2002: Archives, Records, and Power: The Making of Modern Memory. *Archival Science* 2.

< <http://journalofburmesescholarship.org/pprs/SchwartzCook-Archives.pdf> >

[22.3.2016].

Tiitta, Allan 1983: *Suomenlinnan sotavankileiri 1918–19*. Helsinki: Museovirasto. Rakennushistorian osasto.

Tikka, Marko 2002: Valhe, emävalhe, muistitieto, asiakirja? Historiantutkijan näkemys arkistoaineistojen, erityisesti muistitiedon käytön eettisistä ongelmista ja asiaan liittyviä

kokemuksia. *Elore* 2/2002. < http://www.elore.fi/arkisto/2_02/tik202.html >

[29.10.2016].

Tikka, Marko 2004: *Kenttäoikeudet. Välittömät rankaisutoimet Suomen sisällissodassa 1918*. Helsinki: SKS.

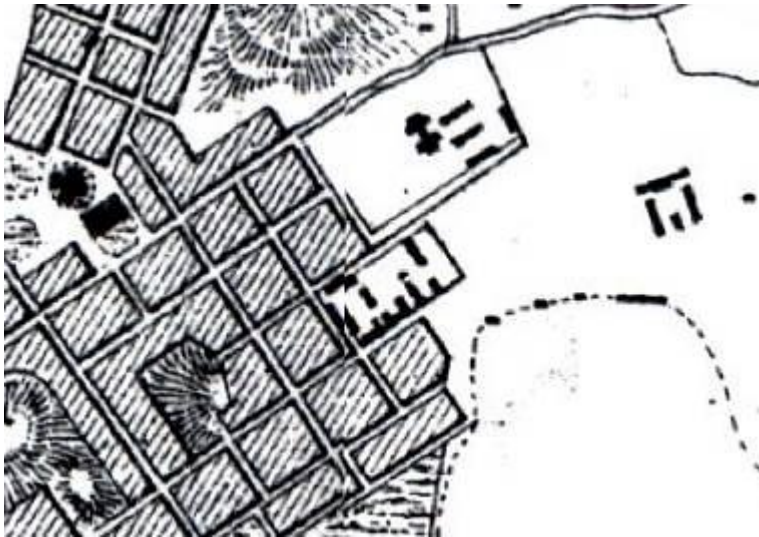
Ukkonen, Taina 1996: *Menneisyyden hallinta kertomalla: muistitietohistorian tavoitteet ja menetelmät folkloristiikan näkökulmasta*. Lisensiaatintyö: Turun yliopisto, folkloristiikka.

Westerlund, Lars (toim.) 2004: *Sotaoloissa vuosina 1914–22 surmansa saaneet. Tilastoraportti*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

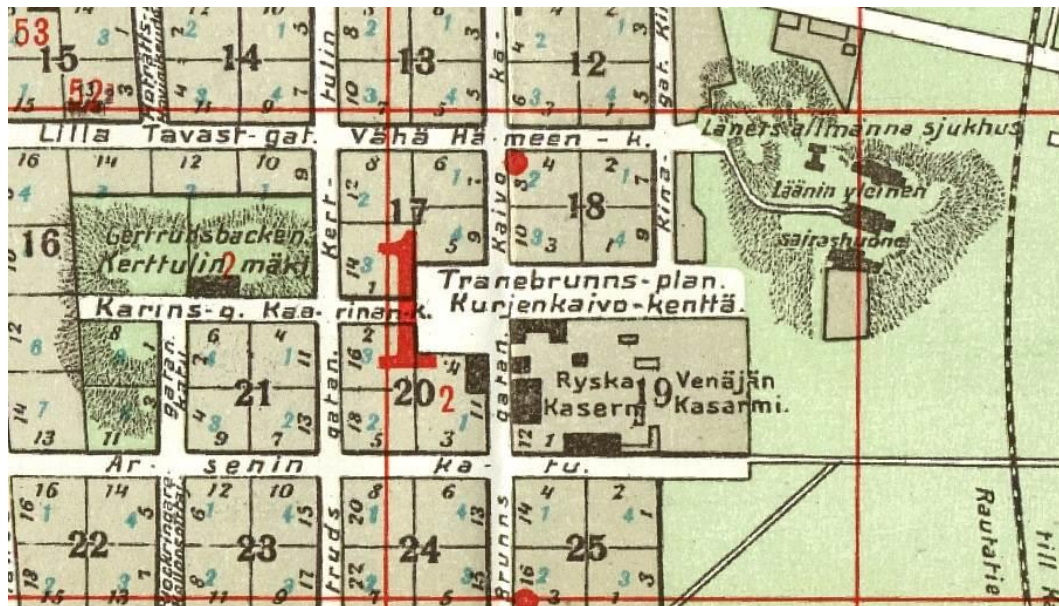
LIITTEET

Liite 1.

Kartat

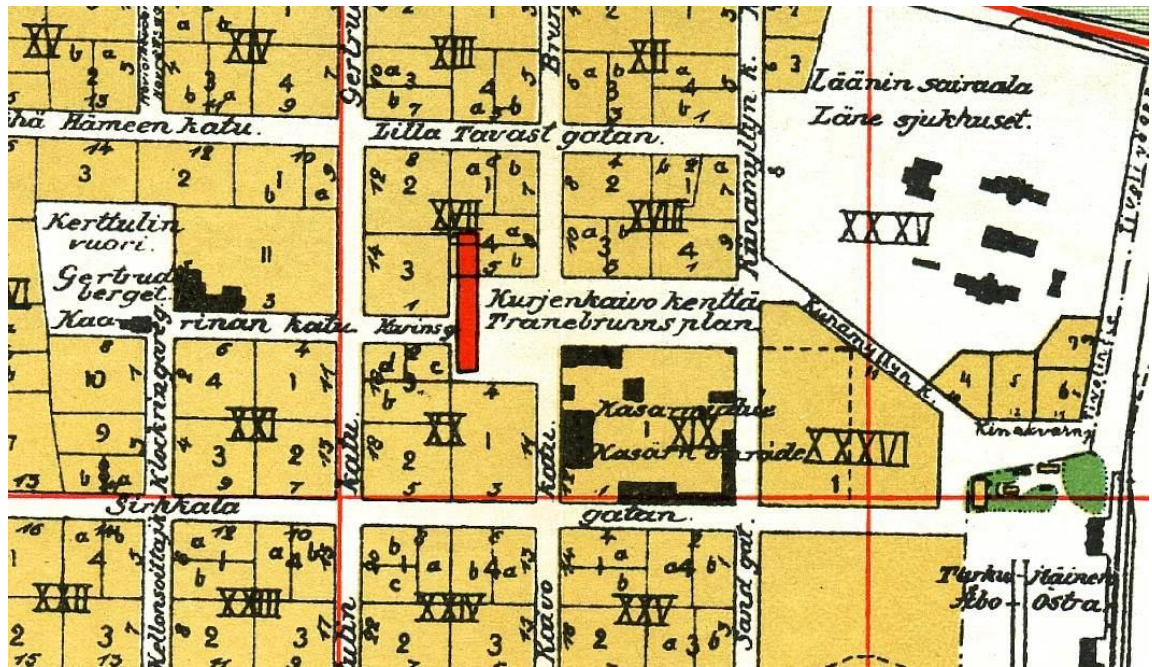
Ote vuoden 1888 kartasta.²⁶¹

Ote vuoden 1914 kartasta²⁶².

²⁶¹ Timo Meriluodon vanhat kartat 2010. Vuoden 1888 kartta.

²⁶² Timo Meriluodon vanhat kartat 2010. Vuoden 1914 kartta.

Ote vuoden 1928 kartasta²⁶³.

Ote vuoden 1958 kartasta²⁶⁴.

²⁶³ Timo Meriluodon vanhat kartat 2010. Vuoden 1928 kartta.

²⁶⁴ Timo Meriluodon vanhat kartat 2010. Vuoden 1958 kartta.

Liite 2.

Luettelo Turun sotavankileirin arkiston sidoksista.

(Tutkimuksessa käytetty aineisto alleviivattu)

A DIAARIT

Aa Saapuneiden kirjeiden diaarit

Aa:1 Johtajalle saapuneiden kirjeiden diaari 1918 - 1918

Aa:2 Johtajalle saapuneiden kirjeiden diaari 1919 - 1920

Aa:3 Johtajalle saapuneiden kirjeiden diaari 1921 - 1921

Aa:4 Johtajalle saapuneiden kirjeiden diaari 1922 - 1922

Aa:5 Johtajalle saapuneiden kirjeiden diaari 1923 - 1923

Aa:6 Taloudenhoitajalle saapuneiden kirjeiden diaari 1918 - 1920

Aa:7 Kasvatusosaston kirjediaari 1921 – 1923

Ab Päiväkirjat

Ab:1 Rangaistuspäiväkirja 1919 - 1920

Ab:2 Rangaistuspäiväkirja 1919 - 1920

B LUETTELOT

Ba Henkilökuntaa koskevat luettelot

Ba:1 Nimiluettelon vartijoista 1918 - 1919

Ba:2 Nimiluettelon vartijoista 1918 - 1920

Ba:3 Henkilökuntamatrikkeli 1921 - 1923

Bb Vankeja koskevat luettelot

Bb:1 Aakkosellinen nimiluettelo 1918 - 1918

Bb:2 Aakkosellinen nimiluettelo 1918 - 1919

Bb:3 Nimiluettelo 1918 - 1918

Bb:4 Nimiluettelo 1918 - 1918

Bb:5 Luettelo naisvangeista 1918 - 1918

Bb:6 Aakkosellinen nimiluettelo 1919 - 1919

Bb:7 Nimiluettelot 1919 - 1919

Bb:8 Aakkosellinen nimiluettelo 1920 - 1923

Bb:9 Nimiluettelo 1920 - 1920

Bb:10 Nimiluettelo 1920 - 1922

Bb:11 Kirkonkirja 1920 - 1922

Bb:12 Luettelot passitetuista 1921 - 1923

Bc Omaisuus- ja varastoluettelot

Bc:1 Henkilökunnan vaatteiden vastaanottokirja 1919 - 1923

Bc:2 Luettelo vankien kelloista ja arvoesineistä 1920 - 1923

Bc:3 Vankien vaatteiden vastaanottokirja 1920 - 1923

Bc:4 Vankien vaatteiden vastaanottokirja 1921 - 1923

Bc:5 Vankien vaatteiden vastaanottokirja 1922 - 1923

C PÖYTÄKIRJAT

Ca Johtokunnan pöytäkirjat

Ca:1 Johtokunnan pöytäkirjat 1919 - 1920

Ca:2 Johtokunnan pöytäkirjat 1921 - 1922

Ca:3 Johtokunnan pöytäkirjat 1923 - 1923

Ca:4 Rangaistuspöytäkirjat 1921 - 1923

D TOISTEET

Da Kirjekonseptit

Da:1 Johtajan kirjekonseptit 1918 - 1918

Da:2 Johtajan kirjekonseptit 1919 - 1919

Da:3 Johtajan kirjekonseptit 1920 - 1920

Da:4 Johtajan kirjekonseptit 1921 - 1921

Da:5 Johtajan kirjekonseptit 1922 - 1922

Da:6 Johtajan kirjekonseptit 1922 - 1922

Da:7 Johtajan kirjekonseptit 1923 - 1923

Da:8 Taloudenhoitajan kirjekonseptit 1923 - 1923

E SAAPUNEET ASIAKIRJAT

Ea Saapuneet kirjeet

Ea:1 Johtajalle saapuneet kirjeet 1918 - 1918

Ea:2 Johtajalle saapuneet kirjeet 1919 - 1919

Ea:3 Johtajalle saapuneet kirjeet 1920 - 1920

Ea:4 Johtajalle saapuneet kirjeet 1921 - 1921

Ea:5 Johtajalle saapuneet kirjeet 1921 - 1921

Ea:6 Johtajalle saapuneet kirjeet 1922 - 1922

Ea:7 Johtajalle saapuneet kirjeet 1922 - 1922

Ea:8 Johtajalle saapuneet kirjeet 1923 - 1923

Ea:9 Kasvatusjohtajalle saapuneet kirjeet 1918 - 1918

Ea:10 Taloudenhoitajalle saapuneet kirjeet 1919 - 1920

Eb Täytäntöönpanoasiakirjat

Eb:1 Valtiorikosylioikeuden päätökset, valtiorikosoikeuden rangaistusluetteloiden otteet ja passitukset 1918 - 1918

Eb:2 Valtiorikosylioikeuden päätökset, valtiorikosoikeuden rangaistusluetteloiden otteet ja passitukset 1918 - 1918

Eb:3 Valtiorikosylioikeuden päätökset, valtiorikosoikeuden rangaistusluetteloiden otteet ja passitukset 1918 - 1918

Eb:4 Valtiorikosylioikeuden päätökset, valtiorikosoikeuden rangaistusluetteloiden otteet ja passitukset 1918 - 1918

Eb:5 Valtiorikosylioikeuden päätökset, valtiorikosoikeuden rangaistusluetteloiden otteet ja passitukset 1918 - 1918

Eb:6 Valtiorikosylioikeuden päätökset, valtiorikosoikeuden rangaistusluetteloiden otteet ja passitukset 1919 - 1919

Eb:7 Valtiorikosylioikeuden päätökset, valtiorikosoikeuden rangaistusluetteloiden otteet ja passitukset 1919 - 1919

G TILIASIAKIRJAT

Ga Tilikirjat

Ga:1 Pääkirja 1919 - 1919

Ga:2 Pääkirja 1920 - 1920

Ga:3 Kassapäiväkirja 1919 - 1919

Ga:4 Kassakirja 1920 - 1920

Ga:5 Kassakirja 1920 - 1920

Ga:6 Kassapäiväkirja 1920 - 1920

Ga:7 Kassakirja 1921 - 1921

Ga:8 Kassakirja 1921 - 1921

Ga:9 Kassakirja 1922 - 1922

Ga:10 Kassakirja 1923 - 1923

Ga:11 Memoriaali 1919 - 1919

Ga:12 Memoriaali 1920 - 1920

Ga:13 Memoriaali 1921 - 1922

Ga:14 Memoriaali 1923 - 1923

Ga:15 Reskontra 1920 - 1920

Ga:16 Reskontra 1921 - 1921

Ga:17 Reskontra 1922 - 1922

Ga:18 Reskontra 1923 - 1923

Ga:19 Vankilalle tehtyjen töiden reversaalit 1920 - 1920

Ga:20 Vankilalle tehtyjen töiden reversaalit 1922 - 1923

Ga:21 Valmiiden teosten varaston reversaalit 1922 - 1922

Ga:22 Valmiiden teosten varaston reversaalit 1923 - 1923

Ga:23 Tilaustöiden reversaalit 1920 - 1920

Ga:24 Tilaustöiden reversaalit 1921 - 1921

Ga:25 Tilaustöiden reversaalit 1922 - 1922

Ga:26 Tilaustöiden reversaalit 1923 - 1923

Ga:27 Kuritushuonevankien säästö- ja arvostelukirja 1919 - 1919

Ga:28 Kuritushuonevankien säästö- ja arvostelukirja 1920 - 1920

Ga:29 Vankien säästö- ja työosuusrahat 1922 - 1922

K SAIRAALAN ASIAKIRJAT

Ka Potilaspäiväkirjat

Ka:1 Vastaanottopäiväkirja 1918 - 1918

Ka:2 Vastaanottopäiväkirja 1918 - 1920

Ka:3 Vastaanottopäiväkirja 1920 - 1922

Ka:4 Sairaspäiväkirja 1918 - 1921

Ka:5 Sairaspäiväkirja 1921 - 1923

Kb Potilasluettelot

Kb:1.1 Luettelo kuolleista 1918 - 1922

Kb:1.2 Luettelo ehtoollisen saaneista 1918 - 1918

Lähde: Kansallisarkiston Vakka-tietokanta. Sotavankilaitos. Turun sotavankileirin arkisto.